Kalachakra Bibliotheek 4me
263PMK

39(4Ա.925)
Ա-32

ՈՒԼՆԻԱ

ԿԱՄ

ԶԷՅԹՈՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԱՒԱՆ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ՆԿԱՐԱԳԻՐ

ՏԵՂԱԿԱՆ, ԿԵՆՍԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՒ

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ

ԳՐԵՑ

Ց. Ց. ԱԼԼԱՀՎԷՐԴԵԱՆ

معارف عمومیه نظارتجه استانبولده ۲۷ ذی القعده ۳ و ۶ ایلول
۳۰۰ تاریخ و ۹۱۶ نمره ایله رخصت اولندی

A 16796

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

(ԱՐԱՄԵԱՆ)

1884

ՄԷՆ մի օրինակ ձեռինակին ձեռագիր ստորագրութեամբն վաճառացեալ է :

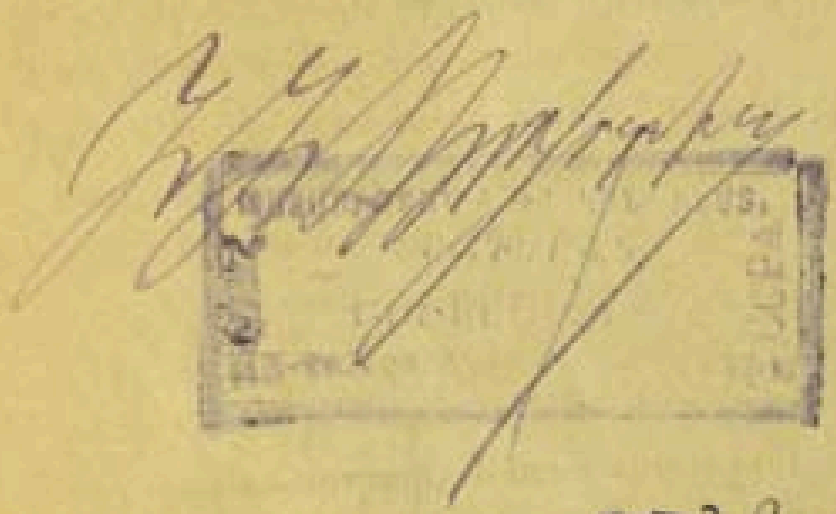

~~2539~~

10807

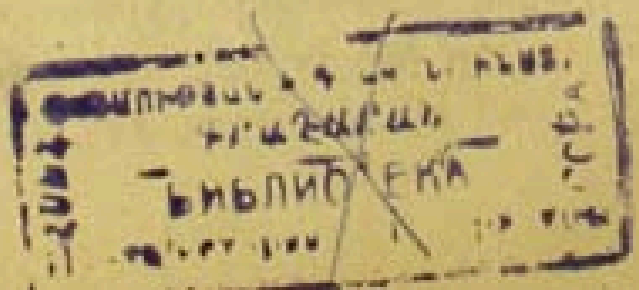

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ցորեան ներեցին ինձ ժամերս սուղ այնց պաշտամանց զուս ունէիցի 'ի շնորհս 1880 ի Կիլիկեան ընկերութեան 'ի Զէյթուն հաստատած առաջին երկեռ վարժարանաց մէջ, զրել՝ Կիլիկիոյ սոյն հռչակաւոր Աւանն լեռնային, կենցաղն ազգայնոց, լեզուն եւ որ 'ի կարգին՝ օգտեցանի, որում կը տեսնայինի 'ի վաղուց եւ լցուցինի կարեւորագոյն պէտք մը՝ որոյ եւ նմանեաց անհրաժեշտ կարեւորութեան նկատմամբ զրել ասանոր բերէս անդէպ լինի : Առդարեւ դժուարագոյն եղաւ մեզ 'ի զլուխ հանել զսա, զի ծանրածանր զբաղմունքի պաշտամանց որ նոյնպէս 'ի շնորհս Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց տեսցին 1882՝ կը կաշկանդէր զմեզ, մանաւանդ՝ առօրեայ տասնեւ մէկ ժամ աշխատութիւն, կիրակնօրեայ մասնաւոր հոգի եւ այլ ազգի ազգի ծեռնարկութիւնք, յորս անընդհատ յարատեւութեամբ ընդունայն ընտանեօք կը մատնուէինք միջնեւ իսկ գիշերական կենաց հանգստանքէ եւ պատրաստարանէ զուրկ դժնդակ կացութեան դէմ, որոց անդիմադրելի ճնշմամբ երկու տարոյ մօտ տենդէ տանջուեցանք : Բայց ըստ որում պարտաւորեալ չեմք կրկնել համառաստութիւն զպաշտօնավարութենէ զոր ժամանակին կատարած եմք՝ վասն որոյ կը թողուիք զայն եւ կը դառնամք շարունակել ներկայիս նկատմամբ :

Յառաջակայ հրատարակութեանս շարժառիթն 'ի սկզբանէ ոչ. այլ ինչ էր, եթէ ոչ՝ միայն լեզուն իբր բանասիրական ինչ ծանօթացնել՝ այլ նկատելով ա-

կայն թէ՝ ցարդ նոցա կենցաղին նկատմամբ եւս տեղեկութիւնք երբէք հրատարակեալ էին՝ զայն եւս կրցեցինք եւ ամբողջացուցինք հապճեպիւ :

Արդ՝ որպէս պարտ է պատմագրի 'ի բաց կալ յաւէտ վիպական զարդարուն ոճէ եւ սերեւեթանքէ՝ նոյն ուղղութեամբ եւ մեք բնթացանք նեռկայ հրատարակութեանս (*) մէջ, որ մեր օրուան վիճակն կը նեռկայացնեն, ջանադիր լինելով ստուգապատում առնել ամենայն պարուճակութիւն հանդերձ տխուր կողմերով եւ բնաւին հեռի դարձելու դիտմանէ. վասն այսորիկ Զէյթունցիք՝ որոց կը նեռկայանայ մի լաւագոյն շարժառիթ՝ պարտին անմոռանց նեռքեռնապէս զարգանալ կրթութեամբ եւ ընդ նմին ապասել առաւե-

---

(*) Մինչդեռ ըստ ասմանանդրութեան ազգային Ուսումնական խորհուրդ ունիմք, որ ազգին կրթական պէտքն պարտի հոգալ՝ այլ զուրկ է իւր տրամադրութեան նեռքեռ ունենալէ հրատարակեալ գրոց հատորածոյին, որոյ որակութեան նկատմամբ գաղափար կազմելու անհրաժեշտ պէտք ունի՝ կ'առաջարկեմ որ իւրամանչիւր Հեղինակ պարտաւորի իւր երկէն երեւ օրինակ յեռ տպագրութեան անմիջապէս Ուսումնական խորհրդոյ յանձնել 'ի տնօրինութիւն : Թերեւս բազումք առարկեն թէ այդ պէտքն լրացած է Ազգային Մատենադարանի գոյութեամբ, բայց կը սխալին. զի մէջ է նուիրատուութեամբ գոյութիւն Մատենադարանի եւ այլ՝ պարտաւորութիւն առ Ուսումնական խորհրդն, որ թէ սկզբմամբ եւ թէ յարաբերութեամբ բոլորովին անջատ են յիրերաց : Մեք կը փափագիմք եւ որպէս անհրաժեշտ իսկ է՝ որ Ուսումնական խորհուրդն 'ի զումարման՝ իր հսկող եւ տնօրինող մարմնի՝ իւր ՀՐԱՄԱՆԻՆ տակ ունենայ մի գրատուն, յոր երկարէ ձեռն՝ եւ առնու խնդրոյ տակ եղող դասագիրքն եւ կամ այլ գրական գործ :

Լաւագոյն է գրաքննութեան վաւերացման ենթարկելէ յետոյ յանձնել նաեւ Ուսումնական խորհրդոյ 'ի նոյն գործողութիւն :

լազոյն օգնութեանց որոց ներկայ հրատարակութիւնս պատճառ պիտի լինի :

Ի շարս կը փափաքէինք դնել ազգային հին երգոց մի հաւաքածոյ, բայց հակառակ խուզարկութեանց չկարողացանք գտնել, վասն որոյ՝ հարկադրեցանք ի վերջոյ միայն առասպելախառն պատմութեամբ շատանալ, որ կը պարզեն իւրեանց կեանքն եւ զարս միանգամայն իբր ոն բանից իւրեանց դրած եմք :

Աւելորդ չեմք համարիր առս յայտնել նախ թէ՝ Զէյթունցւոց լեզուի արտասանութիւնն ճշդիւ պահելու համար տառասխալներ՝ եւ ոնն չ'խանգարելու համար աւելորդ կէտեր դրած եմք :

Բ. Տեղական բարբառով գրուածներն թէպէտեւ յատուկ մաս ընել հարկ էր՝ բայց դասակարգութիւնն չ'յեղաւերջելու համար պարտաւորեցանք իւրաքանչիւր հատուածն գրել ի կարգին :

Իսկ՝ պատմութիւնք իւրեանց կէս անկախ ժամանակաց որ տեւած է բաղդուխ չորս Իշխանաց կառավարութեամբ 1860, եւ պատերազմունք՝ որ իբր կարեւորագոյն ինչ ուրոյն մի հատոր կարեն լինել՝ ի բաց թողած եմք, ինչպէս նաեւ երջակայ գիւղերէից նկարագիրն, զոր այցելելու իսկ ժամանակ չունեցանք:

Ընդ այսմանիւ բաւականացաբեալ՝ ներկայս կը ներկայացնեմ ազգիս, մանաւանդ գիտնոց յորոնողութիւն եւ յիրաւունս նախանձեռնութեան կը խնդրեմ՝ որ Միացեալ Ընկերութեանց նախորդ եւ այժմեան պաշտօնէից իւրաքանչիւրն եւս հանին՝ կամ Ընկերութիւնն նոցա վերայ անուղղակի պարտք դնէ սոյն օրինակ պէտքեր լրացնելու :

Պարտաւորեալ եմ նաեւ սոյն յարմարագէպ առիթ

մեր Օգոստոսի. Կայսեր հայրախնամ կառավարութեան գրութիւնն հայցել Զէյրունցի եղբարց վերայ, որոց 60 եւ միինչեւ իսկ 70 % Գաղղիական ախտով (*) են վարակեալ, չ'կայ մի տուն, մի ընտանիք յորս մուտ գտած չ'լինի այս զարհելի ախտն որոյ նկատմամբ անցեալ տարի Մասիս պատուական լրագրոյ մէջ մի համառօտակի տեղեկութիւն տուի, յորժամ մի եւ նոյն ախտին տարածման առաջքն առնելու համար՝ ինոքն կը լինէր բժիշկ եւ դեղ յուղարկելու 'ի Քասբէմունի:

Վերջապէս, նկատելով անդադար բժկի եւ դեղոց չ'գոյութիւնն՝ կը հարկադրիմ կրկնել իմ աղաչանքս վասն փութացման այն անմիջական օգնութեանց՝ որոց կը կարօտին Զէյրունցիք եւ զոր կարէ ընծեռել եւեր բարձրագոյն մի հրաման։

Կ. պոլիս
Էնիգափու 1884

ՅԱԿՈԲ Յ. ԱԼԼԱՇՎԷՐՏԵԱՆ

(*) Ի Գերմանիկ տեսած եւ լսած եմ բազմաց այդ ախտով վարակիլն. իսկ ըստ վկայութեան հանգուցեալ Սանտալճեան Գրիգոր էմէնտիի՝ նախորդ այցելու տեսչին Կիլիկիոյ՝ բազումք եւս են վարակեալ ի Բերիա եւ Լիսանայ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դիրք, Շէնք, Թիւ բնակչաց, Եկեղեցիք, Վարժարանք, Վանորայք :

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ծնունդք եւ Մկրտութիւն, Անուանք, Հագուստք, Տնական կարասիք եւ կեանք, Ուտեստք, Լուացարարութիւն լանջեղինաց եւ մաքրութիւն մարմնոց, Բարոյք, Կրօնական եւ բարոյական հանգամանք, Ազգային կեանք, Ընկերութիւնք, Երկրագործութիւն—արմտիք, բոյսք, Կենդանիք, Արուեստք եւ վաճառականութիւն, Որսորդութիւնք, Նշանաւորութիւն եւ հարստանիք, Գաղղիական ախտ, Դեղք, Հիւանդութիւն եւ մահ, հանդէս Թաղման :

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Աւելորդապաշտութիւնք, Օրհնութիւնք կամ բարեմաղթութիւնք, Անէծք, Երդմունք, Վրէժխնդրութիւնք, Առակք, Ցանգաւոր զրոյցք, Պատմութիւնք, Աստեղանուանք, Հանելուկք, Տէրունական աղօթք Զէյթունցւոց :

ԲԱՌԵՐ. — Գործածականք, Գիտականք, Երկրագործականք եւ Բուսաբանականք :

ՈՒԼՆԻԱ ԿԱՄ ԶԷՅԹՈՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԱՌԱՆ

Ի ՊԻԼԻՊԻԱ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԴԻՐՔ

ՆՇԱՆԱՒՈՐՆ ի Կիլիկիա Գերմանիկ՝ իւր երկու իրարմէ որոշ ճանապարհներն կ'ուղղէ դէպ 'ի հիւսիսային արևմուտք. մին յայտնանէ կ'սկսի Ամանտաղ բարձրադոյն լեռան ստորոտէն, ուստի ճանապարհորդն առաջնորդուիլ կամի Զէյթունցի (¹) ջրեւանին յառաջ կը վարէ իւր ընթացքն եւ ժամ ու կէս առնէ հասանելով գագաթն՝ կ'անցնի լեռնադաշտէն եւ կը մտանէ մի առատաբեր կիրճ. յետ այնորիկ՝ անընդհատ բարձր լեռանց գահավէժ ներքուզիներէ ելևէջներ ընելով ու ձորեր անցնելով

(¹) Գերմանիկ (Մարաշ) քաղաքէն ի Զէյթուն մի միայն Զէյթունցի ջրեպանք կը բանին։

վեց ժամն կը հասանի յԷզր Զահան գեղոյն, իսկ ի միւսմէ՝ հարիւր ճանապարհաւ երեք ժամն։ Ուղեւորն՝ առաջնով կաւարտէ իւր ընթացքն այլ եւս շուտ, իսկ երկրորդաւ՝ անցնելով քարաչէն մեծ կամուրջն ինն ժամ շարունակելով. սա՝ յընթացս իւր կիւրէսինի ահարկու ապառաժ լեռան միջավայրէն կանցնի, որոյ գագաթն է համանուն ամրոցն։ Հուսկ ուրեմն, լեռ առ լեռ ճանապարհներէ զարհուրելոյ ուղեւորն կը հասանի անդ՝ ուր այլ եւս որոշակի կը տեսանի չէնքն, այս է ԶԷՅԹՈՒՆ աւանն, Տորոս լերանց մէջ ապառաժուտ մի լերան գագաթոյն վերայ եռանկիւնաձեւ դրիք, որոյ շրջակայ բարձրաբերձ լերինք եւ արեւելեան ու արեւմտեան հիւսիսակողմանց երկու դժուարամատոյց կիրճերն առաւել նշանաւոր կը հանդիսացնեն տեղն։ Առաջնոյն կողէն անցնող գետն, որոյ ջուրն յամարան մասամբ կը նուազի՝ բուն Զէյթունի յառաջակողմը բոլորելով՝ կը միանայ վերջնոյն մէջ տեղէն անցնող գետին հետ եւ որ կը թափի 'ի Զահան։

1879ի շինուած պարապարիսակ մեծ զօրանոցն Զէյթունի արեւելեան հարաւակողմն կառուցեալ է բլրի մը վերայ, քառորդ ժամու հեռաւորութեամբ եւ կ'իշխէ 'ի վերայ նորա, որոյ մէջ 'ի շնորհս Բարեխնամ կառավարութեան կը բնակին երկու հարիւրի մօտ քաջամարտիկ զօրականք, հանդերձ թնդանօթով 'ի հակազութիւն։

Զէյթունի օդն եւ ջուրն լաւ է, բայց ներքին աղտեղութիւնք ապականած են օդն։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՇԷՆՔ

Մի ախուր երեւութով կը ներկայանայ որ շորս գլխաւոր թաղերու բաժանեալ է. Ա. Վերի թաղ, Բ. Օրթա մահալլէ՝ որոյ սորտուն է կաւավարաքան պաշտօնատունն. վարձեալ տուն մ'է սա, ուր կը նստին Գայմագամ պէյն, Գաւրը էֆէնտին եւ այլ պաշտօնեայք. Գ. Ղարդաշար եւ Դ. Գոզ պաշիր. անջատ թաղ մ'ալ կայ Ամառուածնայ վանքի մօտ որ վերի թաղի կը վերաբերի (¹). փողոցներն անկանոն, նեղ եւ անանցանելի են ափափայութենէ եւ անմաքրութենէ. իսկ իւրաքանչիւր թաղի ներքին փողոցներն զժուարագոյն է շրջիլ յորս կ'ընթանայ կոյաջուրն։ Տանց որմերն աղմով եւ քարով բարձրացած են, որոց ներքնայարկին կը ծառայէ իբր ախոռ եւ ճեմիշ եւ վերնայարկն՝ բնակարան, զոր կը բաժանէ մի քանի ուրէք շինեալ սանդուխ մը։ Բնակարանն շուն թ բաժանուածներ եւ սենեակ, մի անկիւնն շինուած է խնամով մեծ քուշն որ ուան խոհանոցն եւ կրակարանն է միանգամայն, ասրա արտաքին բարձրութիւնն է առ առաւելն մի մեթր եւ շինուած է աղմով կամ փայտէ խաղուակով մը. ուան ներքին որմերն եւս աղմով են առանց կրի եւ տանիքն հատատակալ է 'ի վերայ սեռանց եւ անուաշ ցողերու՝ որոց վերայ

(¹) Սորա ճանապարհի վերայ տասը փայրկեան հեռաւորութեամբ մի մեծ քարակոտորի հովանոյն ներքեւ կը նստին զրօանլոյ համար, վասն որոյ անբաանի (գոթ չունեցող) քար կը կոչուի...։

ոսխատակ եւ ծառոց ոտեր զեռեղէ յեռոյ հողով կը ծածկեն։ Իւրաքանչիւր տան վերայ մի շրջիար կայ որով՝ անձրեւած եւ ձիւնած առնեն ջուրն ներս չ՚հոսելու համար կը ճնշեն հողն ատա անդ տարուբերելով. ոսն տուատաղն ոսխոտակա-մած չունի նոյնպէս եւ գեղինն որ հող է եւ քուշի մուխն ամեն ինչ սեւցուցած. բնակարանի լուսա-մուտն է միայն դուռը (¹) այսու հանդերձ ներսն խաւար է, միայն տուն մը վայելուչ կողմեր ունի եւ քանի մը տուն ընդհանուրէ կը տարբերին ա-ռաւելագոյն յարմարութեամբ։

Գլխաւոր շուկայն առանին կեդրոնն է եւ կըր-պակք են թռուցեալ 30ի մօտ, բաց ասոնց իրր յաւուրկ թաղային շուկայ՝ ամէն թաղի մէջ մի քանի կրպակ-ներ կան առաւել կամ նուազ ապրանք։

Զէյթունի մէջ երկու անուանի փուռ կայ, յորոց մին՝ ի շաբաթու մի երկու օր քանի մը ժամ բանե-լով սխեռախառն հաց կ՚արտադրէ ազգս, իսկ միւսն տարուան մէջ մի քանի օր, օտար հանապար-հորդաց հաց վաճառելու եւ գլխաւորաբար կա-զանդի օրն տուներ զրկուած խմորեալ (խմորէն մաս մը շրջնելով յաջորդ կազանդին կը պահեն) հացն եփելու համար, քան որում՝ սովորական հա-ցերնին անխմոր է, զոր կլոր թերթեր բանալով տան մէջ կ՚եփեն։

Գարա—Պօյանեան մականուանեալ անձ մը մի գեղեցիկ ապրիբ կառուցած է կոփածոյ քա-րերով Պօղ պայլր թաղի մէջ յայնկոյս գեռակին.

(¹) Դրան բանալին ՁՁՆեւոյ է կրիաձեւ զոր կրրեռ կ՚անուանեն։

միւս թաղերն ապառաժներէ բղխեալ ջրով եւ մին՝ գետոյ ջրէն կը հոգան իրենց պէտքն։ Զէյթունի մէջ բաղանիք չ՚կայ բնաւ, միայն երկու ժամ հեռաւորութեամբ դէպ հարաւ ջերմուկ մը ուր կերթան արք լուացուելու համար։

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԹԻՒ ԲՆԱԿՉԱՑ

Տանց թիւն է 1000—1200, յորոց 1000ն Լուսաւորչական Հայոց կը պատկանի, 70ն Պապականաց, 30էն աւելին Բողոքականաց եւ 25—30ն Տաճկաց. իսկ բնակչաց թիւն կը հաշուին 5000էն աւելի ընդ այր եւ ընդ կին եւ ընդ մանկտի։ Ի շգոյութենէ օրինաւոր աշխարհագրի հարկադրեցանք կարճեաց եւ բաղդատութեան վրայ հիմնել այս մասն։

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԵԿԵՂԵՑԻՔ

Զէյթունի մէջ 5 մեծ եկեղեցիք կան. յանուն Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի՝ վերի թաղի, Ս. Աստուածածնայ՝ Օրթա մահալլէի, Ս. Յակոբայ՝ Ղարդաբարի, Ս. Սարգսի՝ վարի թաղի եւ Ս. Յովհաննու՝ Պոզպայրրի մէջ. բաց յայսոցանից կան մատուռք յանուն Սրբոց Հրեշտակապետաց, Ս. Թորոսի, Սրբոց

առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի, Ս. Պարսամայ եւ Ս. Յակոբայ, վերջինն 'ի գերեզմանատան Ս. Աստուածածնայ թաղի, յորս պաշտամունք կը կատարին իւրեանց տնտամբութեանց օրերն միայն, իսկ առաջնոյն մէջ շատ օրեր։ Սոյն շէնքերն արտաքին շրջապատ շունին եւ մեծ մասն ոչ պահարան եւ ոչ գաւիթ. բաց առաջնոյն՝ միւսոց ներքնակողմն միմիայն, աղտոտ եւ բոլորովին անվայելուչ է աղօթատեղի լինելէ։ Յիշեալ սրբավայրք նոր շէնքեր են եւ շունին յիշատակարանք, միայն Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ որ 1847ին շինեալ է՝ արեւմտեան որմին վերայ հետեւեալ յիշատակարանն կայ փոքր քարի մը վերայ փորագրեալ եւ զետեղեալ անդ, այսպէս,

† † †

«Շինեցաւ տաճարս 'ի թվին հայց ՋՂԴ։ ի հրպետութեան տն Սիմէոն Կթէն. ի բռնակալութեան տաճկաց Սուլիմանն խոնդքարին։ զոր ի շարժէ կործանեալ էր նոր Նորոգեց ձեռամբ մղտեսի Գաբրիէլն։»

Փորագրութիւնն լաւ չէ, բայց դիւրաւ ընթեռնելի որ կը հատատէ առաջնոյն վերաբերիլն։

Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ եւս մագաղաթի վերայ ձեռագիր, պատկերազարդ եւ ոսկեզօծ մի աւետարան կայ յոյժ գեղեցիկ. պատուական հնութիւն, երանի թէ զգուշութեամբ պահէին։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ՎԱՐԺԱՐԱՆՔ

Ս. Լուսաւորչի եւ Ս. Աստուածածնայ եկեղեցեաց կից կան երկու ժաղկոցք, որք կը կառավարուին 'ի ձեռն վարժապետաց, սոցա տարեկան վարձքն է 6—800 դահեկան. ուսանողք ըստ եղանակի կ'առաւելուն եւ կը պակասին։ Իւրաքանչիւրն իրեն ձեռք բերած գրքով (¹) որոց մէջ մեծագոյն տեղ կը գրաւեն Բողոքական կրօնագիրք՝ կուսանի ընթերցանութիւնն. քանզ ուսանողաց բարեւազիր եւս դաս կը տրուի։ Վարժապետք՝ որք անուս անձինք են՝ մանկանց հնչումն խանգարած եւ առոգանութիւնն աղաւաղած լինելով՝ ամբողջ բնակչաց մէջ սակաւ անձինք կարեն ուղղապէս «Ր» գիրն արտասանել։

Կիլիկեան Ընկերութեան 1879ի հաստատած մանչ աղջոց վարժարանն Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ կից շէնքին մէջ էր, բայց յետ այնորիկ 1880ին վարժարանն առ մեզք երկսեռի վերածուելով՝ աղջկանց յատկացուցինք զայն եւ յիշեալ ընկերութեան մանչ աղջոցն ալ՝ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ կից շէնքին մէջ փոխադրեցինք։

Իսկ Ս. Յովհաննէս եկեղեցին իրեն կից վարժարան չունի եւ ոչ այլ շէնք, վասն զի եկեղեցին թաղին մեծագոյն մասին հետ այրած լինելով՝ հա-

(¹) Տեղացիք որ եւ է մատեան Ծուղջ կ'անուանեն։

դիւ 1880ին կարգացան վերականգնել, բայց բոլորովին թերի մնացած է եւ ժողովուրդը հոգոյ վերայ կանգնած կ'աղօթէ։

Ս. Լուսաւորչի եւ Ս. Աստուածածնայ եկեղեցեաց խուցերն են որք իբր վարժարան կը գործածուին, եւ երկուքնալ մի նեղ սրահէ կը բաղկանան. Ս. Յակոբայ եւ Ս. Սարգսի վարժարանք միայն իբր այն չինեալ են, որոց առաջնոյն մէջ մի փոքր անենակ կայ. վերջնոյն մէջ ալ ժողովրդէն հանգանակութեամբ իբր դասարան յարմարագոյն մը մեք չինեցինք։ Բոլոր վարժարանք՝ ինչպէս նաեւ եկեղեցեաց բակը ճեմիչ շունին բաց 'ի Ս. Յակոբայ վարժարանէն, ուր յարմարագոյն դատեցինք 1880 ին հատատակել աղջկանց առաջին վարժարանն, մանչ ազգայոց համար ալ վարժարանին մօտ ապառաժի վերայ հատ մը չինել տուին։

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՎԱՆՈՐԱՅՔ

Երկու են վանք, յանուն Ս. Աստուածածնայ եւ Ս. Փրկչի. առաջինն Զէյթունի արեւելակողմն է կէս ժամ հեռաւորութեամբ, բարձրադիր եւ օդաւէտ. ունի եկեղեցի մը եւ 15էն աւելի անենակ, խոհանոց մը եւ պատուական ջուր, իսկ Ռ.ն երկուքն ալ կէս ժամու հեռի դէպ արեւելեան հարաւ, նոյնպէս բարձրադիր եւ յոյժ օդաւէտ, ջուրն զով եւ պատուական քան զառաջինն։ Սորա չինքն

քայքայեալ վիճակի մէջ է, չունի օրինաւոր սեն-եակ, բայց եկեղեցւոյ շէնքն հաստատուն մնացած է...։ Առաջնոյն մէջ կը նստին Վանահայր-Առաջ-նորդն եւ մի քանի վարդապետք. ասոնք անպակաս են այցելուք, իսկ ընդհակառակն Ռ.ն ամայութեան մէջ է, յանձնեալ մի աշխարհական պահապանի։ Սոյն երկու վանքերն ունին բազում անդաստանք, այգիք, դուարք եւ բաւական կենդանիք բեռնա-բարձ եւ ամ յամէ Աստուածածնայ ուսնին Գեր-մանիկէ եկող բազմաթիւ ուխտաւորք բաւական դրամական հասոյթ կը մատակարարեն, որոյ՝ եւ յիշեալ հաստատութեան մատակարարութիւնն անվայել եղանակաւ ապարդիւն մնացած է ցարդ։

Ուխտաւորք՝ վերադարձին կ'այցելեն նաեւ Ս. Փրկչի վանուց, իսկ Զէյթունէ դացողներն անպա-կաս են։

Զէյթունի մէջ երեք գերեզմանատուն կայ Հա-յոց եւ այլ երկու՝ շուրջ գվանուք։

ՀԱՅ ՀՈՍԱԿՈՒ
ԳՈՒՄԱԿԱՅԻ ՀՈՏԳՈՒՄՆԵՐԱՎԱՔ
ՄԱՅՐԱՂԱՔԱՔԱՂԱՔԻ ՍՈՍ'ԻՑՈՒ

ԱՄՍՈՐԵՈՒՄ ՀԱՅԿԱՆ ՄԱՍ.
ԳԱՂԱՐԻՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
BIBLIOTEKA

A 1/167391

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ՁԼՅՊՈՒՆՅՈՑ

Ի ծնանելն մանկան՝ գայեակն քսան տարուբեան կը լուայ զմանուկն եւ կ՚ասէ. այս գործողութեան առեն մայրը գայեկին «Օղը շոտ խարկ եուր պօղուզը պրնց նը» (*) —աղը շատ ցանէ՝ որ տղան պինդ, զօրաւոր լինի— կըսէ։ Եթէ տղան առաւօտուն ծնի՝ մինչեւ կէս օր ազի մէջ կը թողուն, կէս օրէն յետոյ աղէն հանելով կը լուան եւ վերսանին կ՚ազնեն։ Գայեակն այն գործողութիւնն ուխտ օր շարունակ կատարելու համար օրն մի կամ երկու անգամ մանկան տունն կը յաճախէ. մեկնած պահուն իրեն նուէր կը տուին փոսանդ, ընկոյզ, շամիչ, ցորեան, կորկոտ եւայլն, զորս մէջքը կամ գոգը կը տեղաւորէ։

Սկսեալ յօրէն ծննդեան՝ մինչեւ մկրտութեան օրն ազգականք եւ դրացիք կ՚այցելեն, հետերնին իբր ընծայ հատուտոյ (օսլայէ եւ ռուփէ շինեալ բաղցրեղէն մ՚է), իսկ մկրտութենէն յետոյ որիշ թանձրապուր, ոմանք ճաւարով լցուն միս ընդ որս եւ մի քսան զուռուշնոց ոսկի, կամ մի շապիկ եւ կամ

(*) ԵՒԹԷ մէկը սեղանէն խօսի՝ «անկը կո խուսա» և Ոչ՝ «պէկարը ծնած վոխբիդ օղը ֆիլ խարիբ ե» կ՚ըսեն։

կուաւեայ մի գլխարկ տանելով ըստ կարողութեան։

Զկնի յետ աւուրց՝ մանկան մկրտութեան համար լուր կը տրուի քահանային եւ դայեակն առնալ գնանուկն կ'երթայ եկեղեցւոյ մի անկիւնն կ'սպասէ, ուրայ մ'ալ ատան մի ջուր կը տանի։ Ի գալուստն կնքահօր՝ դայեակն մերկացնելով զնորածինն կնքահօր գիրկը կուտայ, զոր կը տանի աւազանին ընդ առաջ եւ քահանայն կը մկրտէ ըստ օրինի։ Ոմանք յետ աւարտման արարողութեան մկրտել կուտան եւ ոմանք միջեւ, եթէ հացկերոյթի պիտի ելլայ՝ արարողութեան միջեւ, եթէ ոչ՝ յետոյ։ Կանայք կը պատուիրեն դայեակին սակաւ ինչ եւ ներել 'ի ջրոյն, տանողին ալ եւ ոտին չ'դառնալ, եթէ նայի՝ մանկան աչքերն չիլ կելլայ կըսեն։ Կնքահայրն եկեղեցի մտած ատեն պարսի ընդ իւր ունենալ մի կանգուն դուքնու (կարմրագոյն կերպաս մ'է, յորմէ Ասիացիք իւրեանց ընտիր հագուստն կը պատրաստեն) եւ կամ երկու կանգնաչափ տպաճոյ, զորս կնքահայրն առնլու պարտաւոր է եւ զորս կոնկուղ կանուանեն՝ կը ձգէ երախային վերայ. կունենայ նաեւ բամպակէ պատրոյկ մը եւ մի թէլ մեղրաքս (նարօտ) որոմք՝ մեղրամոմէ պատրաստեալ խաչն մանկան վիզն կը կախեն։

Կնքահայրն այս առթիւ կուտայ քահանային մի դահեկան կամ պակաս, քան փարայ եկեղեցւոյ, ատան կամ քան փարայ ալ դայեակին։

Յետ մկրտութեան, մանուկը կնքահօր գիրկն եւ երկու ձեռքն մի մի մոմ տալով՝ քահանային եւ տիրացուին առաջնորդութեամբ՝ որք «Լոյս ի լուսոյ» շարականն երգելով կ'առաջնորդեն ի տուն. ան-

գանոր մանկան մայրն օրօրոցին քով նստած սպասողական դրից մէջ կը գտնուի (Զէյթունցի կանանց յետ ծննդարերութեան պահուց եւ զգուշաբի օրերն երեք կամ չորս են առ առաւելն) եւ յորժամ կնքահայրը զմանուկն օրօրոցին մէջ կը դնէ՝ նորա ոտքերը կը համբուրէ։

Եթէ երախայի ծնողքն կարող են՝ մի այծ կը մատաղեն եւ կերակուրներ կը պատրաստեն, յոր կը հրաւիրուին քահանայք, տիրացուք, ազգականք, դրացիք եւ կարօտեալք։ Նախ քան զսեղանն մանկան հայրը (*) քահանայէն սկսեալ բոլոր բազմականաց մէկ մէկ օղի կամ գինի կը բաժանէ որք՝ «Ասրոյ զամօկիդ մնացակոն ենք, ըշենիկավիար ենք» ըսելով կը բարեմաղթեն։

Եթէ արու լինի ծնեալն՝ ծնողքն զուարթագէմ կը լինի եւ սեղանն առատ, իսկ եթէ աղջիկ՝ նուազ կամ երբէք, մինչ իսկ բազմականք կը մթիթարեն զծնողսն «Մի տրտմիք, Աստուած ուրգծած է, չէ՞ մի որ աղջիկ զաւակն զմեզ տանուտէր կընէ» քահանայն ալ՝ «Մկրտելն գէշ չըլլար, բաւական է որ տունը մեռոն մնաց» ըսելով։

Զկնի սեղանին «Անեղանելի բնութիւն» շարականն կըսեն եւ հրաւիրելոց իւրաքանչիւրն «Ասրոյ մնացակոն ենք, Ասրոյ խայրրու ենք, Ասրոյ վեղրցրենք» ըսելով կը մեկնին։

Կնքահօր մեկնած առեն մանկան մայրը թաշկինակ մ'եւ ծալ մը փռատեղ կը նուիրէ, եթէ եղա-

---

(*) Կանայք սովորաբար յետոյ և միշտ առանձին կը ճաշեն, իրենց տունն անգամ։

նակն ամառ լինի՝ հետն ալ ծաղկեփունջ մը։

Եթէ առաջին անգամ լինի երկու ընտանեաց մէջ կնքահայրութեան հաստատութիւնն՝ մանկան մայրն եւ կնքահայր իրարու հետ ցմահ շեն խօսիր եւ կիներն կը պահուի կնքահօր տեսութենէն։

Դայեկին առնէն մեկնած առեն երկու կամ երեք քոռ ցորեան, գլխոյ ծածկոյթի մը եւայլն կ'ուռուցան. այս է դայեկին վարձքը սովորաբար։

Մանուկն մինչ ութ օր միւռոնով մնալէ յետոյ՝ դայեակն կուգայ վերառին եւ զայն կը լուայ. լուալու ամանին մէջ մանկան մայրը եւ ընտանեաց միւս անդամներէն կամեցողք դրամ (10—20 փարայ) կը ձգեն որ դայեկին կը վերարերի։

Մայրն մինչեւ քառասուն օր ապարտ արեգակ չ'տեսնել, եթէ դիպուածով տրահի մի ծակէն ներս արեգական լոյս մտնէ՝ կը գոցէ զայն եւ միայն արեւամուտէն զկնի դուրս կելլէ։

Քառասուն օրէն ետքը մայրն գրկելով զիւր մանուկն եկեղեցի կերթայ եւ քահանայն քառասունքէն կը հանէ զայն ըստ օրինի, որոյ մի դահեկան կուտայ։ Դարձեալ, առաջին Տեառնընդառաջի ծոնին ընկուզի հետ խառն մատ մը շամիչ մանկան ոտին կը կապէ ու եկեղեցի կը տանի, կամ ուրիշի հետ կը գրկէ, զոր գիրկն առնելով քահանայն կ'օրհնէ, շամիչն եւ ընկուզն ալ իւր եւ տիրացուներուն մէջ կը բաժանէ։

Աւագ ծոնի օրեր մոր կոչմանէ առ կնքահայրն ընծաներ կը գրկուին, որք կը բաղկանան մի զոյգ արծաթեայ ճարմանդէ, կամ մի շապկէ, կամ մի թաշկինակէ եւ կամ ամառ մը որիշի թանձրապուրէ։

Այս ընծայաառութիւնն բազում տարիներ կը շարունակուի։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԱՆՈՒԱՆԳ ԱՐԱՆՑ

Գուգուր, Գէորգիր	Գրիգոր
Արուտուր, Ապրատատուր, Ատատուր	
Ատուր, Պուտուր, Աբիլէ	Աստուածատուր
Սարգիս, Գագաս	Սարգիս
Ռէհաննէս, Վանէս, Ռէհան, Հանէս	Յովհաննէս
Արթին	Յարութիւն
Թիւրիւս	Թորոս
Սկիւռ	Յակոբ
Խեշիր	Խաչատուր
Գէհիրիք, Գիւգիր	Գէորգ
Նազիկ, Նազար	Նազարէթ
Փանիւս	Սանփան
Ամոիք	Աւետիս
Մինաց, Մացակ	Մնացական
Միքէլ	Միքայէլ
Գէալիւց	Գալուստ
Ղազար, Հազար	Ղազարոս
Թէագէարիւս (*).....	Թադէոս

(*) Պէտք էր ըսուիլ «Թէագէայիւս» որ յառաջ եկած է առոգանութեան և հնչմանց խանգարմանէ, որոյ պատճառն յայտնեցինք, այսպէս նաև բազում ի շարունակութեան։

Մէաթէարիւս, Մաթիւս	Մատթէոս
Սիմիւն	Սիմոն
Մանկէ, Մանկիկ, Մանկիշ	Մանուկ
Մարտիրիւս, Մատուս	Մարտիրոս

ԿԱՆԱՆՑ

Զարմօն	Զարուհի
Գարանէ	Գայիանէ
Շուշոն	Շուշան
Դէշիսօն	Դշխոյ
Իսկի	Իսկուհի
Մարեամ, Մայրիկ	Մարիամ
Սարա, Սարիկ	Սառա
Վարդէ, Վարդիկ	Վարդուհի
Մարգրիտ, Մարգրտիկ	Մարգարիտ
Հեղնի, Հեղնիկ	Հեղինէ
Զումրութ	Զմրուխտ
Ճարդար	Զարդար
Հուրիկ, Հրիրիկ, Հրիրիս	Հռիփսիմէ
Թամար	Թամար (անուն [Տաճկուհեաց)
Ղուցիկ	
Անագան	
Ասանէթ	
Զօհալ	
Յաթիլն	
Եթեր	
Էօշնէ սֆիր, Օշլոֆի	

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՀԱԳՈՒՍՏՔ

ՏԱՐԱԶ ԶԳԵՍՏՈՒՅ

Թէ արական եւ թէ իգական սեռէ մանուկներու 'ի խառաչուն ձմերան եւս վարտիք չեն հագցներ բնաւ եւ մինչեւ 7—8 տարեկան հասակնին՝ զանազան տեղերէ բոժոժ եւ ժժմակկեղեւք կամ արծաթաղօծեալ արծուի մագիլներ կը կախեն վրանին իրր զարդ։

ԱՂՋԿԱՆՅ

Սոցա հագուստն է Գերմանիկի երիտներանդ՝ (աշաճա) կոչուէ մի վարտիք եւ տեղական սպիտակ կտաւէ մինչեւ սրունքներն երկար մի շապիկ, որոց թեւերուն ծայրերն եռանկիւնաձեւ կէս մետր երկընցած լինելով՝ մինչեւ արմուկն սոթատած ատեն՝ զայնս վրան կապելով կը պնդեն եւ թեւերն մինչեւ արմուկն բաց կը շրջին ատաւ եւ ձմեռ։ Շապկին վրայէն կը հագնին Ասիական մի պարեգօտ, զոր տեղացիք «հիքֆ» կանուանեն եւ մէջքն ալ գօտի(*) մը կը կապեն։ Պարեգօտն, յառաջակողմն երկու խիստ նեղ եւ մի յետակողմն սակաւ ինչ լայն՝ երեք մասերէ շինեալ է, որոց իւրաքանչիւրի կա-

(*) 12—13 տարեկան աղջկունք որք հարսնցու կը համարուին 3 կանգուն գօտի կը կապեն, իսկ կանայք 6։

զերէն եռանկիւնաձեւ մասեր կտրած լինելով՝ նոցա տեղերն բաց մնացած է. յառաջոյ մասերէն միոյն ստնոյ ծայրն մի հարմանդ կայ եւ միւսոյն՝ հարմանդակալ, զորս դէպի եռեւ մէջքին վերայ բոլորելով կը կռճակեն. այս ձեւով՝ պարեգօտւոյն միայն եռեւի մասը ամրողջապէս կերեւայ եւ յառաջակողմն մինչեւ սրունքներն երկայն շապիկն, յետոյ փորին վերայ տպածոյ կամ ներկեալ կտաւէ մի առիգած կը կապեն որ շապիկին միայն յառաջակողմն կը գոցէ եւ ոչ ամրողջապէս կողերն ի վայր մասերն. թէ՛ շապիկն եւ թէ՛ պարեգօտւոյն կուրծքն բաց է։

Գլխոյ մազն միայն լուացքի օրեր կը սանտրեն, որ տեղի կունենայ 2—3 շաբաթն միանգամ, զոր լուալէ յետոյ կը հինայեն ու խիստ բարակ, մինչեւ 25 ճիւղերու բաժանելով կը հիւսեն եւ ապա իրր դրոյսք ծայրերն ի վայր այծեայ ծոպաւոր ժապաւէններ՝ կը կապեն, զորս «ծամուկ» կ'անուանեն. այս ձեւով՝ ի հեռատանէ տեսնող մը, մազերն մինչ 'ի կրկունս երկայն կը կարծէ. սորա նման երեք մատ լայնութեամբ ժապաւէն մ'եւս գօտւոյն վերայէն կը կապեն՝ որոյ ծայրերն նոյնպէս ծոպեր կան։

Գլուխնին կը դնեն արուաց գոտկ (փես) որոյ նախագրը 20 զուրուշնոց ոսկիներ կամ բենէզներ (մանկիր) կարած են, գագաթն ալ Մուլթան Մահմուտի 5 եւ 6 զուրուշնոց եւ այլ ոսկի նման դրամներ, մէջտեղերն կապոյտ բիւրեղէնիկներ, եւ. իսկ սովորական ծոպատեղն 4—5 կարգ խիստ առ խիստ արծաթեայ մէկ փարատնոցներ շարած են զոր «Սա-

ռախուն» կ'անուանեն, ոմանք եւս գագաթան գրամոց տեղն արծաթեայ գագաթ մը։

Ականջները կը կախեն իրր գինդ որոյրէ օղակի վերայ հատատուած 20 ղուրուշնոց ոսկի կամ կեղծ, որք սորին արծաթեայ շղթայով մը իրար միացած են։

Ձեռքերնին եւ ոտքերնին կը հինայեն եւ ընդհանրապէս բոկոտն կը շրջին։

Աղջկանց ոմանք՝ ձմեռն կարճ թեւերով շուխայէ մի ամլան (սալթա) կը հագնին, որոյ թեւոց ծայրերուն եւ ուսին վերայ տեղական ճաշակով զարդեր կան. գլխարկի վրայէն ալ երկու հատ ծաղկեայ շղարշ (եազմա) կը կապեն շուրջանակի։

Իւրաքանչիւր աղջիկ գոտիէն վար որոյրէ շղթայով կախուած զմեղմաձեւ փոքր դանակ մ'ունի որ եւ է բան կտրելու համար։

Աղջկունք՝ որ եւ է հատակի մէջ բացերես կը շրջին մինչեւ ամուսնութիւն, թէեւ խստեցեալ լինին։

ԿԱՆԱՆՑ

Կանայք եւս ապրուակ կամ ներկեալ թանձր կըտաւէ՝ կուրծքն բաց՝ եւ մինչեւ սրունքներն երկար մի շապիկ կը հագնին եւ մի վարտիկ Գերմանիկի երիսներանգ կտաւէ. շապկին վրայէն ալ աղջկանց ձեւով միւնոյն կտաւեղէններէ մի պարեգօտ, որոյ եզերքն երկու մատ լայնութեամբ դուռնու կամ որ եւ իցէ ոսկեծոյ կտրելով զարդարած են. ոչն պարեգօտն աղջկանց պէս բոլորելով կոճակել եւ յառաջակողմն առիգածն կապել յե-

ատոյ՝ մէջքերնին կը կապեն 6 կանգուն Գերմանիկեայ կտաւէ գօտի մը եւ վրայէն ծայրերն ծոպերով ժապաւէնն. պարեգօտուոյն կուրծքի երկու, ինչպէս նաեւ թեւոց եզերքն կարմրագոյն մետաքսեայ ժապաւէններով զարդարեալ են մինչեւ 6 մատ լայնութիւնը, որոյ պարեգօտէն աւելի դրամ կը վատնեն եւ որք՝ թեւերնին ներսէն ասֆոտած ըլլալնուն համար՝ ամրողջապէս կ'երեւան։ Ի ձմերան ոմանք կը հագնին ներկեալ կտաւէ, եւ ոմանք շուխայէ մի ուղան։

Զէյթունցի կանանց ընտրելագոյն հագուստն է դուրնուն։

Շարժական զարդերն են արծաթեայ շղթայի վերայ հատատուել 4—5 կարգ արծոյր նոյն մետալեայ գնդակներ, իւրեանց ատորագանմամբ բազում 6 եւ 5 զուրուշնոցէ եւ արծաթ մեճիտիէի քառորդէ բաղկացեալ խառն դրամախուռնը մը, մէջտեղն արծաթեայ մի այլ մեծագոյն զարդով զոր «մաշալլահ» կ'անուանեն։

Հարուստներէն ոմանք թէ՛ ի լանջաց եւ ի թիկանց՝ եւ թէ՛ յաջ եւ յահեակ կողից իւրեանց կը կախեն ամին նման զարդեր, որոց ամրողջն կը կշռէ մինչեւ 2 քաշ, իսկ միջնակարգք, որք միայն ի վերայ լանջաց կը կախեն՝ ½—1 քաշ. բաց յայսցանէ շուրջն արծաթեայ շղթայներէ մեճիտիէի մէկ զուրուշնոցներ կախուած հմայական մ'ալ ունին զոր կողերնուն վերայ կը ղնտեղեն. կը դնեն նաեւ ապարանջան ի թեւս, յորոց մին 30—50 տրամ կը կշռէ, բայց ոչ գինդ յանանջս, զորմէ պիտի խօսիմք։

Սկսիմք այժմ գլխոյ լաթերու նկարագրութեան։

Նախ՝ կէս կանգուն աւելի քառակուսաչափ ապխակ կաւ կ'առնուն, զոր «զգնէօց» կ'անուանեն եւ գլխոյ վերայ կը դնեն, անկիւններն ասկին, ետին եւ երկու կողմերն բերելով. յետոյ 6 կանգուն երեսպական եւ կամ 8 կանգուն(*) սեղակաւ կտաւն զոր «ճակատ» կը կոչեն՝ եռանկեան վերածելով եւ կարելով առաջնոյն վերայ կը դնեն, որոյ երկու ծայրերն շրջան (կանանց ծնօտի երեւալն յոյժ մեծ ամօթ կը համարին) անմիջապէս ներքեւէն հակառակ դէպ ի անարն բոլորելով անդ կը կապեն, երրորդ ծայրն ալ իբր ծոպ մինչեւ մէջքն եռեւէն կը կախուի. ապա առաջին կտաւի անկիւններն դէպ ի յետ երկրորդին վերայ կառնուն զգուշութեամբ՝ որ մազերն չ'երեւայ. զկնի երկրորդին՝ ուրիշ 3 կանգուն ներկեալ կտաւ մը եւ յետոյ 10—20 (գիրար այպանելու, գրգռելու եւ այլ սոյնպիսի պարագայից մէջ բազդատութեան կը մնանն) հատ երկուքական կանգնոց զանազան գոյն ապաժոյներ ըստ առաջնոց գլուխնին կը կապեն խնամով եւ զգուշութեամբ, յորոց իւրաքանչիւրն ճակատակողմն ատկաւ ինչ ուղղութենէ կը խառուին որպէս զի՝ լաչակն եմէ ի վեր առնուն երգին առ երգին երեւի. այսու՝ ի ճակատն փեղջրի նման յառաջակողմ եղր մ'ալ կը գոյանայ, որոյ ներքնակողմն 20 զուրուշնոց ոսկիներ եւ կամ բենէզներ կը շարեն. վերջապէս, պարանոցն կտաւոց առատութենէն բոլորովին գոցուելով՝ ծնօտին կը

(*) Այս ամենուն բանակութիւնն որոշուած և օրինաց կարգ անցած է իրենց մէջ։

հաւասարի եւ գլուխն գնացին մի այլ մեծ մարմին կը ձեւանայ ուսերուն վերայ գետնզեալ, զոր չեն կարող շարժել։ Իսկ յարժամ իւրեանց երեսն բանան՝ նոցա միայն աչքերն, առնգն, բերանն եւ յարտաքսոլոր կաշկանդմանէ կտաւոց՝ դուրս ցցուած այտերն միայն կերեւան, եւ եթէ զայնս իսկ մերկանան՝ ի ճնշմանէ նոցա կը ներկայանայ պարանոցն կէս առ կէս բարակցած, ծնօտն ներս քաշուած եւ այտերն դուրս ցցուած մի այլանդակ դէմք։ Ցեռ ամենայն նկարագրեալ կտաւոց որ սակս պարտաւորեալ են գինդ չ'կախել՝ երեսն ի վայր կը ձգեն քօղն, որ Ասիական մի մեծ ծաղկանկար շղարշէ, հետեւաբար, մի կնոջ գլխոյ զանազան լաթերուն քանակութիւնն կը լինի 40—52 ԿԱՆԳՈՒՆ. ոյն վերջինն բոլորովին երեսն կը գոցէ զոր բռնել կուտան ոմանք գլխոյ վերայ արծաթեայ մի շղթայով, որ զարդ եւս կարէ նկատել։

Կանայք երեսնին շեն բանար իրենցմէ մեծ կանանց եւ ոչ խօսել ընդ նոսա մանաւանդ կեսուրոջ դէմ, որոյ հետ պարտին նշանացի խօսել ի սան։

Դարձեալ, կանայք առհասարակ բացի աղիգածէն՝ գլխոյ լաթերուն, ինչպէս նաեւ հագուստներուն եւ ոչ մին հանելով կը պառկին, չեն սանտրեր նաեւ գլուխնին մինչեւ լուացքի օրն, զոր 2—3 շաբաթն մի անգամ կը կատարեն։ Լաթերն առաջին արգելք են գլխոյ մաքրութեան։

Կանայք սալամբակը առհասարակ յամարան եւ 'ի ձմերան բոկոտն կը շրջին, գեռահաս հարսունք ի յղութեան իսկ եւ անլուսայ կը պառկին. հարուստներէն ոմանք միայն երբեմն գեղնագոյն մոյկ

եւ երբեմն դեղին կամ կարմիր շմուշկ կը հագնին, իսկ գուլպայն՝ զոր արտաքուստ գնելով հարսունք կը հագնէին միմիայն ամուսնութեան առաջին օրն՝ 'ի շնորհս Միացեալ ընկերութեանց բազուկք ուսան հիւսել եւ գործածել։

Կանայք ունին գօտիներն ի վայր արոյրէ շղթայով կախեալ զմեկիսանեւ փոքր դանակ մ'որով՝ ըստ պարագային միս, սոխ եւայլն կտրելէ յետոյ մէջքերնին կը խօթեն։

Աղջիկ մը ամուսնութեան օրէն կ'սկսի կրել գլխոյ լաթերն։

Պառաւունք լաչակով երեսնին չեն գոցեր, այլ միայն բերաննին։

Կանանց հագուստն ամառ եւ ձմեռ անփոփոխ է, հարուստ կանայք ոմանք ձմեռն մի ամիսան կը հագնին։

Երկց կանայք մէջքն ի վայր մինչ ի կրունկն շորս մատ լայնութեամբ ապիտակ լաթ մը կը կախեն, որ կորոյէ զայնս ի միւսոց։

Իգական սեռը արտաքոյ տան հագնելու մարնաւոր վերարկու կամ սաւան չ'ունի։

ԱՐԱՆՑ

Արանց հագուստն կը բաղկանայ մի վարտիքէ եւ մի երկար շապկէ, որոյ եզերքն սրունքներն կը գոցեն. սոյն շապկին երկու թեւոց ծայրերն եւ առանկիւնաձեւ $^{3}/_{4}$ մեթր լայնցած է եւ վերջի անկիւններն ալ մէկ մէկ փոքր ծոպեր կան, զոր հագնելէ զկնի իրար կապելով գլխոյ եռին սընա-

ին վերայ կը բեռնաւորեն, որով տիգք իրր կախեալք ի սնարից արմուկներէ վեր բաց կը մնան։ Շապկին վրայէն կը հագնին Ասիական մի տոպաձոյ պարեգօտ, որոյ առաջոյ երկու քղանցքն հակառակ դրիւք դէպի ետեւ՝ մէջքերնին կապած գօտւոյն մէջ կը մնան, յառաջակողմանն բացն ալ կը գոցէ մասամբ շապկին երկայնութիւնն։ Պարեգօտւոյ վրայէն կը հագնին ոմանք մի քղամիդ եւ ոմանք շուխայէ մի տմզան, իսկ ձմեռն թեւերն մինչեւ արմուկներն կարճ գուռնաւոր մի թանձրագոյն ասուեղէն (ապա) զոր Գերմանիկցիք կը գործեն եւ որոյ եզերքն մինչեւ ազդրերն կերկարի, անդրավարտիքի վրայէն ալ ասուեայ մի նեղ վարտիք։

Ցամարան արանց 25 %ը եւ ազայոց 50 %ը բոկոտն կը շրջին, իսկ ձմեռն վերջնոց 20 %։

Գլուխնին կը դնեն իրարու վերայ մինչ հինգ հատ սովորական կարմրագոյն գոտկն (fez) եւ 'ի ներքոյ մի կամ երկու ապիտակ (բաֆեայ), վերան ալ կը կապեն մի գօտի Տրապօլոյ (Թարապուլուս գուշաղը) կամ զանազան գունով 5—6 թաշկինակ։ Կան նաեւ 2 եւ 1 գոտակ դնողք, յորոց բազումք եւս վրայէն ծաղկանկար շղարշ կամ թաշկինակ կապած են։

Կօշիկնին որ ընդհանրապէս կարմրագոյն է՝ «փուսաչ» կանուանեն, որոյ յառաջակողմանն ծայրն արուեստից մատ կը հասնի եւ յետակողմն մի քիչ վայր, եւ բան որում յառաջոյ եւ յետոյ մասերն բաժանեալ են մինչեւ ոտքերն՝ հագնելէ զկնի կը սեղմեն զայնս կաշեայ կապերով, որք առաջուց վրան անցուած են։ «փուսաչ»ին երկու կողմն ալ տեղա-

կան ճաշակաւ զարդեր կան, իսկ ներքանն է հարթ։

Գներ են, շափահանելուն 16—22 դահեկան։ Ցամաքան փոխանակ եղի մորթի՝ բնական ձեւով խոզի (*) մորթ կը կարեն տակն, որ շատ կը դիմանայ. ձմերան կոշիկն է Գերմանիկի լայն մոյկերն որոց յառաջակողմն մէկ մէկ երկայն ծոպ կայ,

Ճանապարհորդութեանց առեն տրեխ եւս կը հագնին։

Բազում երիտասարդաց գլխարկի ծոպերն կը կշռեն 40—100 դրամ եւ երկայնութիւնն կը հասանի մինչեւ ուսերն եւ իրէջս, ունեք՝ ծոպակալ տեղն անուաձեւ արծաթի մ'են գրած եւ ունեք յամուրի երիտասարդաց՝ զծոպն արծաթեայ մի երկար կապով են կախած գլխարկէն։

Սովորաբար գլխոյ մազերն ածիլել կուտան, միայն իրդաղաթան երկար ձար մը թողլով, զոր ունեք մի քանի մատանց կը բաժանեն եւ կը հիւսեն։ Տղայոց եւ շափահասից 50 % գլուխներն հինայ կը դնեն։

Բազումք եւս յամարան անվարտիք կը շրջին, որոց ոչ ոքն մատամբ կը լրացնէ շապիկն։

Արական սեռը մի ականջէն արծաթի կամարոյրէ օղակ կը կախէ։

Ընդհանրապէս երկու սեռն ալ մէկ մէկ ձեռք ձերմակներէն միայն ուներն եւ մէկ մէկ ձեռք ալ վերարկու։

(*) Խոզի միան ու մորթն կը բերեն Զուգուր օվա կոչուած տեղէն որ երեք օր ճանապարհու հեռի է 'ի Զէյթունէ։

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՏՆԱԿԱՆ ԿԱՐԱՍԻՔ ԵՒ ԿԵԱՆՔ

Տանց կարասիքն են այծեայք, կաճեայք, խորզեղէնք, պաստառք, անկողին եւ պղնձեղէնք, որք առատ են քան զայլ կարասիս. մեծագոյն տեղ կը գրաւեն նաեւ գինւոյ եւ օղւոյ կարասներն։

Տան մի կողմն գրուած է մեծ ամբարն յոր կը պահեն իւրեանց ցորեանն եւ այլուրն, իւղն ու պանիրն եւայլն։ Գլխաւոր ճրագնին մախրն է, զոր քուշի մէջ կը վառեն փայտի հետ խառն եւ իբր լապտեր կը գործածեն, կը վառեն նաեւ քարիւղ։

Կինն « Շէաշ » (քօղ — երեսի ծածկոց) 'ի գլուխ կը շրջի տան մէջ երեսաբաց իւր ամուսնոյն յառաջ, քայց՝ միասին չեն ճաշեր։

Տան մէջ ամուսնացեալ մի քանի եղբարք իւրեանց ծնողաց, ամուրի եղբարց եւ քերոց հետ խառն մի սրահի վերայ կը պառկին, իսկ ամառն 'ի վերայ տանեաց։

Հիւր մը ընդունած առեննին կինն կը մեկուսանայ ամբարին եռեւ կամ քովի տունն կերթայ։

Բուռ մ'աւել տան մաքրութեան կը ծառայէ։

Պարտէզ ունեցողներն 'ի սկզբան Մայիս ամսոյ կը մեկնին իւրեանց պարտէզն, յորս տնակներ ունին, ինչպէս նաեւ այգիներու մէջ, ուր խաղողն հասնելէ յառաջ կը փութան հսկելու համար. կը վերադառնան Հոկտեմբերի վերջ։

Գիւղական կենաց յատուկ անմաքրութիւն կայ իրենց մէջ։

Պանդխտանալու հետամուտ չեն, եւ սակաւաթիւ են որք դիպուածով կամ այլ նպատակաւ պանդխտած են։

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՈՒՏԵՍՏՔ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՔ ԶԱՄԶԻ, ՔԱՂՑՐԵՂԻՆԱՑ ԵՒ ԱՅԼ ՈՒՏԵԼԵԱՑ

(Զկյթուանցւոց յեզուաւ)

Զամբշ կենին Սիւսոլուրը (*), Միակոլն, Թէագէավիւրը, Պէհիցնին, ձիրմակ կոպը, Գըրբգըրցը։

Էռէաջ կուրթոն Միակոլն ու Պէհիցնին կու ըձգին. ըձգիլոյ համար ծաղկեջոր կենին, միջնէա ձէթ կուռնոն, խէաղնէա միջը կուռնոն fhopիւն էառնիլէով. զընթիկ մը կինոյ նը՝ կու հանին ու կու տանին կու փրոին. ամին խէաղ նալոյ՝ (լեցնելու) ձէթը կուռնոն, շիւր ալէարալի՝ ինոէաս կենին. 5—6 աւուրը սոնդրոյ կուրթոն էաս կու հաւքին. հապո էա Սիւսոլուրը, Թէագէավիւրը, Գըրբգըրցը ձիրմակ կոպը կու ըձգին, 6—7 աւուրը սոնդրոյ էա կուրթոն կու հաւքին։

Ղուրէաշ (անուն խաղողոյ) խէաղնէա ընծանին մէջը կուռնոն, խէաղին վիրէանէա խիւղ կու քարին

(*) Անուանք և տեսակք խաղողաց, տես յերկրագործութեան։

մէարքը տեղի կու թողլան, ջորը կիլէ, կու քրոա-
ցընին՝ ֆեֆիկմեան կառնուն ու պլաթակ ընծանը մը
մէջ կուենոն, ընծանընն մէջը էան մէարքը մուրուտ
կուենը ու վուրցուվան ջորնէա կուենոն գէօրդիւշիւ-
նին մէջը. մէարքը մուհենեան է, եկեար շու քա-
րին նը օռուպը թոթու կուենը, էօնիւր համար կու
քարին էան մէարքը ատուռծ խիւղը, կու քրոացը-
նին ու կենին օռուպ. էաս օռուպը կիա իփինը՝
շերցլոն թուզ կուենցնոն, կու վրլանոն մէջը կու-
նոն ու կիա իփուէօղ օռուպը թիւմ օռուպ նը նը՝
կու ըջըցընին. էօսիւր կիսին ԹՐԶԷՕՂ ԼԷԶԷԱԿ։

Նիւրիւկէն կիա իփուէօղ ըռապը մէջը սինկիվիկը
կու մանտրին, ու կիա իփուէօղ օռուպը թիւմ
նը նը՝ կու հանին մէջէն. էօսիւր էա կիսին ՍԻՆ-
ԿԻՎԻԼԷ ԼԷԶԷԱԿ։

Նիւրիկէն ջոր կուենոն կենին կիա օռուպ ու ղրդ-
մէ ըշբաղէ շիւրմիւրը կու էոցընին, կու վրլանը,
կու փրոին բանկոն մը վիրոյ. ղընթրկ մը քէշուը
նը՝ կուենոն կիա ըռապը մէջը. օռուպը թիւմ իփի-
նը՝ կու ըջըցընին. էօսիւր կիսին ԶԻԻՐՄԻԻՐԸ
ԼԷԶԷԱԿ։

Բիւլիւ ըշբաղը կու մանտրին, գիշիր մը կիրը,
էլոիվ կու վրոն իրիք, շիւրա նախընչ՝ կուենոն կիա
ըռապը մէջը, իփինը կու ըջըցընին. էօսիւր կիսին
ԸՇԲԱՂԸ ԼԷԶԷԱԿ։

Սուռուխ էնիլոյ համար էոէաջ հազրման սու-

ճուխ կուենցնոն ուր՝ ունկուզրն պրճնզը դիրճանը վիրոյ կու շարին. խէդին ջրրրն մէջը ճիշխան կու լրճին, կուենոն, կու կրպցրնին ու հափուսոյ կիմի նը նը՝ հազրումն սուճուխը մէջը կու թափխին ուր հէ-փիսէան վիրէան կու պրլրվը, կու ջրրցրնին. էօսիր կիսին Սուճուխ։

Իւդիրդ խէդին ջորը կուենոն պրդրնծրն մէջը, ֆեվիսկան կ'առնուն՝ հապոյ կենին հափուսոյ, կու տանրն կու փրսին կրտուրը վիրոյ, շիրնոյ նը՝ կը տաւրն վրրցրվոն կու հանին. էօսիր կիսին ՋՈՒՂ-ԴՈԿ։

Թիւմ ըռապրն մէջը Պալխապը (անուն խաղողոյ) խէտաղը կու հատին կուենոն մէջը, չէ թը էաս իրկու թեվուրը մինէտվիր, հապը՝ քանը թեվուր պրնտ խէտաղ կոյ նը՝ կու հատին, կուենոն մէջը. դրնթիկմէտ կու քրռացրնին հապո կու ջրրցրնին. էօսիր կիսին Թեյիկոյ (թեյիկ)։

Պողուր էնիլոյ համար՝ ցիրինը կու մաղին, կու վոլոն՝ կուենոն պրդրնծը կու քրռացրնին. ու ըռրնտ ցիրինը խուշուրնոյ՝ կու հանին. ու չը հանոծէն է-ռէաջ դրրացնիրուն ճրլիրը (ցուշերը) կու հաւքին ու տինիրը կու փռին ու խէշուէօդ ցիրինը ճրլիրուն վիրէան նէօրոը կու փռին. շիրնոնը՝ կու հաւքին, կու մաղին ու ջաղորցքը կու տանրն կ'աղոն. էաս աղալոյ համար իրռա պրդրը ջաղորցք կոյ, ուր սրին կինոն հնծրցրնին նը՝ տուզոնը ռոնձրը կե-նին. կուրմոն կ'աղոն ու կը ցրմրզին (ցիր մաղել)

խիւշիւրը կու հանին. ղոթմէա (կրկին) կաղոն է-
աս ցրմաղաձնրն, կու էլիրմաղին ու միջը սիմինտ-
ը ու պողուրէլերը կու հանին ու պողուրնէա
կու բերին տոնը ամպորը կուենոն. ու էաս սիմինտը
ու պողուրէլերը հանիլոյ համար՝ էլիր մոդը կեռ
կու բրեին ու սիմինտը պոք էօրը ֆուվդոյ կենին
ու պողուրէլերնէա էլիրէն հիաը կ'աղոն կուտին։

ԷԱՂՑԻԾԻՍՊ էնիլոյ համար՝ ծիծոծ ցիրինը ու
իւսալը պրղլրրն ջաղրրցքը կաղոն, իրկուքնէա
պարապոր կու խառնոտին, միջնէա հիլոյ մը իրկուք
սիսեռ կուենոն, էօսիւր կիսին ԷԱՂՑԻԾԻՍՊ։

Թարխանոյ էնիլոյ համար ցիրինը կու սառոտին
ու սառաս պաշին ջաղրրցքը կու տանը ծիծիլոյ
համար. ծիծիլոյ համար կուենոն ջաղջոցը ջարտոխը.
ու 15 հիլոյ նը նը՝ 6 koշկակ ջոր կու քարին. էաս
բկվուրը հիսոպ կենին, 5 հիլին 2 koշկակ, մհրամ
(մհրամ) ցիրինին կուրոյ հիսոպ կենին կու քարին
ու գընգէն նիրքիւը կուենոն՝ կու ծիծին. ծիծուը
նը՝ կու բիրին թիսիը կու հանին, կու վոլոն, կու
ջրրցնին, տախտոկը կու գընին, կու հընտրին,
կուենոն տեղ մը. էօսիւր կիսին ԴԻՎՈՆ ՑԻՐԻՆ։

Թերխանեան պրտը էնին նը՝ էնիմէ 5—6 էօր է-
ռէաջ ջուպունրն (հովուին) կու բեմպիյին (պատ-
ուիրել) թը՝ ինծէ քէնիաոյ խաղրու մածուն հազրէ,
էնէա կու հազրէ. մածունը իգոնը կուենոն պրղրն-
ծրն միջը, ծիծոծ ցիրինը՝ մածունրն կուրոյ (քանը
հիլոյէ նը քէնիանէա ցիրին) ու կիս քոռոնը՝ օղնէա

(աղն ալ) կու քարին միջը. ջորը քէշուը նը կէաձը կու քէշին, նիրքիւը սոյ մը կու քարին էօրքը շնրէ տհնի, շիկհն մէա բիրոնը կու դնին. վասրոյ մը կինոն նը՝ կու ըջրցընին շիկհանը ու խառնըշէօվ մը կու խառնըտին, կու հանրն ճիրմակ բանը մը վիրոյ կուենոն. ու պաղի նը՝ շիկհանրն միջը կուենոն կու շաղին ու միջնէա մաձուն կուենոն ու ըտրնա շաղին նը՝ նիւրիւկէն կուենոն ճիրմակ բանը մը վիրոյ դրնթիկ մը քէշուիլոյ համար. ու քէշուրնը՝ կու հանին տինիրը ու ճանկէկ ճանկէկ կենին տաղտկուենու (տախտակներու) կարպիտնու (կարպետներու) ու ճիրմակ բանիրու վիրոյ կու փրտին. էօր մը կինոն նը՝ միկէալ դրհը կու դատրնին. էան դրհնէա դրնթիկ մը քէշուը նը՝ կու հաւքին ճանկիկնէն, կու փրշին ու կարպիտնու վիրոյ կու փրտին ու ջիրնոյ նը՝ ամպարրն միջը կուենոն։

Թուրշի էնիլոյ համար պատրէնը (sorlapku) խիւշիւր կու մանտրին, մանտրրնէա՝ թիւմ կու քարին. կէնէաջ հաւէնրն փիւթը կառնուն, կու ըջրցընին, կու վրան՝ քացդրն միջը կուենոն, ոսխտիւր կու անցընին, գուռուսխետիր կու քարին ու շարպոքէա կենին միջը կուենոն, կուտին։ Զոմուռնէա դաւիրա հաւէնը կու խեշին, կու ըջրցընին ճիրմակ տրպրոկէ (տոպրակ) մը միջ կուենոն, կու դրնին ջորը կոծուն շիրթիլոյ համար ու էօրմէա աղրն, սէաքտիրին ու գուռուսխետիրին միջը կու թուղուն ու սոնդրոյ քացդրն (քացախ) միջը կոնուն, շարպոր էա կենին կոնուն միջը, կուտին։

ՈՒՏԸՔ խուվդոյ էնիլոց համար մըսքն փուխը կու հանին, կու ծիծին. ըռքնա ծիծուքը նը՝ կու քարին ջանախքն միջը, հէամէօվ, էաղէօվ, խուսիանէօվ, ըռահէանէօվ, սիբխէօվ, գուռուսխեռիրէօվ կու խառքնտին՝ հապո կուենն պոդղուրը կու շաղին. ըռքնա շաղուքնը՝ էռէաջ կու սապալըխին հում կու բիրին առջիւնուն, սինուն (սան) միկ քէօմնէա կէնէաջ գուռուսխեռիր, պէօք հաւէճ կու գընին. էաս առջէ տեպկա հում կուռին(*)։

Հապո նախըմէա օղ քու քարին, կու շաղին՝ կենին ԿԵԾԻՓԻՑ (կայծ եփեաց) կու բիրին կեծին վիրէան կիսին, կուռին։

Ասապո (այս տեմա—պու տեմա) կու գըլըրին, կու բիրին գէրջըրը միջը կուենն կիսին. գէրջոր կիսուը (կ'ըսուի) էանիւ՝ ուր մըսը միջը կու քարին, մըսքն ջորը կու ասուը գէրջոր, էաս հասարակ ՈՒՏԸՔ խուվդոյ է։

Քիմիանէա (ոմանք) խուվդեան էռէաջ կիսի կու սապալըխին, կեծիսից կենին, խուվդեանէա գէրջըրը տըսարն միջը կու քարին, կիա նուկի դաստրէա էղ. հայը նը՝ կու մանտրին իրկիրիքէա (երկու երեք հատ) սիբ կուենն, ջոր էա կու քարին անուն էա, կու անցընին էաղտիւր. էօսիւր միջը կուենն գոլոր-

(*) Զէյթունցւոց ինչպէս նաեւ ամբողջ Կիլիկեցւոց ընտրելագոյն կերակուրն այս հում մսէ և ձաւարէ շինեալ խովքին է՝ որ մեծ ախորժանօք կուտեն։

մեն ֆուլֆիան. էօսիւր կու ասուը ԹՈԹՈՒ ֆուլֆոյ։

Քիմիանէա գէր մրաը տապկին միջը կու աղընծին, կիա իրէ նը սիւխ կու մանարին, կուռնոն էան քիվուրը կիրին ուր՝ մրաըն էղէն սիւխը կու տապկըը ու էօսիւր կրսուը «միջ» (մէջ) սուռնորոյ ֆուլֆիան տուրմի (տրնա) միջ կիմի կու բանոն՝ «միջ» ը էօսիւր միջ կուռնոն. բիրոննէա կու խրփնին կու դրնին գէրջրրրն միջը կիրէ՝ կուտին։

Պոքը (պահքի) ՄԻՋԷՕՎ ֆուլֆոյ էնիլոյ համար՝ թաֆիցրն մը իւսպ կու քարին կու քրուացրնին, կիրիր՝ ու պրղրրրն միջը կուռնոն. հապո սիւխ կու մանարին կու քրուացրնին, կրջրցրնին՝ կու քամին. հապո ըուահոն, գուռուսիսեռիր, հալէճ, օղ ու ինկէզէա կու սրզկին՝ էսիր աղայինէա սիւխրն (սոխ) միջը կու քարին, կու էճրուին ու ֆուլֆիան շաղիններ՝ միջը կուռնրն կուտին։

Քիմիանէ ընկուզրն ուեղը բիպիկ կենին. ԲԻՊԿԷՕՎ էնիլոյ համար կու լրճին՝ սիւխրն հիտը կու քրուացրնին. իրէնը ֆուլֆրին միջը կուռնոն կուտին։

Մածուն ապուր իրիլոյ համար՝ էուէաջ ծիծոծ ցիրինը կուռնոն կիրի. իրի նը կու ըջրցրնին կու պաղրցրնին, հապո կուռնոն մածունը, միջնէա անուխ կու քարին. էսիւր կիսին ՄԱԾՈՒՆ ԱՊՈՒՐ։

ՏԱԿԱՊՈՒՐ իրիլոյ համար տոկը ու ալճորը միկ կու վրրն, կուռնոն տրսաը կու իրէ (կեփի). իրէ նը՝ կու անցրնին էաղտիւր, քուռոյ ու ջրրրն համը

կլարը նը՝ կու ըմբցընին. ու պաղէ նը սէօղտոր կու անցընին կուտին։

ԻԻՕՊԻԻԱԻԻԻ (ոսպ եւ սոխ) էնիլոյ համար սուն-կուր ու ամճարը միկ կու քարին, կիա իսիկնը՝ սիւ-խը ու իւսանէա կուենոն. էսիր իսիր նը ղընթիկ մը թոթու կու անցընին, կու քըռացընին, իսիր նը՝ կու ըմբցընին։

ՉԻԻՐԱԻԻՐ ԱՊՈՒՐ էնիլոյ համար չինկիրարը, խի-յարը ու ղաֆուրը խըճիպը կու կեղուրը, բաղոն (թեմուզ — յուլիս ամիս) կու չբրցընին ու ձոմառն կու էռցընին, կու մանտրին ու մըսրը հիսը կու քարին. իսիր նը կու անցընին թոթուն (թթու) ու անուխտա կու քարին. էօռք մը իլլէ ու ջըրը հոմը կլարը նը՝ կու ըմբցընին կուտին։

Պոք նը նը՝ էվէա կու էռցընին, կու մանտրին ու աւճրրը հիսը ոբստրը մըջը կու քարին ու սոնղրոյ իւսանէա կու քարին պոդուրէա, թոթուն կու անցընին ու ըմբցընին նը՝ ինկիզէա կու անցը-նին կուտին։

Բիմինէա բաղոն տուրմոյէա կու բանոն, կու չբրցընին ու ձոմառն միջը պոդուրնու մըսանէա կու-նոն՝ վիրէնը կիմի կենին կուտին։

Սոդանը իսիկոյ համար՝ ըրկըրնէ սիսեռը կու թրջին, թրջրը նը մըսրը հիսը կիսին. իսիր նը՝ սիւխ կու մանտրին կուենոն մըջը, ու սիւխնէա իսիր նը թոթուն կու անցընին, անուխտա կու քա-րին կու ըմբցընին կուտին։

ՄԱՍՈՂ. Էնիլոյ համար շարոթ իրկուն կու գենին չափիչ (նոխապ) մը, եւ պախարէ մը. չի գենած իֆեան իւնչ ուէրտէր պատարագ պըտը էնը նը՝ էան ուէօրտիւրիւջը խեչը կու տանին օղ՝ կուտան ուխնի (օրհնել) կու բիրին մատուզցըվը կու կըրցընին՝/ը ու կը գենին. միրթին (մորթն), ֆիղեան ու կիա լըտը դասար էա մը իրինց ուէօրտիւրիւջը կուտան, իվիլնէա կու մանտրին տիֆի տիֆի (մաս մաս) կենին, կիսին ու հիանէ ցիրին ապուրէա, հէատ պողոր եա օտուզ ապուրէա կիսին՝ ուխնուտան (օրհնեալ) օղնէա իրկուքը միջնէ կու քարին։ Տանկնատաղը (առաւօտեան եկեղեցւոյ ատեն որ սովորաբար արշալուսոյն կ'սկսի կամ ամ կանուխ) պատարագէն իլին նը՝ խրսընիրուն եա իրինմէ միկը կու ճոխան ուէրտիրացը, ուէրացուվիրուն, ու գեղիցան դուռը կինէօղ ադքուտնուն էասիլէօվ «ուղղիցէք մատոզ ուտինք»։ Պատարագ էնէօղ ուէրտէրը կու մոտնոյ տոնը էաւտարէօն մը կու կարդոյ կու տրատը. միկ միկ ճիկարոյ կու քարին, միմ միկէա արոխ կու խուտցուտնին, կու բիրին սուրբեան կուտին. ուտին խրյատան նը՝ ադային կու կաղնան ու սուրբին՝ միկը մըջը կու թուզուն՝ կիլին շարակոն կիսին ու պատարագ էնէօղ ուէրտէրը էաւտարէօն մ'էա կու կարդոյ, կու կաղնան սուրբեան. կուտան ուէրտիրացը, ուէրացվիրուն փարոյ, տէ՛ կուրթոն ասիլէօվ «Ասած ընդունելի էնէ Հայր Աբրահամոյ մատոզը կիմի։»։ Նիւրիկէն դոքմէա կու ճոխան շիւրա քէօվը կինէօղ ադքրտնին, դրացնիրը, խրսընին կու քարին սուրբոյ մ'էա։

Քիմիանիկա ուրրոթ իրկոն կենին՝ շարոթ էա կու կըրցընին։

ԳԷԱԲԷՕՂ ԱՊՈՒՐ խփիլոյ համար լեռանը գոբը կու հաւքին, իմիանը ինտէան կուտին, իմիանէա մըսը կիսին, ու գոբնէա կու մանարին ու մըսըն միջը կունոն ու կիս խփինը՝ առընց թոթոու անցունիլոյ թոթոու կունը, ու կու ըջըցընին կուտին։

Հերխսկ (հշիկ) էնիլոյ համար պեզիրէն մըսը կու բիրին թկա ինտէան տըսարն միջը կու քարին, ըրկըբընէ շիւր պառկիլոյ հոխաց կու քոռոյ, կու հանին, կու փրզբրին. էաս մըսըն գէր ջորը կու քամին տըսանէա կու վոլոն. նիւրկէն գէր ջորը տըսարն միջը կունոն, կունոն մըսանէա, միջը կունոն ծիծոծ ցիրիննէա, ըռընա քէշուրընը՝ քուշը կու անցընին կիլլին կու պառկին։ Տանկնամազը իլլին նը, տխանուն ուր հկհար խփիրէնը՝ շիրիփը ձեռվընն կառնուն կու խառընտին ու կու խառընտին, էան թեվուրը շատ կու խառընտին ուր՝ հերխսկն տըսարն միջը էջ մը կունը. էան թեվուրը ցիրինը ու մըսը միկ կու կը բռնին ուր՝ հկհար շիրիփը միջը խեթին ու դարվիր կալնընն նը՝ տըսանէա հիտը միկտեղ կիլլէ. հապո կու անցընին իրիք նուկի դատոր էղ (իւղ) կու խառընտին կունոն սիսիքը, ու նուկի մը դատոր էղէա սիսուցը վիրէան կանցընին՝ ու կու դնին, արոիանէա քուվիրը կառնուն. պատոռը միկ ձեռուրն՝ արոիանէա միկ ձեռուրն, էաս թեվուրը կուտին։

Քեղոյ (գլուխ դուարի) խփիլոյ համար կառնուն հեղկան, ուտվունընն, քաղրրիթը. ուտվունընն ու հեղկան բիպէռ կտռուզընն (երկաթադրծ) խնչը կու

տանելն կուտան ազնիվ. հինգ, վից դորէա կու վոլոն, հապո կու դընին տրատելն միջը, իրիրնը՝ կիրը ցամաք կուտին կիանէա կու մանարին գէրջերելն միջը, կանցընին թոթու, աէօխտիւր՝ կուտին. էօսիւր հիտնէ արոխ, գինէ կու խուտին։

ՕՌՈՒՉ ԱՊՈՒՐ իրիլոյ համար էռէաջ օռուզը կու շափին՝ էօնիւր կուրոյ նէ ջոր կունուն, ասիլ կո կուզանամ թը միկ օռուզ՝ իրկու ջոր. կունոն ջորը տաքնոյ նը՝ օռուզը կու վոլոն կունոն. շիհրեան (շէհրիյէ) կու ազնիվին էզրն միջ, վիրէանէա զընթիկ մը ջոր կու ջըրցկընին կարմրընիլոյ համար, օռուզն ջորը քէշուրնը՝ շիհրեան միջը կունոն կու խառընտին, տեսնուն ուր իրիրցով նը՝ կու ըջըցընին. կու հաւին էզը կունոն միջը, կու խառընտին, վիրէանէա խուտը(*) կու դնին, զընթիկ մը հանդչիլոյ համար. էաս ուտրք էօրը կուտին։ Պոք նը նը՝ վիրէ զոհոն (վերոգրեալ պէս) կիմի օռուզ ապուրը՝ պէզիրէն ձէթ կու բիրին կու իրին, վիրէանէա ջոր կու ջըրցկընին, պուղը իլէ նը՝ հիւսը կուրթոյ տէյի կու անցընին միջը, ուր պոք էօրը կուտին։

Տուշմոյ (տուշա) էնիլոյ համար ածուիցը շէօլֆիւն կու բիրին, կու քիրին՝ կու բանոն. գէր միսանէա զընթիկ մը կու ծիծին ու պըղլըրը հիտը հէավէնէօվ, ըռաշանէօվ, սիւխէօվ կու խառընտին՝ կունոն տուշմին միջը կու դընին կու քըռացընին.

(*) Զէյթունցւոց մեծ եւ փոքր սաներու խուին ընդհանրապէս փայտեայ է։

էօռք մը իւէ նը՝ թոռոռեն կու անցընին, անուխ էա կու քարին, լեռան խիլ նը կու ըջըցընին կուտին։ Շինկիրորէ ու խիյարէ տուղկան էա ինտէաս կու էնին։

Պասուրմոյ էնիլոյ համար էռէաջ գէր մլսը առընց ծիծիլէօվ տրատրեն միջը կու քարին, հապո կուրիոն ածուիցը դոդոմ կու բիրին կու քիրին, խուշիւր կու մանտրին. տրանուեն ուր մլսը կիս իփիրէ նը՝ կու քարին մանտրուսան (մանրեալ) դոդոմը միջը. էօռք մը իւէ նը՝ էաղտիւր կուենան, անուխէա կու քարին, խիլնը կու ըջըցընին կուտին։

Արոխ (եաբրաղ տօղմասը կը նշանակէ) էնիլոյ համար մլսը կու մանտրին ու պրողրէօվ, հէավէօվ, ըռահանէօվ, սրխէօվ կու խառընտին, էգուցնէ կէնէաջ ցոխ կու հաւքին. էսիր՝ ցախրեն միջը կուենան կու պրլին. մեկեար ցոխը դոհ նը նը՝ ցոխը կու խեշին, հապո կու պրլին կուենան տրատը, վիրէանէա դայիմ (հաստատուն) խուփ մը կու դընին, քոր մէա խրփրեն վիրէան, էօսիւր մուհկնեանէա եկեար պրնա քուոյ նը պողուրը ցախրեն մըջէն չիւէ տեյի. խիլ ու ըջըցընին նը՝ պիւքէօվ ու էյրընէօվ (այրան) կուտին։

Ջորմոր էնիլոյ համար իրկու դոդոլ էդ կու քարին տրատրեն միջը, հալը նը՝ ջոր կուենան, ջորնէ պրճապրճա նը՝ տասնը հինգ կա քսան հաւկիթի կու կըտրին միջը, էան էա դընիթիկ մը քուոյ նը՝ դուռուսխանտիր կու քարին միջը, էօսիւր կիսին ՋՈՐՄՈՐ։

Էօսիւր հիտը ճիկարէօվ հէատ պողուր կուտին։

ՃԻԿԱՐԷՕՎ ՀԷԱՏ պողուր իփիլոյ համար էռէաջ ճիկարը կու աղընծին, ըռընտ աղընծը նը՝ կուռնոն ֆոր, ֆորը էօռք մը իլէ նը կուռնոն պողուրը, էանէա կինոյ պոճպոճոյ նը՝ ըռահոն, հավէճէա կու քարին կու խառընտին, կու ըֆըցընին. կու հալին էղ՝ կուռնոն միֆը կուտին ֆըրմբրըն հիտը. էաս մինէվիբէա կուտին։

ԻՒՂԻԻՐԴ ՀԷԱՏ պողուր էնիլոյ համար ֆորը միֆը կուռնոն պողուրը վէ էռէաջ ատոճա կիտի կու էնին։

ԲԱՂԵՂ ԱՊՈՒՐ իփիլոյ համար՝ կուրթոն լեռնիրուն կու հաւքին բաղեղ, թիւրք աղաճ կու բիրին, կու մանտրին, շուփիրը կու քարին՝ կուռնոն տրատը կու խեշին հէավճէօվ, սիւխէօվ կուտին։ Ինչային խոտեղէններիրը էաս թէվուր կենին։

ՈՒՂԸՆ ԱՊՈՒՐ իփիլոյ համար՝ լեռնիրը կուրթոն ուղըն կու հաւքին կու բիրին, կու մանտրին, ֆհօֆը կու քարին կու հազրին. էռէաջ աւճորը կու քարին կու քոռոյ, ոիանուն ուր աւճորը իփիրէ նը կու քարին ուղունը, էօռք մը իլէ նը՝ կու անցընին թոթոուն ու էօռք մէա իլէնը կու ըֆըցընին։

ԼԵԼԻԿ ԱՊՈՒՐ իփիլոյ համար՝ նրբրկ կու հաւքին կու բիրին կու մանտրին, ըրկրբընէ ֆոր կու շուղցուընին, զընթիկ մը կինոն նը՝ մատրն միկը միֆը կու խեթին, ոիանուն ուր կո զիմանոյ նը՝ կու ըֆըցընին կուռնոն նրբրկը, ծիծոծ ցիրինէա, մակոյր-

թընէա, ուր՝ էռէաջ էաս մակոյրթ ասվոծ բոնը չու գլասվընը՝ ղընթիկ մը էաղտիւր կու քամին էսսեանց մէջ, վիրէանէա ղընթիկ մը էլեր կու ջրցկընին։ Տանկնամապը տիանուն ուր թրթվիրէ նը՝ կու ղընին իվրբքրշէն (մ վերայ քուշին) ու էսոք իլէ նը՝ էան թրթուէն ջոր կու սեհին, էսսիւր կիսին ՄԱԿՈՅՐԹ. էաս գլասուը նը էաղտիւրը չին քամի։ Էաս կուենոն մէջը ու կու թթուը. ըռընա չիմի նը՝ կու կրնէ, չիս կանը ծամի, էսսիւր համոր ըռընա կիսին ու կուտին։ Էաս խոտեղէններիրը գարուանքն կուլան։

Թարխանոյ ապուր իսիլոյ համար ջորը կուենոն, ղընթիկ մը ջորը տաքնոյ նը՝ կուենոն թարխանեա նէա, իսիններ՝ կու ըջրցընին կուտին։

ՉԻՐԹՈՆ ԱՊՈՒՐ իսիլոյ համար էսսիւր էռէաջ չիրթոնը կու թրջին, հապո տրատրն մէջը կուենոն ջոր, ծիծոծ ցիրին ըռընա կիսին. չիրթոններէա չանախրն մէջը կու հալին, կու քամին. ապուրնէա իսիններ կու ըջրցընին. հապո հալմոն ու քանմոն (հալեալ եւ քամեալ) չիրթոններէա մէջը կուենոն. էսսիւր կիսին չիրթոն ապուր։

Առընց չիրթոն նալոյ ծիծոծ ցիրինին հիտը կուենոն աւեծոր, կիս քոռոյ նը՝ բիպիկը կու աղընծին, կու սղկին ու կիս իսիններ՝ մէջը կու անցընին բիպիկը, էսսիւր կիսին ԲԻՊԻԿ ԱՊՈՒՐ։

Առընց բիպիկ անցուանիլոյ կիսին ՑԻՐԻՆ ԱՊՈՒՐ։

Առընց բիպիկ ու աւճոր անցուռնիլոյ, խիրնը՝ միջը կու անցընին էղ ուարք էորը. էսանբ կիսին ԷՂԷՕՎ ՅԻՐԻՆ ԱՊՈՒՐ։

Նիւրիկէն առընց բիպիկ ու աւճոր անցուռնիլոյ՝ ցիրինը շոտ կու քարին ուր պընտ կուռնը, ղբղաղէօվ չին ուտի. էսանբ կիսին էղէօվ ՊԸՆՏ ՅԻՐԻՆ ԱՊՈՒՐ եա ֆէշֆո։

Առընց էսանբնց միկը անցուռնիլոյ՝ պոք էորը կու անցընին բեհիլ * (բանիլ) եա բեհիլնին_ էղը եա ձէթ։

Վիրէ ղբհը շոց բեվուր ուր ասը թէ՝ ցիրինը շոտ կու քարին ու էսնիւբ կիսին պընտ ապուր՝ էաս իսի ու ըմբցընիլոյ վոխտ նը նը՝ շեհիրեան կու ապընծին, միջը կուռնան, կու խառընտին կու ըմբցընին. ուտրք նը նը՝ էղ, պոքէա նը նը՝ բեհիլ եա բեհիլնին էղը, եա ձէթ կու անցընին. էսանբ կիսին ՅԻՐԻՆԷՕՎ բեհիլ ԱՊՈՒՐ։

Բակլէօվ ապուր իսիլոյ համոր կու քարին միսը. էսոք իլէ նը՝ կուռնան բէկլէան միջը. էասէա էսոք մը իլէ նը՝ կուռնան թոմռուռն. ղընթիկ մը կինալան առնդրոյ կու ըմբցընին կուտին. էսանբ կիսին ԲԱԿԼԷՕՎ ԱՊՈՒՐ։

ՈՒՏԸՔ հարիսեան իսիլոյ համոր տրատրն միջը իրկու դոդոլ էղ կու քարին, հալրնը՝ կուռնան օռուպը, օռուպը քոռոյ նը՝ նիշեան կու շաղին ու

(*) Թանիլը Գերմանիկէ կը բերեն։

ջոր կիրի կու էնին, կունան բաղրն միջը. խառնոտիլն իրկան կու բանէ, կու թանձուրնոց. տրանուն ուր իրմոր կա քրատիրրի ու կաղնը կէած մը քարին ու շանցը նը՝ կու ըջրցընին, առընց օղ քարիլոց. տաղկրն միջը կու հարին նուկի մը դատար էղ ու նիւրկէն վիրէան կու անցընին։

Փրշիջոր իրիլոց համար էռէաջ գիտանը (ոչ թէ կրակի վերայ) ջորն ու էլերը կու կրացընին, բրանէ նը՝ իրրը քշէն կու դընին, կոնուն օտուց ու նիւրկէն կու կրացընին շիւր իրէ, կրացընիլն պատահանէա չի կրլընէ տեղի. իրինը՝ դրզալրն ծերէն դընիթիկ մը կու հիրուն, տրանուն ուր էլիրէն հիւտը չի գոյ նը՝ կու ըջրցընին ու միջնէա էղ կու անցընին. էօտիւր կիտին ՓՐՇԻՋՈՐ։

Խեշմէար էնիլոց համար էղն ու ջորը պատատոր կուանրն ու միջնէ խոս (խաս) էլեր կուանն, կու կրացընին կու դընին իրրրքշէն, իրինը կու ըջրցընին կուտին. էօտիւր կիտին ԽԵՇՄԷԱՐ։

Պատրատէ իրիլոց համար էռէաջ ուէնորը կու քարին կու քուոց, իրինը՝թոթուն կու անցընին. էռէաջէ ալէհմուն (պահած) կիա իրմոն հոց կունցնոն, էատէա կու մանտրին միջը կուանն, ըջրցընին հանգշէ նը՝ ուէսիտիւր կու ծիծին կու անցնին կուտին. էօտիւր կիտին ՊԱՏՐՈՏԷ։

ՀԱՅԿ իրիլոց համար առջէ նախրրը բէկկէան, հոնտուտոնը, խաղակիօզը, խոմճուլրանոը, ցիրինը

մեկ կու քարին, էսկի կիս խիտնը՝ աս տապդ հոտ պոզ ծիծաղ ցիրին. գեղջէ (տեղւոյն, այսինքն Զէյթունի համար կ'ըսեն սովորաբար) լըվկոս, Ապլատոմ (Ալպատան, անուն այլ գիւղաքաղաքի) լըվկոս կու քարին. էսաս ապուրը ըրկըլընէ կու դնին, եկեար տանկնամապը դնին նը՝ շիւր ճէաշք չի խիտ, ուտին նը միջնէա դանպուռ կու քարին։

Շաւրոյ խիտիլոյ համար էռէաջ աւնոր կու քարին, խիտնը՝ ութնութ (եօթ կամ ութ հատ) սիւխ կու մանարին միջը, սիւխը խիտնը՝ կուենան պոդդուրը կու քարին միջը ըռահան, հաւէճ, գուռուսխանոմը, էօռք մը իլէնը կու ըջըցընին կուտին։

Էաղցիւծիւսոյ խիտիլոյ համար էռէաջ ոլատրն միջը կուենան ջոր, տաքնոյ նը՝ կուենան էաղցիւծիւսանէա, խիտնը կուենան քացոխը, էօռք մը իլի նը կու ըջըցընին կուտին. էսսիւ կիսին ԷԱՂՑԻԾԻՍՊ։

Պոք ֆուլիոյ էնիլոյ համար աւնոր, նա հոտ իւսպ կու քարին. խիտնը՝ կուենան ջանախրն միջը պրդդուրն հիտը. պոդդուրը թրջի նը՝ կու շաղին, միջնէա կու մանարին սիւխ, կու քարին հաւէճ, գուռուսխանոմը, ըռահան կու սապոլրխին կուտին։

Ըշբաղրն սապկիլոյ համար նուէր մը դատոր էդ կու հալին, հալը նը միջնէա իրկու բուռ (բուռ) ջոր կուենան. ջորը կիմոյ պոճաղոճոյ նը՝ կուենան մանարուտնն ըջբաղրնէա, էսոնէա էօռք մը իլէ նը՝ կու

կարին մէջը տուանը հինգ՝ եւ քսան հաւկիթ, էտ-
էա էտաք մը իլլէ նը՝ կու ըջըցընին կուտին. էտ-
սիւր կիսին ՏԱՊԿՈՒ ԸՇԻԱՂԸ։

ՀԱՒԿԸԹ ՏԱՊԿԻԼՈՑ համար էղը կու հալին, տուանը
հինգ եւ քսան հաւկիթէա թափցընը մը մէջ կու
կարին, կու քարին մէջը օղ, դընթիկ մը նիշոյ կու
խառնտին, բռնէ նը՝ կու ըձգին էղն մէջը, մէկ
դըհը կիսիր կու դուռնոյ, կու գառցընին մէկէ-
ալ դըհը, էան դըհնէա իսիրնը՝ կու ըջըցընին կու-
տին. Քիմիանէա վիրէան մեղր էա կու գնին։

ՋՈՒԳԴՈԿ ՏԱՊԿԻԼՈՑ համար էղը տապկին մէջը
կու հալին, իսիրնը՝ ջուզդոկնէ կու մանտրին կու-
նըն, շուզնոյ նը՝ կու ըջըցընին կուտին։ Քիմիանէա
հաւկիթը գործը ղանմնոյ նը՝ ջուզդոկնէա մէջը
կունան ինտէան կուտին։

ԱԿՆԻՐ ԷՆԻԼՈՅ համար էղը կու հալին. հաւկիթը
բանը մը մէջ կու կտրին, դընթիկ մ'է էլեր կու քա-
րին, օղէա, դըգալէօվ մը կու կպցընին բռնի նը՝
կունան տապակը էղը մէջը, տապակըրնը՝ մէջնէա
թոթու կունան. էտսիւր կիսին ԱԿՆԻՐ։

Մեղրէօվ պkorկի էնիլոյ համար ուռնկուզը պը-
հըղնը կու մանտրըցընին, մեղրը մէջը կունան. ու
հոցը կու կարին, մէղրը ու ինկէղը հացը մէջը
կունը մուսթոյ (նուսմա) կիմի կենին ու տապ-
կին մէջնէա էղ կու հալին, կու դընին էտսիւր մի-
ջը, շուզնոյ նը՝ կու հանին. էտսիւր կիսին ՄԵՂ-
ՐԷՕՎ պkorկի։

Հացկընիր էնիլոյ համար հէաս կու շաղին ու ոսոհ-մոն թոմ ու խէօմիւբ կունցնուն, էասէա կու լըմին մէջը կունան, ընկը հէասը չիւղ ջորով կու շաղին. 5—6 սանոր կինալուն սօնդրոյ կու թթուը ու գաղըկընիր կենին ու էղըն մէջը կու տասկին, էօսիւբ կիսին ՀԱՑԿԸՆԻՐ։

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԼՈՒԱՅԱԲԱԲՈՒԹԻՒՆ ԼԱԹԵԼԻՆԱՅ ԵՒ ՄԱՔԲՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՄՆՈՅ

ԿՏԱՒԵՂԷՆ ՍՊԻՏԱԿԱՑՆԵԼՈՒ ԿԵՐՊ

Որոշեալ քանակութեամբ կուն մի ջրալի կոթ-տայի մէջ լեցնելէ յետոյ՝ նոր գործուած բամբակ-եայ կտաւներն մինչեւ երեք օր նորա մէջ ի թթուրջ կը դնեն. յետ այնորիկ հանելով գետեղրը կը տա-ղին եւ պաղ ջրով կը լուան, յաճախ կեփիչով (*) հարուածելով, յետոյ գետնի վերայ փռելով կը ջորցընեն։ Այս կտաւէն կը պատրաստեն շատիկ եւ վարտիկ։

ԼՈՒԱՅԱԲԱԲՈՒԹԻՒՆ

Ցանց մէջ տեղ եւ ջուր շուներնալնուն համար

(*) Կեփիչ (թոգան) ըսուածը 3—4 քաշ կշռող եւ 1 մեթր երկայնութեամբ փայտ մ'է, որոյ 1/3 ը բարակցած լինելով իրը տոռոմ կը ծառայէ. սովաւ կտաւոց կը գարնեն մարքելու համար։

սովորութիւն ըրած են ի վաղուց լուացատանց մէջ կատարել լուացքն, որք բնակութենէ դուրս ջրբեզր տեղեր են, մի քանիին միմիայն վրան գոց եւ շուրջանակի բաց, թաղեր կան՝ որք բոլորովին բացօթեայ տեղերու մէջ կը կատարեն։ Սոքա հատարակաց կը վերաբերին, հետեւաբար ամէն ոք ազատօրէն իւր գործն կը կատարէ անդ, յորս սպասրատա կան մի քանի փայտեայ skurs (տաշտ)։

Օր մ՝առաջ մոխիր կը տանին եւ կը լնուն նոցա մէջ, վրան ալ ջուր. հետեւեալ օրն կանայք կեղտաշորերն եւ փայտ բարձած՝ կեփիշն ու տուզան (*) ալ միատեղ առնելով կ՝երթան լուացատուն. անդ՝ յատակ մոխրաջուրն յայլ կաթսայ փոխադրելէ եւ տուզան ալ մէջն լեցնելէ յետոյ կը տաքցընեն եւ ապա կ՝սկսին գործողութեան։

Նախ «ճակատն» (ճակատ 6 կանգուն լայն) կը լուան, յաճախ «ուէարտ» եզրը գրած կեփիշներու հարուածներ տալով, մաքրելէ զկնի գետինը կը փռեն եւ կը չորցնեն։

Հետզհետէ կը մաքրեն մեւս ճերմակեղէնքն եւ ապա ներկեալքն ի շնորհս տուփանի հարուածոց։

ՄԱՔՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՄՆՈՑ

Լաթեղէնքն լուանալէ յետոյ իրենք կը լուացուին, բոլորովին մերկանդամ (**) նստեալ ի մէջ միեւնոյն

(*) Տուզա՝ (Տաճկ. Կիւլ հաքէմ) ծաղիկ մ՝է զոր յամարան կը ժողովեն եւ կը չորցնեն։

(**) Մարմնոյն ո եւ է մասը զենջակով պատապարելու սովորութիւն չունին, յամարան եւա տղայք, պատանիք և ամուսնացեալ երիտասարդք անխտիր առանց զենջակի կը մտանեն ի գետ։

փայտեայ փոքր սաչափց, ըստ որում՝ բնաւ բազանիք չկայ։

Մարմնոյն մաքրութեան համար կաւ կը գործածեն եւ իրենց անհանգստութիւն է տակաւ 15—20 օրեայ չ՚առնտրուած գլխոյն ցաւոց, վասն որոյ նախ «դուրսկն ելմ» ըսելով կ՚ազաչեն զիրար, յետոյ կ՚ասասնան «պեսոր բոն կո բիրիմ գաղօթիդ» եւ այլ այսպիսի խօսքեր արտասանելով։ Լուացուելէ զկնի ըստ առաջնոյն լոթերն գլուխնին կը կապեն եւ մաքրեալ լոթեղէնքն, կախաւոյն, ուեղորդ փայտերն եւ այլ ամենայն ինչ շալակեալ՝ բակոտն կը վերադառնան ի տուն։

Ցզի կանայք եւս ի ձմերան սառակաչուռնչ հողմոյ եւ անձրեւոյ զէմ մինեւնոյն կերպով մերկանդամ եւ ի բացօթեայ (*) տեղւոջ կը լուացուին։

Արք՝ նոյնպէս մերկանդամ կը լուացուին չատ անգամ մինեւնոյն յարկին տակ։

ԴԼՈՒԽ Է.

ԲԱՐՈՅԹ

Բնաւորութեամբ ծոյլ են, ի գարնան եւ յամա-

(*) Ս. Սարգիս Ջաղինը գլխաւոր ճանապարհի մը վերայ «Եմեճ» կոչուած տեղն է, ուսկից ոգջոյն օրն անցնողք և նորա կից վայրէն ջուր առնողք անպակաս են. սոքա՝ հանդիսատես կը լինին նեարքին գործողութեանց, որք ի չորեքկուսէ առանց դժուարութեան կը տեսնեն հակառակ ցած շրջապատին, ոչն տեղւոյն միայն վրան գոց է և դուռ չունի. իսկ Ս. Աստուածածնայ Ջաղեցիք (Օրթա մահալլէ) յատուկ տեղ չունենալով գերեզմանատան կից բացօթեայ տեղւոյ մը վերայ կը կատարեն։

բան այդ գործութիւնամբ կ'գրագին, իսկ ձեռն առաջոյ վառելափայտն թերել զինի՝ միմեանց առն հաւաքելով անյագ արբեցութիւնամբ ժամանակաւ կը լինին, յորմէ կը ծագին կռիւք եւ կը յանգին արիւնահեղութիւնց։ Ցամարան՝ ի գաւարկութիւնն խուռն առ խուռն թագերու եւ փոզոցներու մէջտեղ յեղերս սպանդանոցաց եւ ականց նստելով « շէօռ » (խոսակցութիւն) կուտան, մինչեւ իսկ ուտեստած է ուենդէ եւ յայլ հիւանդութիւնց տանջեալ անձանց յիշեալ գարշելի տեղերն ընկողմանելն։

Կը փափաքինն նաեւ անաշխատ ձեռք բերել զայնա՝ զոր միայն աշխատութիւնն կը փոխարինէ։

Տգիտութիւնն գրկած է զինքեանս վայելելէ ամենայն ինչ բարի՝ զոր կը ծնուցանէ բարոյականութիւնն, եւ արդարեւ ոչ ոք կարող է առանց սրտի մարմնքնան տեսանել մի մխուր ընկերական մարմին՝ յոր առաքինութիւն, մտաւորութիւն եւ ընկերասէրութիւն արմատացած են. նիւթական եւ բարոյական անհուն ճիւաք, յաճախակի սարսափելի արիւնահեղութիւնք չեն զօրած երբէք գէթ իւր մանակի խրատ։

Բազումք եւս իւրեանց ազգակցաց սատցուածքն կ'իւրացնեն խորին ագիտութեամբ։

Թէ ուստի եւ ո՞ր ժամանակաց են արդիւնք չորս թագային արմատական բաժանումն, որ ազգիւրն է այս ամենայն չարեաց՝ եւ՝ զանխուլ յոյսմանէ, այլ սակայն՝ սակմանի տեսած եւ՝ իսկ բաց գէմ

անուցած ապատիճի ատելութիւնն. ապա շորք-
եան զիրար կ'անարգեն եւ կը նախատեն եւ կը
պատերազմին ընդ միմեանս։

Կենդանի վկայք կը պատմեն թէ՝ յանցելումն կէս
դրեւ կորեակէ ծագած կռիւն թաղային պատե-
րազմի փոխարկուելով՝ երկուսանք հարիւրաւոր
անձինք մեռած են, իրաց առեալ շորքոտանիքն
եւ տեղի ունեցած այլ վնասք։ Սոյնպիսի պարա-
գայից մէջ՝ տեղի տալով ի վազնջուց հետէ վերի եւ
Ստորադանայ թաղերու մէջ եղած դաշնակցու-
թիւնն ընդդէմ Գոզ-պայիր եւ Ղարդալար թաղերու՝
որ յառաջ բերուած զանազան կարեւորագոյն պատ-
ճառանաց հետ ծագումն առած է նաեւ տեղական
դրից հանգամանքներէ՝ եւ այն հաստատուն հա-
մոզումն թէ՝ անհրաժեշտապէս պարտին միւսոյն
դաշնակցութեամբ կռուիլ հակառակ կողմանն դէմ,
եթէ թաղեցոց մին միւսոյն հետ կռուիլ (որ սո-
վորաբար անհատից ընդ միմեանս ունեցած կռուէն
ծագումն կ'առնու) սկսի՝ անմիջապէս եւ փոխա-
դարձաբար կը մարտնչին զինուք։ Կռուոց առնն
ծխնելոյզներն իրենց պատնէշ կ'առնուն եւ շեն
խնայեր անմեղ հանապարհորդաց եւ նոցա անաս-
նաց՝ որք հակառակ կողմանն կը պատկանին։ Ա յս
թաղային պատերազմներն ժամանակաց բերմամբք
ատիճանաբար նուազած են։

Եւ քանզի՝ որպէս եւ այժմ իսկ մանաւոր կրո-
ւոց մէջ ոճրագործն այլ թաղ ապաստանելով կա-
րող է զերծանիլ յառաջակայ վրիժառութենէ՝
գուցէ, եւ հաւանական իսկ եղած լինի պատճառն
թաղային ատելութեանց, որք յամենայն ժամ ա-

զատ ապատանարան կը նուիրեն ամէն իրենց գիմաղներու, առանց ապգի եւ կրօնի խտրութեան։

Բուն բաժանման տեսակէտով բաղուտը կը գըժկամակին խնամութիւն հատատել ուրիշ թաղեցւոց հետ. նկեզեցին չեն երթար, այլ թաղի շուկայէ առեւտուր չեն ըներ, ապարանքներն, արտերն եւ այգիներն եւս որոշ բաժանում մ՚ունին, բացառութիւնք յոյժ նուազ են. վերջապէս՝ ամէն ինչ թաղային է եւ անդարմարքն իսկ առ այն վերաձեալ. հետեւարար, Զէյթունցւոյ մը իւր թաղն է միայն նուիրական, լաւն եւ այն բարիքն որ կը գոյանայ արտաքուստ՝ իւր ընդհանուրի վերաբերեալ եւ չէ՛ իւր թաղին մէջ՝ թէեւ նա լինի ակզբնապատճառ երջանկութեան՝ շուռնի իրեն համար գոյութիւն։

Զորեքեան թաղքն իրենց թաղապետքն ունին զոր իշխան կ՚անուանեն եւ որք՝ որպէս ոգի կը յաջորդեն. ասցա սերնդական անուանքն են,

ԵԼԵՆԻ-ՏԻԻՆԵԱՆ վերի՝ կամ Ս. Լուսաւորչայ թաղի՝

ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ. Ս. Աստուածածնայ կամ մէջին թաղի։

ՇՈՐԱՌԵԱՆ. Ս. Յակոբայ կամ Ղարդաղարի։

ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ. Ս. Յարգսի կամ վարի թաղի։

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ

Ժողովուրդն, որպէս հասարակօրէն յայլ գաւառս յարեալ է կրօնին. նա՝ վաղքաջ ընդ առա-

տան եկեղեցի կ'երթայ որպէս տեսած է ի ծնողաց եւ մոլեգնաբար կերակրոյ պահեցողութիւն(*) կընէ. բայց առ ի չ'գոյէ կիրթ եւ քաջ հոգւոյ՝ հերձուածներ մուտ գտած են իրենց մէջ, որոց նպաստած են քաղաքական գէպքերու առթիւ շփոթութիւնք։

1862—66 ի խնդրոյն առնեն, յորժամ շորս իշխանք ի կատանդնուպոլիս բերուեցան՝ նախ պատկանութիւն իրր քաղաքական յանցանաց պատժէ փրկութեան միակ միջոց եւայլն ներկայացնելով իւր կրօնն երկու հարիւրէ աւելի ընտանիք յաջողած է որսալ, բայց բազումք հեռագիրէ վերադարձած են իւրեանց եկեղեցին։ Զէյթունի մէջ կան այժմ 70 տուն հոգեւոր առաւեն. ունին մի եկեղեցի եւ առաջնորդարան փայտաշէն եւ կը կառավարուին ի ձեռն փոխառաջնորդի մը ընդ իշխանութեան Գեբրանիկի հոգեւոր առաջնորդին։ Յաւուրս պատրանաց՝ Լատինականութիւնն (սիրի հեցիրդի — մէջքը շուռնով — այսպէս կ'անուանեն Զէյթունցիք զլատին կրօնաւորս եւ զժէզուիթս) եւս մուտ գտած է եւ հաստատեցին մեզ թէ՝ բաւական թուով

(*) Յաւուրս նաւակատեաց գիւղական դուռաց միան պղծեալ հանաքելնան համար չեն գիներ եւ ուտեր. իսկ Զատկի և այլ տէրունական տրեր, որք գրեթէ ընդհանրապէս կիւրակէ օրեր կը տեսնուին՝ նոյնպէս առանց մսի կ'անցնեն, միս առնուլն մարմնաւոր գործ համարելով, ուստի մեռելոցի օրէն կ'սկսին գիներ եւ ուտել։ Մասնաւոր հայկական կրօնք են, վասն որոյ Բոգոքականք և Տաճիկք պարտաւորեալ են ի միասին պահելու. ի վերոյ այսր ամենայնի՝ եթէ դիպուածով մի երկու օր առաջ կենդանի մը սարէ գլորեալ և կամ ինքնակոր խոտ ինչ ուտելով մեռանի՝ կը պահեն և որոշեալ օրն կը վանտեն ի կեր, ինչպէս նաև սովորաբար արկածեալ մահուամբ մեռնող կենդանիքն։

ընտանիք նշանակեալ են յայս անուն ի տոմարի կառավարական պաշտօնատան որ անդ, ի ձեռն զատ ազգութիւն եւ կրօն կազմելու հետամուտ մի քանի բաղդատնդիր անձանց։

Ցեռ այնորիկ՝ 1870 ին բաղդատանութիւնն յաջողած է մտանել ի ձեռն Գերմանիկ հասատակալ Ամերիկացի Մխիթարեաց. որքա թէ պէտեւ յառաջագոյն հաղածեալ՝ այլ ապա յաջողած, իսկ այժմ սպառնական դիրք մ'են բռնած։ Ցարդ ունէին յիսունէ աւելի տուն եւ ժողովարան մ'ու վարժարան Ս. Աստուածածնայ թաղին մտ, գրեա՛ զէմ առ զէմ հռոմէական եկեղեցւոյն (այս թաղին մէջ հայոց, հայ հռոմէականաց եւ բողոքականաց աղօթատեղիքն եռանկիւն մը կազմած են) իսկ 1881 ին՝ Լուսաւորչայ թաղին մէջ եւս հասատեցին մի կեդրոն եւ սկսան մանուկներ հաւաքել դասարակութեան պատրուակաւ եւ փողոցներու ու կրպակներու մէջ քարոզել, բայց անձնական շահն ու բաղդատնդրութիւնն Ս. Աստուածածնայ թաղին մէջ առաւել արդիւնաւորած են իւրեանց ձեռնարկութիւնն։ Ասա՝ առաջնորդութեամբ Պօղոսեան Նազարէթի եւ բազմակրօն Սարգսեան Պետրոսի (այս անձն է ի Լատինականութիւն առաջնորդող, կրօնապետ կամ ազգապետ լինելու բազձանք, բայց ըստ որում բաժանման ձեւակերպութիւնք դեռ եւս պաշտօնական հանդամանք չեն առացած՝ առ այժմ ասոնց մէջ կը գործէ։ Հայկ կը յորջորջէ դինքն եւ բնաւ անգործ կենալ չ'սիրեր. . .) «Սիրոյ ընկերութիւն» շաբաթուշէ կեդր անուամբ մի խումբ տիւ եւ գիշեր կը գոր-

ծէ մի կոչնանէ ի նպատս բողոքականաց՝ միւսէն խեղճ ժողովուրդն հանապազ խաբելով եւ դրամն կորզելով։ Սոքա՝ ի ցոյց հայ եւ հակամէտ յառաջադիմութեան՝ ամէն կողմ գրեր կը յուղարկեն... եւ ի ներքուստ հակառակ իւրեանց բիրտ ազգութեան խումբն կիւրակէ ցերեկ եւ այլ գիշերներ թաղին վարժարանին մէջ գումարելով՝ կրօնի նկատմամբ քան քնաց քարոզներ կը խօսին, ծաղրելով եւ ընդ այլն առնելով Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սրբազան արարողութիւնքն. տեղւոյն Գերմանիկցի հայ բողոքական քարոզիչն եւ այցելու Ամերիկացի միսիոնարն եւս յաճախ կ'այցելեն եւ կը քարոզեն ոգոյ, երգել տալով նաեւ բողոքական կրօնի վերաբերեալ երգեր ի ներկայութեան Տէր Մարկոս քահանային՝ որ խեղճ ժողովրդեան մէջ անձայն ի նեռս կամ յոսին ունկնդիր կը լինի անտարբեր. այս քահանայն հայոց կրօնական ժողովոյ անդամ է։ Բաց ասոնք՝ կանանց խումբ մ'ալ հանդուած են ի ցոյց անմնաց եւ դիւրագոյնս եղանակ առաջադրեալ նպատակի իրագործման եւ զոր խարէական միջոցներով կը հրահանգեն բան վերնոյն։

Խմբին վարիչք, որոց գլուխն է Նազարէթ Պոզոյլեան, ուխտած են յաւէտ կռուիլ Առաքելական անուն մի ուրիշ խմբի դէմ, որ հեռի ազնտիսի ազգաձեռս եւ մերձեալ գաղափարներէն՝ ուրոյն կը գումարի առաջնոց գումարման տեղւոյն կից մի այլ սենեկի մէջ։ Արդարեւ յոյժ ցաւալի է տեսանել շուրջ պատակտեալ թաղերէ միոյն եկեղեցւոյ իրարու կից սենեկաց մէջ սկզբամբ հակառակ երկու մարմնոց գումարումն, մին՝ բողոքականու-

թեան հետամուտ, մեռան՝ որպէսզի կրօնի առանձնապահ. մի եւնոյն ծնողաց զաւակ երկու եղբարց մին՝ առաջնոյն, մեռան՝ Բ. ին մէջ. առաջնոյն կիներ՝ ձեռնոպահ. Բ.ին՝ կանանց խմբին մէջ. խորհրդաւորութիւնք, նենգութիւնք, շնորհք եւ այլն հանապազօրեայ գործողութիւնք են եւ որք՝ յանգած են մարգարապանութեանց(*)։ Պօղոսեան եւ Սալաթեան իբր բնիկ՝ խեղճ ժողովրդեան տկար կողմերն գիտնալով՝ թագին վարժարանն հոգալու պատրուակաւ մի քանի տարուան մէջ քան հազար դահեկանէ առաւել դրամ հաւաքած եւ իրենց ու համախոհ նմանեաց մէջ բաժանած են իբր դրամագլուխ, խառնութեամբ բանալով շահեցնելու, որք՝ յառաջագոյն դատարկաշրջիկք էին։

Զէյթունի մէջ ամէն յառաջադիմական ձեռնարկութեանց ապարդիւն վարձանի յանգելուն պատճառն յիշեալ երկու անձինք՝ եւ գործադիր ժողովանուանեալ յանիշատակեալ դրամով ապրող մի քանիք են, Մեացելք մեքենայարար զհետ կերթան, քաջալերեալ արտաքուստ բաղդախնդիր յանուզգայ անձանց...։

ԳԼՈՒԽ Թ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

Ոգին ասելութեան, որ կիշխէ հզօրեզապէս իրենց մէջ՝ արգելած է զիրենք մի ազգաշէն գործ կա-

(*) Արդարեւ ՍԻՄՈՆ ընկերութիւն, գմայլելի՝ ընթացք եւ գեղեւս պաշտօնական մարմինք կը յամեն քաջալերել... Զայն։

տարելէ. արդէն ըստ սահմանադրութեան կազմակերպութիւն չունին. կրօնական եւ քաղաքական ժողովներն Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին որոշմամբ եւ անուանակոչութեամբ կազմեալ՝ եւ կամ ինքնակազմ մարմիններ են, որք կը գումարին Առաջնորդ-Վանահօր նախագահութեամբ, ընտրեալ մերթ՝ Կ. Պոլսէն եւ մերթ՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսէն։

Սոյն ժողովներն հակառակ իրենց ազատութեան չեն կարող մի ո եւ է որոշման յանգիլ եւ գործադրել ըստ որում՝ ոչ ոք կայ ունկն դնող իրենց. ընդհանրապէս որոշման յանգող խնդիրներն են խնդրագրեր, զորս ասա անդ կը յուզարկեն երբեմն։ Բնաւ ազգային ներքին վիճակնուն վերայ չեն խորհիր ինչպէս մտութեան, եկեղեցեաց՝ որոց հասութիւն մատակարարութիւնն ինքնակոչ ճարպիկ անձանց ձեռքն է, եւ վարժարանաց կազմակերպութեան եւ բարեկարգութեան, կալուածներ գնելու եւ ուելցնելու եւայլն. ժողովուրդն ալ առհասարակ գաղափար չունի այս մասին, եթէ ունենայ իսկ՝ խորութիւնն արդելք է ի գլուխ հանելու։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ամէն թաղ՝ այս ինչ անուն ընկերութիւն անուամբ խմբեր կազմած են, որք կիւրակէ օրեր յետ աւարտման եկեղեցական արարողութեան կը գումարին եկեղեցւոյն սենեկին՝ կամ ժողկոցին մէջ եւ ո՛ եւ է անուս ոք աւետարան կը քարոզէ ու կը

մեկնել ըստ քմաց. այս գումարմանց մէջ ամենուն ձեռքը գտնուածն բոզոքականաց տաճկարարբառ աւետարանք են։ Յետ քարոզութեան կ'երգեն «Տէր ողորմեա» եւ ունեն ազգային երգեր եւս (այս նպատակի համար յատկապէս երգիչ ազգայք կը ճարուին) ապա՝ պնակ շրջեցնելով ի միջի դրամ կը հաւաքեն, զորս մի քանի ճարպիկ անձանց կոկորդն անցած է շահեցնելու նպատակաւ, եւ եթէ շահեցնեն իսկ յետոյ ինչ պիտի ընեն, զայդ ոչ ոք գիտէ. ասոյգ է թէ իրենց մէկ մէկ խանութ բացած են նոյն դրամով, միայն՝ երբեմն վերացական շահեր կը ցուցնեն եւ անուանական թղթեր կուտան։ Թողումք բարոյականն ոչ ոք կը մտաբերէ նիւթական հաշիւ պահանջել։ Անտարբերութիւնն եւ անզգայութիւնն ուր վարեն իրենց իշխանութիւնն։

Ընկերական այն ցաւալի կացութիւնն պարտաւորեց զմեզ. ասոյ, 1881 ին անհնարին աշխատութեամբ շրջ թաղերն միացնելով ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ անուամբ ՄԻՈՒԹԻՒՆ մը կազմեցինք, ի նպատակ Միացեալ Ընկերութեանց երկաթ վարժարանաց տեղւոյն եւ նմա օգնք եւ կազմակերպութիւն տալով՝ շարունակեցինք մինչեւ մեր մեկնած օրն, բաւական արդիւնաւորութեամբ։

Միութեան անձնիւր անդամն պարտաւոր էր կիւրակէ օրեր յաջորդաբար ամէն թաղի եկեղեցւոյն մէջ կրօնի, ազգային պատմութեան, բարոյականի եւ այլն հրապարակային դասախօսութեանց ներկայ գտնուելու, ի բաց առեալ յոյն երիտասարդաց որք ուրիշ առարկայից վրայ դաս կառնուին, նոքա՝ որք ի կեանս իւրեանց հազիւ կամ երբէք ոտք

կոխած էին ոտքիշ թաղերու մէջ (5—6 վայրկեան հնարաւորութիւն ունին իրարմէ) մեր հարկադրութիւնամբ պարտաւորեցան երթալ։

Եթէ այժմ եւս շարունակուի՝ ապագային մէջ կարելի մոռնալ։

ԴԱՐԻՆ ԺԹ.,

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՄՏԻՒ, ԱՅԳԻՒ, ԲՈՅՍԻ, ՊՏՈՒՂԻ ԵՒ ԾԱՂԻԿ

ԱՐՄՏԻՒ.—Էրիվրն ապրուստ է, անբաւական եւ անբաւական է երկրագործութիւնը, զոր կը կատարեն հնաւանդ սովորութիւնամբ եւ կը սերմանեն ցորեան, գարի, կորեակ, յոյժ նուազ սիսեռ, բակլա եւ լուբիա։ Սոյն վերջինը հազիւ մի տան կերակրոյ իրը ճաշակ կարենն բաւել, զորս կը խառնեն ապուրի մէջ։

ԱՅԳԻՒ.—Զէյթի ունի շուրջն մեծ եւ փոքր 3000է աւելի այգի կը գտնուի, որք տեղացւոյն ապրուստի առաջին միջոցն են եւ քան այնմ լաւ կը մշակեն թէ եւ հին դրութիւնամբ։ Սոյն այգիներն կ՚արտադրեն գանազան տեսակ ընտիր եւ յոյժ պատուական խաղողներ, որոց անուանքն են՝ ՀԷՒԷԱՆԹ (հեվեկեկ) ԳԸՐԸԴԸՐՏԸ, ՄԻԱԿՏԸ, ՄԱՀԵԱ ՊԱՇԻ, ՊԷՀԻՑՆԻ, ԱՂԻՂԻ, ՊԱԼԽԱՂԸ, ՔԻԻԼԷՅԻ, ԹԷԱԴԷԱՎԻՒՐ, ԿԷՉԻ ՄԷՄԷԿԻ (հէյի մեմեսի), ՍԻՒ ՍՕԼՈՒՐ (սեւ սալոր), ԳԻՆԵԼԷԱՂ (գինոյ խաղող) ՀԻՐՄԱԿ ԿԱՊ, ԱԳՈՒԱՎ ԽԷԱՂ,

ՂՈՒՐԼԱՇ կամ ԽՈՒՐԼԱՇ եւ ՄԷՇՈՑ (Մարաշի) ԽԷՌԱՂ։ Ցեռ ամբարելոյ զպաշարն կը պատրաստեն տարեկան ցորեն, գինին, ռուփն, փաստեղն եւ ընտիր չամիչ։ Խաղողոյ լիտրն (2 1/4 տաճկաց օքայ է) կը վաճառի ի Զէյթուն 15—40 փարայ։

ԲՈՑՈՒԹ.—Կը սերմանեն տակաւ ինչ քարտոն, առնանուխ եւ ընտիր ռահան, զորս շորցնելով կը պահեն ցմրան։ Պէրուսի կոչուած լեռնէն եւս կը բերեն փաթ (ինքնարոյս) որ կարմիր, կանաչ եւ սպիտակագոյն հատատարազուկ թթուահամ բոյս մ'է զոր կեզուելով կուտեն։

Կանաչեղինաց մասին հոգ կը տանին թարմ պըղպեղի, որ խիստ կծու է եւ առատութեամբ կուտեն, վարունգի, մանաւանդ Շինկիրարի. սա՝ մեսակ մը վարունգ է 3/4 մեթր երկայնութեամբ, վրան ուղիղ գծաւոր եւ համն անոյշ։ Կ'արտադրեն նաեւ մի քանի տեսակ մեծ դդումներ, որք արխարժահամ են, նուազ շամամ, բայց չեն ուտեր։ Թէ՛ Շինկիրարն եւ թէ՛ դդումն մանրելով կը շորցընեն եւ ցմրան կը պահեն։

Բուսոց պարարէզն ունէն փոխադրեալ մարդոյ կղկղանքով կը պարարեն։

ՊՏՈՒՂԲ.—Պտղոց մէջ նշանաւոր է խաղողն, զանազան տեսակ պատուական թութն, յորմէ չեն գիտեր պատրաստել փաստեղ եւ այլն, ընկոյզ, կայ նաեւ մանր խնձոր, դեղձ, սալոր, նուռն. խակ ուտեն, սերկեւիլն եւ կեռասն նուազ եւ վայրի են։

ԾԱՂԻԿ.—Զէյթունի մէջ ընտանի ծաղիկ չկայ, միայն լեռներն ինքնարոյս վարդ, Պէրուսի լեռնէն ալ կը բերեն մի այլ բոյս ՄԱՒԵԿ անուն երանգակա-

ձեւ եւ ընկուզաշափ, մէջ տեղն սպիտակ եւ եզրն մանիշակագոյն, որ յիրաւի մուշկ կը հոտի։

Ընդհանրապէս խօսելով՝ երկրագործութեան այս մասերուն մէջ նախնական ծանօթութիւն անգամ չունին եւ չեն ուզեր բան մը կատարել։

Աժուոց աշխատութիւնն կանայք իւրեանց յատկացուցած են, բաց ատոր կը մասնակցին այգեկըթոց։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԿԵՆԴԱՆԻՔ

ԱՐՋԱՌՔ.—Ի շգոյէ արօտատեղեաց սակաւաթիւ եւ վատ են, մանաւանդ ոչխարաց բազմանալուն արգելք եղած են ապառաժուտ լեռներն. ուստի, ընդհանուր Զէյթունցւոց կերն այծն է, նոխազն ընտիր եւ առատ է։ Բեռնաբարձ կենդանեաց մէջ տոկուն եւ յոյժ լաւ են ջորիներն, կայ նաեւ էշ, իսկ ձիոց թիւն յոյժ աննշան է, հարուստներէն մի քանին միայն ունին։

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ԱՐՈՒԵՍՏՔ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՈՒԵՍՏՔ.—Գլխաւոր արհեստն է ոտայնանկութիւնն, որով իրենց ճերմակեղէնքն եւ քրձեղէն-

քրն կը պատրաստեն, երկաթագործութիւն՝ սահմանափակեալ միայն երկրագործական պարզ գործիքներու մէջ, ներկարարութիւն, պայտաշինութիւն, կօշկակարութիւն. կան մի երկու արծաթագործ եւ երկու գինագործ, մին հայ՝ եւ միւսն տաճիկ, որք՝ հին դրութեամբ հրացանի եւ ատրճանակի փողերէն զատ միայն ատորին մասերն եւ դաշոյն կարող են շինել. իրենց տնակներն շինելու շատ հիւանդութիւն եւ որմածութիւն, գինեշինութիւն եւ օղեհանութիւն, որոց ամէնքն ալ նահապետական դրութեան մէջ են։

Ապրուստի գլխաւոր միջոց ընտրած են ջորեպանութիւնն, հովուութեամբ զարաստղք եւս կան։

Կանայք սակաւ ինչ շերամ կը սնուցանեն հակառակ թթենոյ առատութեան։

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Արտադրեալ վաճառաց առաջինն է թարմ խաղողն, երկաթ, զոր շորս ժամ հեռաւորութեամբ Պերութ լեռան հանքէն կը հանեն եւ որոյ վաճառականութիւնն տարածեալ է ի Գերմանիկ, յԱյնթապ, ի Բերիա, յԱտանա, ի Կեսարիա, ի Սեվաստիա եւ ի Տիգրանակերտ, բայց ոչն քաղաքաց հետ վաճառականական յարաբերութիւն ունեցողներն միայն երկու հարուստ անձինք են, այլք ուղղակի ի Գերմանիկ կը տանին իւրեանց վաճառքն, ընտիր շամիչ՝ նուազ քանակութեամբ, այծեմորթ եւ մեղր, զորս նոյնպէս կը վաճառեն ի Գերմանիկ։

Շահաբերութեան արդելքն են ծանր հանապարհի եւ դժուարութիւնք հաղորդակցութեան. կան այլ եւս գլխաւոր պատճառք։

փոխանակութեան ընդհանուր վաճառքն են թաղամ խաղող, զոր ուղղակի Ալպտուան կը տանին փութով եւ կը փոխանակեն ընդ ցորենի. շամիշ, ռուֆ, երկաթ՝ ընդ բամբակի եւ ծխախոտոց, զորս կը փոխանակեն յայլուր։

Ներածութիւնք են ցորեան, առանց որոյ անհնար է ապրիլ իրենց լուբիա, բամբակ, եւրոպական կըտաւեղէնք, երկաթեղէնք, Գերմանիկի աճառ, քարիւղ, ձէթ՝ որ շամիշի համար կը գործածեն, փերեզակեղէնք եւ մրգեղէնք։

Յարաբերութեանց եւ գործողութեանց ուղիղ գիծն է Գերմանիկ, որոյ վերայ մի միայն Զէյթունցի ջորեպանն կը բանի։

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՈՐԱՈՐԴՈՒԹԻՒՆՔ

ՈՐԱԱՑՈՒՄՆ ԿԱՓԱԻՈՑ

Այս թռչունն՝ որ առատարէն կը գտնուի Զէյթունի ապառաժուտ լերանց մէջ՝ է խիստ արթուն եւ զգոյշ մի հաւ, նա ոչ միայն յուսս ծառոց չի հանդչիր եւ կը դիտէ ամէն շարժում ի հեռուստ՝ այլ եւ մարդոյ եւ կենդանեաց քայլերու թեթեւ մի ձայնն եթէ առնու՝ իսկոյն կը թռչի եւ եթէ իր խիստ մատն պատահի ո եւ է արգելիք անուանելի իրեն՝ անմիջապէս թռուփերու մէջ կ'անկանուս-

թանայ, զոր դժուարագոյն է գտնել. ուստի, զայն որսալու միակ միջոցն է դարանակալութիւնն եթէ որսորդք անկարող են Զէյթունցւոց պէս թռչելու առնն զարնել զայն օդոյ մէջ։

Զէյթունցիք իրենց հվսինն (հվ-սին, առն պահուրտելու) օր առաջ քարակոյտ տեղեր կամ արտերու մի կողմն քար քարի վերայ դնելով կը բարձրացնեն մինչև մէկ կամ մէկ ու կէս մեթր ըստ տեղւոյն, որ կարենայ պարունակել իր մէջ առաւելն երկու անձ. յետ այնորիկ առ ժամանակայ կը գոցեն ի ներքուստ մի քանի ծակերն կոտաւոյ կտորովք եւ տերեւովք, զորս իրր պատուհան կը թողուն յամէնակոյս։

Որսորդն՝ վաղ քաջ ընդ առաւօտն կը մեկնի տնէն եւ կը փութայ անթրուանդս սաքրել իր հվսինի մէջ, ընդ իր ունենալով օրուան պաշարն ու հրացանն. չ՚ծխեր անդ եւ ոչ իսկ թեթեւ շարժուածներ կընէ երկնչելով՝ արթնցնել խորամանկ թռչնոյն ուշադրութիւնն եւ անհամեմատ որսասութիւնն։ Ի ծագել արշալուսոյն՝ կաքաւք կ՚սկսին ապառաժուտ լեռներն ու ձորերն իրենց կրկնաձայնիւն լնուլ եւ հեռագնեալ տարմ տարմ իջնել արտերու, այգիներու մէջ եւ կամ դարերու վերայ, ուրանօր արագասն շարժուածներէ յետոյ հարօրանալ, իսկ հվսինի մէջ սաքրեալ որսորդն՝ որ մինչ յայնժամ իրր անկենդան դիտող էր ծակերէն՝ ի մերձենալ նշաւակին՝ հրացանի փողն կը հանէ ծակէն դուրս եւ կը կրակէ. յաջողակներ մէկ հատի վերայ կը դժկամակին կրակել այլ կ՚ապատեն որ խմբուին եւ վասն այսորիկ հվսիններու մօտ տեղ տեղ ցորենահատ

կը թափեն եւ ապա կը կրակեն. մէկ հարուածով 6-7 հատ որսացողներ կան։

Սկոֆիանի (կը նշանակէ անզգուշութիւն թռչնոց) ասեն որ ամէն տարի կը պատահի Փետրուարի մէջ՝ կաքաւք երեք օր անընդհատ եւ յոյժ մեծ քանակութեամբ Զէյթունի վրայէն կանցնին, բազում անգամ յանցս իւրեանց անկանելով ի բնակութիւնս, զորս ոչայք կենդանւոյն կորսան։ Ցաւուրս յայտոսիկ բազումք որսի կերթան եթէ մեծ պահոց մէջ չ'պատահի, որոյ վասն բազում բարեմաղթութիւնք կը լինին, եթէ ընդհակառակն մեծ պահոց առաջին եօթնեկին մէջ պատահի՝ Տաճիկք միայն կերթան։

Երկակայ գիւղացիք քղոյ թակարթօք կենդանւոյն կորսան եւ կը վաճառեն հատն 30-40 փարայի, ի սոցունց ընտրելագոյնքն որոշելով՝ վանդակներու մէջ կընտելացնեն որսի, որոց ձայնէն այլք փութալով կորսացուին, սոքա կը կոչուին որսորդ կաքաւք։

Բաց ի կաքաւոյ կայ նաեւ հօփալ, մեղուաթռչուն, սարեակ, արտոյտ, վայրի ոտակ եւն. այլ ոչ աւեաւ որպէս առաջինն եւ զորս որսալ չեն հեռամեաւ։

Իսկ վասն վայրի անասնոց որսացման մասնաւոր փափաք չունին միայն ի հարկէ կ'ապանեն արջ, ագուէս եւ այլ ֆեռասակար կենդանիք, որք գայգիս կաւերեն. գայլն եւս սովորաբար որոգայթիւք կը բռնեն։

ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆ

Զկնորսութիւնն ի Զէյթուն յատուկ արհեստ կամ գործ մը չէ, երիտասարդք ոմանք երբեմն իրր

զբաանք կորսան զայնս։ Նախ՝ ընկերանալով կրնտրեն գետին մէջ մասնակի խոր տեղեր եւ սուզելով յատակն՝ ձեռաք կը յափշտակեն եւ կը նետեն արտաքս։

Եթէ առատութեամբ որսալ փափաքին՝ որ առ ի չ'գոյէ մոյ կը հարկադրին առնել, կը բանան թարմեր եւ յերկուց կողմանց փշալից ոստիւք կ'արգելուն ձկանց ընթացքն, ապա մանրեալ «պաղպզ օրուն» (դեղ զձկուն թմբրեցուցանելոյ) կը թափեն ջրոյն մէջ, զորս կը թմբրեցուցնէ եւ ընդ ելանել նոցա յերեսս ջրոյն՝ կը հաւաքեն։

Զէյթունի արեւմտէն անցնող գետն միայն ձուկ կ'արտադրէ։

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՆՇԱՆՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

Գեղիցեն (եկեղեցին), եւ պաշիոյ հարսանիքներու մէջ, եւ եօր ուր դաշտապաշրիւ կինոյ(*) իրինքէա

(*) Զէյթունցւոց լեզուաւ գրուած մասանց դիւրաւ ըմբռնման համար վեր ի վերոյ դիւրութիւն մը տալու նպատակաւ կը ծանուցանեմք թէ՝ սովորաբար բառից վերջի վանկերու մէջ ականջաց ծանրալուր եկող «Ո» տառերն իրր «ԱՒ» և «Ի» տառերն «ԵՒ» հարկ է ընթեռնուլ. բայց սա՝ ընդհանուր կանոն մը չէ ամէն բառերու համար եւս։ Դարձեալ Տաճկերէն սովորաբար կամ աղաւաղեալ ինչպէս նաև ռամկօրէն ասացեալ բառերն ըստ կարելւոյն այլ գրով որոշած եմք զորս՝ նոյնպէս և ամբողջ տեղական լեզուաւ ասողութիւնք՝ դիւրաւ կարեն վերծանիլ եթէ փորր ինչ ուշադրութիւն ըլլուի։

հէօն գըտնըվըններ՝ իրեան կնկոտէաքը՝ շախոյ էնիլէով միկ միկու կիսին (կըսեն) — հուս ը իրեան ձիր աղջկինը տըղիկոնքա կուտոն, էնէա կիսէ — եա կուտոմ եա չիմ խոոյ (*) իմանինէ կիսին թը հազոր բարը, ձիզ չիտոմ օմ (ոնամ) պիտի տոմ։ Շէօռը (խօսքը) ինատէս կը մոնոյ. իրը ընիկից ըսկըվըն (հեռանալ) ու ամմին մարդ իրինց տոնը իրթոյ՝ կընըկը տոնը կինոզնուն կիսէ — միր աղջկինը եա պօլուզը փոյոն (փիլան) կընըկը ուզից չիրք էնինք. ընիրէա (անոնք ալ) կիսին — չա (ոչ) չէնը (չըլար) եա Աստոծ խայիրոյ դիամեր էնէ։

Տըղըն մէարը ու պոպը էաս Աստոծ խայիրոյ էնէ չէօռը լըսինները՝ կամոց մարդ կու ճամբին նիշոն տալոյ համար. աղջկըներն դըհը (կողմը) կինուզներն իրը ասին թը հրամիցէք՝ կիլին կուզոն էաս թեվուր (թավուր-այտպէս)։

ՆԻՇՈՆ ՏԱՆԸԼ

Տըղըն պոպը կու ճոմոյ տէրտէրը, մատանը մը եա քանը մը իսկի (քսան զուռուշնոց) կուտոյ տանիլոյ համար, խրեբամոոցնէ էալ քանը մարդըկ մեղը, հալմոյ (հեղվա) ինկէզ (ընկոյզ) շամբէշ, դաստապան (չեպրեկի) պահաշիշ վարոյ կառնուն միկտեղ՝ կուրթոն տէրտիւրիւշը հիտը աղջկըներն պապուն տուներ։

(*) Եա իրկու իրկու հիգէօր կընըկ, եա պապիրը (հայրերը) միկ միկու հիտ մուհոպէք ընն նը՝ կիսին, աղջկին մը եա պօլուզ մը ունցնոմ նը՝ քու պըլըզրն եա աղջկըներն կուտոմ։

իբր իրթոն նը՝ կու տրանուն ուր քշիծիրէն չիւր (մինչեւ) ամպորը (ամբար) փոռմոն է (փոռուած) ճուղ, էօնիւր վիրէանէա ֆեչո, տուշոկ, ֆիմիլնուն էնէ թաղը. մառոծը կիմի տէրտէրը կիսէ «Ողջոյն ձիզ» հիտը կինուղնը էա «Բարկոն» (բարի երեկոյ) (*) ընիրէա ուռոց վիրոյ կիլլին ՝ հՕ, օրհնէա տէր բարէՕվ, բարէՕվ կիսին. կանցնը տէրտէրը քըշրն մէօտ կու ալսաը (նստի) հիտը իրթուղնընէա քոնվ ի վէար կու շարվրն կու ալսաըն։ Նիւրիւկէն (նորէն) տոնը տէրը մէջքը կեռիլէով (ծռելով) խոնարհութիւն կենէ ձեռքէով ու կիսէ «Օրհնէա տէր» — «Բարիկոն»։

Էան վոխաը կուտոյ ճովոյ տոնը տէրը, քեռմէարը, հուրքիրը (հօրաքոյրը) ու մուրքիրը (մօրաքոյրը) դրացնիրը ու քեռեռէաքը, հիմէաքը (հօրեղբարքը) իսէ ճիւրը ալային (ամենքն) ընիրէա կու շարվրն կու ալսաըն բարիւ տալէով։

Էալ կու գեշնին (սկսիլ) պատուել, առջէ տեսկան միյմիկ ճիկարոյ (սիկար) կուտոն, իսքը կու բիրին արոխ (օղի) գինէ (գինի). սինիքը (սեղան) կուենոն շամիշ, ինկէզ, մեղրը, շուղտոկ, թուզ, լոցմոն քաքով (փորը լցուն կաքաւ) կիւսէօղ (աքաղաղ) մեզի էնիլոյ համար։

Քաքովը, կիւսէօղը, մըսը՝ գինոն մեզոյ. մեղրը թուզը, չամչամին, ընկէզնէա արախքն մեզոյ կենին։

Տէրտէրը շէօռը կու բանոյ աղջիկընրն պապուն կիսէ. — Է՛հ տուռնը իգուղրն (եկողին) չին ասը թը

(*) Սովորաբար երեկոյեան դէմ կը լինի։

շուրջ։ իկիր, Տէրը կամինոյ, էթը Ասրոծ շայէխ (գայլեզ) ոխանու�՝ աղջկինը էօսինց (ասանց) պը-ԼԷՂԸՆ տալոյ համար գԸՐԸՅՔ (գԸՐՅՅՔ) էրիրէք, ինտէաա է ՆԸ՝ օռ (առ) օսոյ (այս) նիշանը. էնէա առնիլոյ մրաք ունցնոյ ՆԸ՝ տէրտէրը առչիւք կու գնէ նիշանը, կուրհնէ, կուտոյ քեռմէօրը՝ եա մինծ մէօրը, էնէա պապուն ձեռքը կուտոյ, էնէա կուտոյ կոնկանը (կնկանը), էնէա աղջկընը մատը (մատը) կու գնէ մատանը (մատանին), խակինէ գոլոխը կու կարէ. հէօն կինուղնը կիսին «Ասրոծ խայրշու էնէ, խայշուն էաա էգիրէ, էսիկից էռէաջ տասը հիգէ ուզից բանը՝ ճակատը գէրը (գիրը) ինտէաա էգիրէ»։

Էան տարինը նիշանոծ աղջկինը տէրտիրիւքընէ կու գեշնէ աղայուն ձեռվընը կու պագնէ, ընիրէա կիսին խրատիլէօվ թը «Ասրոծ շէօնիւրք տոյ, խիլք խնատուիթընը տոյ. խըլանը ԼԸՐ (խելանի լեր) դուզում, էվէա կուիթոյ ամարտրը առչիւք կու կանը (կանգնի), իրինքէալ կու ընրնարնը կու գեշնին շէօռ տոլ. ամանոխ (ամանաց) տիանուա ուր տանատրը էչվէ կենէ (աչք կ'ընէ), ընիրէ կու բիրին սուփրէն արոխ, գինէն, միկէալ մեզենին կալնիլէօվ (կալնուլ) կու տոխն. իրիցը (երէց) սուփրեն կուրհնէ, կու գեշնին հոց ուտիլ, չը գեշնոծ իրեն՝ տէրտիրիչը ձէտաքը գինէ մը կուտան, ինքէ կիսէ «խայշու նը (խայշրդը ըլլայ) եամորում տընվրատ շէն, Ասրոծ տայիմ ձեռվոնուդ պակաս չենէ ու ինտէս էօր տոյ» ու կու խումէ, խումիլան իտքը խեշը (քոմը) կինուղնը «օշնա տէր, Ասրոծ անուշ էնէ» կիսին. էալ կարգէօվ միկ միկ հոտ կու գեշ-

նին կու խու�մին չիւբ սուփրեն կալնուն, ընմը էրիկ մարդըքը իզուտ սեղան կու տրատրն ու իշկի կու խուումին՝ կընկոտէաքնէա ի զուտ կու տրատրն ու չին խուումի, մինէավիւբ ապուր (*) իրիլոյ վիրոյ է բանիրը։ Ընմը ապուրնէա էաս է, մրսէով սոդանը, օռուզ ապուր, միջէով հուփտոյ, հում հուփտոյ, տապկած հաւկըթ միդրէով, պասդրմոյ, տուլմոյ. պոքնը նը՝ (եթէ պահք լինի) սխտեռ, պոռուզ, հուիքսոյ դեռ շատ թեվուրնը։ Ռուիլէն սօնդրոյ սուփրեն կու ծալին, տէրտէրը կուրհնէ տէրտեռնական աղէօթքը ասիլէով. կուգոյ նիշանածը կալնուլն իրեն իրիցուն ու միկէլնուն ձէառքը կու պագնէ, ընիրէ կիսին «Ասրոծ շէօնիւրք տոյ» միկ միկ ճիկարոյ էա կու խուումին ու կիլլին (**). Իսիլը՝ իրեան իրիցուն մինծ թեշկիր մը ու հիտը իրթողնուն էա միկ միկ հեռոյ (հեռե) կուառն։

ՆԻՇԱՆԾԻՆՑ ԻՐԹՈՂ

Ուրրոթ առաւառուն կառըճ մարդ մը կու ճոլոյ նիշանծիւցին տէրը, կիսէ թը՝-միր թոդը (թաղը) թիւմ, միկէալ թաղիրուեննէա միր բարիկում փոլոն (փիլան) մարդըք ճոլոյ թը՝ միր խրսրմը (անուեննէա կիսի) նիշանծիւնց կորթոյ, հրամիցէք—։ Շաբոթ առաւառուն տըղըն դըհը կինուղնը կու հազիր-

(*) Ընդհանուր առմամբ կերակրոց ապուր անուն կուտան։

(**) Զէյնունցիք կերակրէն 5—10 վայրկեան յետոյ հրաւիրանաց տանէն կը մեկնին։

վրն շոտ մը օռուզ (*) իփիլոն խոքը տավոr մը կու զենին, էնէա կիսին· օռուզ ապուրը պըզընձրն միմիջը կիցոծ իֆիկան անկղիրը (հուղբլարը) շաբբո մը կ'անցնին՝ իրկու հիգի է կու շալկին, քանը մը լաորը մեզրէա պարապոr կու հազբրին. տավորնէա ղեկենին միջը կու դնին, էանէա մէօտ խրսրմ պըլըզ մը գոլիոն վիրէան կու շալկէ, թիւմ հաղիրն (խաղգ) ուֆիկիլոյ հոց, կարոս մը գինէ, ճարոյ մը արօխ ամբոնոքք նէ հիտվրն կառնուն, կընրկ ու մարդրք դալապալրիսէօվ կուրթօն աղջկրնենց տոնը: Կուրթոն կու տիանուն իւր եա տինիր մը եա տոն մը (կամ տանեաց վերայ եւ կամ տան մ'առաջը) փոռոծին ճուղ, էօնիւր վիրոյ ֆիշոյ, տուշոկ, կարտիտ, խաղը. բարիւ կուառն կու տրսարն: Ուրրոթ թրմրն (քանզի, որովհետեւ) միկ մը մարդրք ճովոց՝ ընիր էալ կամոց կամոց կուզոն բարիւ տալէօվ կու տրսարն:

Առջէ տկսկան (տեքա) միկ միկ ճիկարոյ կոտոն, ճերկիլոյ (ճարկիլի) կու բիրին, էալ տիանուս իւր սինիքը մեզրը լոցոծին շապպապ, շամիշ: Օռոզապուր կու բիրին մեզոյ էնիլոյ համոր կախլընկէօվ, պարտախէօվ գինէ, շիշկօվ արօխ կու շարին միջ տիզվրն. կու բեժնին արօխ, գինէ: Արօխ եա գինէ խուտէօզ մարդը իրից նը նը՝ (եթէ լինի) տոզ (տաղ) կիսին, թը աշխարհը նը նը՝ էվէտանք (ո

(*) Աղջկրնրն դրնը կինուզնրն օռուզէօվ հուֆրոյ, սոդանը կիփին:

Ինտէաս հարկի ատին կուշնոկը կանուխ ինտիրկացուց ատինը կու ծիթին, խոմը (եկեղեցին) քեզ կենին:

եւ է աշխարհային երգ այնքան խաղ. շարգի) կաւշին. սոգչիքը (սաղ չալան) սոգ կենին. իրր միկը արոխը եա գինէն ձէառքը առնը նը՝ կու դնշնէ կիսէ «օրհնեա տէրանց (օրհնեցէք տեարք), էդբարաց կենդանութիւն, էաս հարկ նէ խաչու նը, ունցնուզքն տկառկուքը, չունցնուզունէա Աստուծ ասոյ» խուսիլն իտքը տէրտէր նը նը՝ «օրհնեա տէր, անուշ» տէրտէրէա չի նը՝ «անուշ» կիսին էնէա ձէառքը ճակատը գընիլէօվ «կամիւրդ չատ» կիսէ։ Էրիկի վոխս ինամէաս ուտիլէն ու խուսիլէն իտքը կու կալնուն, էալ կու բիրին սուփրեան կու քարին (ձգել, դնել, նետել) ապուրնը կարգէօվ կու շարին (*)։ կու դնշնին ուտիլ, ուտիլնիրեան գինէ կու բերնին. սուփրեան կալնիլոյ մէատը պըլըզ մը խիսան (եփած) տաղարը քիչ քիչ ալայուանէա կուտոյ, էնէա ուտիլոն իտքը՝ իրիցը սուփրեան կ'ուրհնէ շոց բեվուր (որպէս) էռէաջէա ուրհնից, կու վերցընին։ Կալնիլոն իտքը միկը սինի մը կառնու սրէօվ (սրա իլ) կու բիլէ (պըտրտիլ, շրջիլ) միջվրն կու քարին խակի (ոսկի 5,10 եւ 20 դուռուշնոց) ուհնիտիոյ, ամին մարդ իր ունցած կարողութոնը դասոր (**) ղընթիկ մը կինալոն սաղրոյ տաղրիմը կուանը։

Տաղարը շալկուզքն աղջկընրն մէարը դուքնույէ

(*) Կերակրոց ամէն տեսակներն մէկ անգամէն սեղանի վրայ կը շարեն սովորաբար։

(**) Երկուստեք անդ գտնուող բազմականներէ հաւասարապէս այն դրամն նոյն պահուն փեսային կողման կը յանձնուի, զոր բան զուռուշնոց ոսկիներու վերածելով խոսեցելոյն կուտան. նա ալ ճակատն շարքով մը կը կախէ։

ֆիսոյ մը կուտայ։ Ընիկից իլլալը՝ իրքը տըղան պոպը պատուավիր մարդըքը իր տունը կո ճովոյ, հէօն մինծ մարոֆ (մարաֆ) կինէ, հոց կո կըրցընէ, կուբախնան, կուտին ու կու խուտին. ընիկիցէա կիլլին կուրթոն ամին մարդ իրինց տունը։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐՍԱՆԵԱՑ

ՊԱՊՈՒ ՀԱՆԴԸՊԸԼ

Հարանքքէն իրկու իրիք շարթի էռէաջ տըղան պոպը կու ճովոյ միկ քանը պատուավիր մարդըկ, տէրտէր մը, խրսրմնուանէա քանը մը հոտ, կու ճոմիէ աղջկընքն պապուն տունը։ Իրր իրթոն նը ընիր (նոքա) շոտ մարոֆ (մաարաֆ) կենին քիվուր քիվուր (բավուր բավուր—տեսակ տեսակ) ապուրնը կիփին. արօխ, գինէ կու հանին, կուտին ու կու խուտին։ Սազջի (սազ չալան) կուտան բիրի, տամպուրոյ կու բըրթին, էվէաշք կաւշին։ Շոտ կինալան սանդրոյ շէօռը կու բանան ու կիսին թը Տէրը կամինոյ նը՝ իգէօղ շարթոն հարանքքէ կուզինք հաւասը (հավհս-փափագիլ) չիրք կոսէք, Աստծու հրամանէօքը հախպունիս (հազգրմրզ—իրաւունքնիս եղող հասնցու աղջիկը) տբուէք ու չիրքէա պըտի ուզիք նը ուզիցէք։ Ընիրէ (անոնք ալ) կիսին, չինք կանը ոոյ աս տարը, շուրու եուր (վասն զի) աղջկինը պըտիկ է(*) գիտ վոխտը չէ։ Շոտ խուտըլան սանդրոյ էվէա կակուզութենէօվ կուզին։ Աղջկընքն պոպնէա իրոծ լաթիրուն կուրոյ (կkork) փարոյ կուզէ հինգ իսկի (ոսկի), ոոս, ոոսնըհընգ

(*) 12—13 տարեկան կամուանացնեն։

զԷգ կուշիկ, ասղբն ղբրմբզ (գբրմբզբ) ապո մբ, էգբիրասցբ միկ միկ զԷգ (զոյգ) կիւլիւլեֆքեկի (կարմրագոյն) կուշիկ, գիրացնիրսն բարսն (բարսուն) աղլեխ (եաղլըգ) (Այս պահանջներն աղջըկան ծնողաց կողմէն կը լինին եւ անպատճառ կ'ստանան փեսացուին կամ նորա ծնողաց կողմանէ, մանաւանդ հարսին համար նոր շինուած հագուստին փոխարէնն. եթէ չվճարուի՝ ամուսնութիւնն եւ կը մնայ — շահու պատուական ազգիւր մ'է իրենց.) ընմբ՝ հարսասը շոտ՝ աղքոտը քիչ բարոյ կոտոն. իսէ տեպեան (վերջապէս) սրբոմնոն կենին (*) (կամքերնին, խնդիրքնին կը կատարեն) Ասրոտ խաչյու նը ասիլէօվ կիլլին ու կորթոն. էտ իրթալոն կիսին պապու հանուրցրբ։

Էտ ատրատէրբ ու մարդբքբ իրբ տոնը իգոն ասբն թբ՝ զբրբցք տրվբն ազջկին տալոյ՝ էտ կու դեշնին հազրրվալ (հազրրքանմագ) լաթեր կարիլ, իմիանը ազջկինը եւ պօղուզը նիշաններ լաթիր հագբրիլ կու դեշնին շիւր կարգբվիլոյ վոխտ, իմիանէտ եւ սկզիրէն (սազար—շուկայ) եւ Միրիաշ (Մարաշ քաղաք, Գերմանիկ) կորթոյ պիտք իրոտ բանիրբ կատնու, հանը (եանի—այսինքն) թէ ագվիրէն (թագաւորին, այսինքն փեսային) ու հարսն ու պիրիւն խրոանքին (Զէյթունցոց լեզուաւ խօրանքա-ընտանիք) լաթիրցու։

ԻՐԿՈՒՇԱԲԹԸ (երկուշաբթի օր)

Իրկուշաբթը առաւոտն կո դեշնին հազրրվալ, օ-

(*) Գանանքմանց վրայ կը համաձայնին։

ուզ հընտրիլ, ամին պատրաստութիւն տեսնուլ։ Իրիքչարիմը էա կո գնշին փեսակ (փայտ) իրիմալոյ, կու հաւգրման 30-40 տէլիղանիլը, խնամբլա շապրքներն ու վարտրքներն կու հագնին, էանիւնց վիրէանէա ղուրլու (ղուրնու) ու 3—400 ղուրուշի ղրմրզ ապտ, կո խեթին արծրիմէ գրգիրը (մի գոյգ արծաթապատ ատրճանակ) մէջիրը, արծրիմէ ապչախներն վրգիրը կանցնին, էաս ապչախնուն ամին միկոն ծէարը գոզմ գոզմ արծոմ կու կինոյ, կու կապին արծրիմէ դեմհնին (գամա-գաչոյն) քուվիրը, կանցնին արծրիմէ թիվանիմնին (թիւֆենիմ) ըէճիրը, կառնուն գինէ, ատօթ, մեզոյ, կու քեշին կիօշիկ-ոէաքը (կիօշիկ-քեռնաքարմ շորքատանիք) կու ճենշին հայտի՛, հարանից փեսակ. իրր քաղքրն գէմը անցնին՝ կու փսխին (կրակել) տապանչալուքը էմէաշք աւշիլէն, տապանչաղուիցը ապչախներն ճանղուն ճուանղուն էնիլէն կուրիմոն, էան վոխտը տապանչանուն ձէանը լրսուղներն կո հարցնին թը էատ ձէանը շիրք է. կիսին թը՝ մոդոն մարդոյ պլուրքն հարանրց փեսակ կորիմոն։ Էան վոխտը շատ մը տէլիղանիլք աշխինիրը կիմի (կիսպի) կու հաւքրման, կու հարդրրման (զարդարուիլ) ու սիրանիլանմրշ կուռնոն, Ջիրիքը (Ջորիքն) կու քեշին էանիւնց խոխը կու հանին միկտիզ էմէաշք աւշիլէն, տապանչաղուիս փրսխիլէն, խոդ (խաղ) հանիլէն կուրիմոն, փեսաները կո բառնոն ու խա կո գառնոն, իդոլրն իրհանինիւրիկէն տապանչաղուիս կու փսխին էմէաշք կաւշին. իրր քաղքրն մուառնոն նը՝ ձենիրը կու լսին գէմ կուրիմոն. մուառնոն նը՝ միկ միկու գէմ տապանչանիրը կի՛ուկ կի՛ուկ կու փսխին շիւր միկ միկի խա-

աքնոման, հէօն էվէա շատ էվէաշք կաւշին, կեոյիւկնիւն 2—3 պլլեզը հիտ քաղքը կո ճամբին, իրինք քաղքին գէմը նիշոն կու անկին ու կու քարին, իւվ իւր նիշոնը կըպցընէ նը՝ միարոյ կո հաւքին, պահաշիշ կոտոն։

Հարանըցը ակը մարդ կո ճամբէ՝ միւսակ իրմ ուղնին տոնը կո ճոմոյ, կու ասատին արոխ, գինէ, սուփրոյ կու բերին, կուտին ու կու խումին. էտ տոնը մարդըքը պակոս չին նը։ Էտա (երեքշաբթի) իրիկոնը 10—15 կընիկ կո հաւգըվան կու շագին 3—10 ջիկան հէտա, ու հոց կիփին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԸ

Հինգշաբթը առաւոտն կանուխ հարանըցը ակը իւվ իւր Ազապպաշը (*) պլտը նը նը՝ պոխաշիշ մը եանը (եանի) ուծքիթէ տապանշալուխը սաչոխ մը ետ կիւղիւշկիթիլի կուշիկ մը կու ճամբէ, էնա շընէօրհակալութիւնէով կոգոյ կո ճարդըրիվը, կո հագնը 3—400 դուրուշը ղրմըզ ապո մը, վիրէան կո կապէ սրմալու (**) քիանէ աղլեխ մը, էանիւվէօք Ազապպաշի նըլը պէղու կուենը, ծիւցը կուենոյ պէ-

(*) Թէագվիր, Թէագվիր էղբէար, Ազապպաշը։ Պլտը կարգվանը էանիւ Թէագվիր եւ Թէագէավիր կիտին. իւվ իւր ուղիրդ անանը ճոմոյ նը՝ մինձ պատիւ կոտոն, տուվոր կոտոն առնու։ Թէագվիր էղբէարը էանէ իւր խրատնէն եւ դիրացնիրուն մէկը պլտըկ պոլուգ մը կենին։ Ազապպաշին էանէ իւր խրատնուն եւ դրացնիրուն մէկը ոչիղանը մը կուենոյ։

(**) Կեպծ։

զուրբ Ծաթմէոս խաչախոյ զաթոյ (խաչքա քերի — կլոր խաչերեզն) իւմ իւր հարանքքը թեքու

մեջ բարարեր մը մէջ կը գրեն ու աւոգ ակրոբ-
բիւջը աշխարը կը բերեն։

Տէրացուն կիսէ « Եւ եւս խաղաղութեան գՏէր
ազաշեցուք եւ ասեն » , ակրաէրնէ « Օրհնութիւն
եւ փառք եւ ասեն » ։ Կու գնշեն « Նշանաւ ամե-
նայարգի » շարականը , ակրացուն ծնունդէ աքը կը ծբ-
ծէ ասիլնիրէան։ Սոնդրոյ « Սուրբ զԱստուածա-
ծին » շարականը ասիլնիրէան բարոնա մը կը բերէին
մարդկոցը մէջ բարոյ կու հաւքեն. ակրաէրը պա-
բանիշ մը կիսէ՝ փարհանէ ակրոբերոցը ու ակրա-
ցուերուն կը բնծնէ , ապրիքն շանշնէ պիւրիւն
մարդերքնէ կառնուն ու մանարանքնէ կը խրլբրբշոն
թը՝ տանուսոր մէջէ նը . բոքը Ասրոծ խայիրոյ է-
նէ ասիլով կիլլեն ու կոգոն ասնը։

ՃԱՐԴԱԽՐԱՄ

Փիշ մը խաբը ասրգը գրէր կիմուզնը կառնոն
հանիշոյ , տանարուրոյ , սոգ էնիլէն , հոչակ խաղցու-
նիլէն կորթոն ապէրնը ասնը , հիսմէն կը
տանրն հինոյ (հինա) Ազատպաշի գոլեռն վիրէան
ցիր մոգ մը կը գրնէ էանիւր մէջ կը կինոյ կուշիկ։
Ընիրէա տինիրը կու փոխն տեղ , կը շարվէն , կը
արատրն , կը հանին սուփրոյ , գինէ , արսիւ , կուտին
ու կու խուտին , ապէրքը ապիրը կը կրապրնին ,
հոչիմնին կը խաղան , շիրք ուր տարրն նը՝ էնէա
կառան , ընիրէ տեղը կը գրնին բան մը ցիրին , բասի
ցրն մը , գոգոր մը , ոռնար մը , ասիլ մը . հէան կը
կարին հանիւր մը , վիրէան կը փրտին հարրն , թէ-
ապվիրէն ու թէապվիւր իրրէարը լսիթրը ու ի-

բինք է կիլլին կոգոն. էաս իրթալոն կիսին ճարդուրում։

ԹԷԱԳՎԻԻՐ ՎՈՂՈՑ

Ընիկից քիչ մը կինալոն սանդրոյ՝ պրդրնձ մը ջոր կո չոդցուընին կո հաբրման ակրտիրտէաքը ու տիրացուիրը, կո դնին շիկիան մը. իրբ՝ թէագվիրը մէջը մնանոյ նը՝ ազատպաշին թուրը կո քիչէ դրնէն կո հանէ, թուրնը ու դրնը խէաշ կիրի թէագվիրքէն վիրէան կու բռնէ, ակրտիրնէն ու ակրացուիրը կո ծիծին ծնծղէաք ու «Այսօր անճառ շարակոնը կիսին, թէագվիրէ վիրէան բռնձրը տիղոցը պող ջոր կուենոն. իրբ էան իլլէ նը՝ կո մոցրնին թէագվիր էղրէարը, էնէա կո վոլոն, ընմը ընիր իրիցկինաէաքը ու կրնկոէաքը կո վոլոն, շիկինին մէջէն ջոր նէ մանարոքը բոմբնրն կո վոլոն թը՝ skuankour մրգէ նը։

Ինարիկոցք անցնը նը՝ էան թաղուն գնգիցոն կուշնոկը կո ծիծին թը իժամէն թեզ իլլին, ու իրբ իլլին՝ հարանրցը ակրը մրկ մը կու ճամրէ կո ճոմոյ ակրտէրտէաքը ու տէրացուիրը. մինծ տինիր մը տեղ կու փոխն, կո հաբրման, իրբաբնեուն ու գիրացնիրուն նէ գէատվաքիր մարդրք կու շարմրն. էան վոխտը թէագվիր իղրորը պոտը կոտոյ բիրի գինէ, ասոխ. գրնթիկ մը կինալոն սանդրոյ՝ սեղան կո հանէ հիշնիան ակրտիրտոցը, մարդկոցը ու ազքրտանոն. ուտիլոն ու խուտիլոն սանդրոյ սեղանը կո կաշնոն, ներկիշնին շիշիրը ու պարտոնրն մրկ գըհ կինին։

ՀԱՆԱՆ ՈՒՐՀՆԷՔ

Կու բլլին ճիրմակ ծիրէարիւց մը կո գնին մէջ ալիզը, ակրացուն «Էնա եւս խաղաղութիւն» կիսէ, աւոգ ակրակրնէա «Օրհնութիւն». Կո գնշնին ցնծ-ղէաք ծիծիլէավ կիսին «Ամյաօր երկնային» շարա-կոնը, էասէա պապցընին նը՝ աւոգ իրիցը պարանիշ մը կիսէ, կո կարդոյ հալաւ ուրհնիքին աղէաթքը, թէգաւիւրը, թէագվիւր էպրէարը ու ազատպաշին մէջ տեղը կո կանգնուին։ Նիւրիկէն ցնծղէաքը ծիծիլէն «Որ զտիրական» շարակոնը ասիլէավ կո հարդերին թէագվիւրն ու թէագվիւր էպրէարը. լաթերնէն կուռնը խեռվելը, ալագնուն ծէարը փունճուխավիւր (ծոպիկ) շապկք, վարտիք, դուրլու, վիրէանէա կո հագնը վանքին վարդապետնէ շուխոն(*) մը, նիւր փհաւ (փհու) աղլխա, գուռը, թուրնէ ձէառքը. կո բլլին, ակրտիրոցնէ կո գիշնին ալաչին մարդկոցը ձեռքիրը կո պագնին ու էվէ խավնընին կո կանին. թատոս մը կո բլլին փարոյ կո հաւքրվը՝ ակրակրնիրուն ու տիրացուիրուն կուտուն, լաթիրէ ծիրէարիւցին մէջնէ շատիշ կո կինոյ էնէա՝ կո խբերիշտին. էվէա արօխ, գինէ խառվիրոյ կո գնշնին, էալ եատոշ եատոշ տաղիրվիրշ կուռնին։ Ընտրը տոնը իլլինքը մարդ կո կինոյ առ ու ճուռ, ճանդարան (աղմուկ) իլլինքը կուռնը. կընկուէաքը միկ գրհը, էրիկ մարդքնէ միկ գրհը, կո խառվին արօխ։ գինէ,

(*) Փեսային կը հագցնեն վանքին վարդապետաց մէջն հին և ազատա վերտրկուն եթէ չ՚գտնուի այո՞ բահանայի մը վերտրկուն կը գործածուի։

կառնու միկը ձէառքը ароխ եա գինէ կիսէ «կենդանութիւն», հարանքցը տիրիշնէ՝ «Տունիգ չէն, խայրու նը հարանքք ատ.» թէ ազգիրինէ կիսէ — «խայրու նը.» քէօվը կինուզներուն — «Օրհնէա ատէր, էզբարաց կենդանութիւն, ունցնուզրն տկառնօսը, շունցնուզուն Աստած ասյ.» խուսմէ խրլասը նը՝ ընիրէ կիսին — «անուշ, Աստած անուշ էնէ.» ինքէ նիբրիկէն թեմաղոն էնիլէն կիսէ — «անուշ զէմ կինոա»։ Ու իր սահօրը 3-4 նը նը՝ գուրաք տինիրը կու տընկրցընին լէօզ(*) մը, վիրէան կո գընին սկահ (սահ) մը, կոտակ կո վառին, կո խաղան սինկ սինկ ասուէօզ խաղը, վորցուվոն կո ցատկրն, միկ միկոյ խոսիվ կո վազին. հիմիինէ իրիանէն մուր ու էլեր կո քրսին, սկահ մը խաշիոն ճակ վզիրը կանցուենին կո խաղան. անճօխ տիանուս իր արժամ ասարժամ գիշիրը տապանշաղուխը կիւռմպ կիւռմպ կո վսխին։ Էվէա էաս ուրրոթ գիշիրը հարսքն էզրէարը, հուրքէօր ու մուրքէօր մանարուէաքը կո հաւքրվրն՝ ուրգրն տանը կորթան, էաս իրթալոն կիսին «Ազիօր ասլ». կիսին թը՝ կէսկէրէքին վիրէն վօրոն մորդ թուզ կանը, իրկու կախլանք ջորէ ձէառքը, զրգ մը քաքով կուզին, խոռու ապրբրէ մը ջոր կուզին, բանձրը ուրզոց մը սիւխ կո կախին թը՝ բիւրնէա (բերանամդ) խրլէ՝ — հիւր հիւր ճակատը կո գիպնոյ, իրկանք կուտան ադոյ (երկանիւ ցորեան ադալ կուտան) ազատպաշուն թէ ձմեռ չէ նը՝ կէնէաչ համէօվ ու կէնէաչ սուխէօվ հուվրոյ կուտան շաղի ու կուտին, չիւր լուանոյ՝ կո տրատրն։

(*) Լոզ քար։

ՀՈՐՍ ՀԱՆԵԼ (հարս առնուլ)

Ու իրբ կիւաէօղը խուսը նը՝ կո հագերվը՝ն, տաւոր կո գենին, մատաղ կենին, ապուր կիւիին. գիրացնիրը էա, խրատմնուռնէա մը, ապուր կո բիրին։ Էալ կուշնուկնը՝ն կո ծիծին, պատարագին իժամը կո դեշնին, իրբ լուռանալը մատնոյ՝ կորթոն հարս հանել. հէօն տեղ կո փռին, բարձիրը կո շարին, իրինքէա կո շարվը՝ն կո տրատրը՝ն, հիպոպ կենին, տեղան կո հանին արօխ, գինէ կո բիրին, կուտին կո խումին, հիօշկակ կո խաղցընին սոգ կենին. հարսը՝ն լաթիր նէ իրիցկինը կո շալկէ ըսիր (ասոնք) արօխ, գինէ խումիլնիհան միկէալ քէօվը տոն մը կո հաւքըվան կընկատաքը. իրիցկինը՝ հարսը՝ն լաթիրը կո հագցընը. լաթիրնէա էաս է պատմոծ (պատմա) շապկեգ, ղուրլու, էօնիւր վիրէան աքլոգ, շուխտ, կարմր տայրո (*) ուտոց կիւլիուշհիքի կուշիկ՝ էօնիւր մինէա փարոյ կո գընին, իւվ իւր կուշիկը հանը նը՝ փիրհան էան կառնու։ Գոլոխը կո գընին խեռվելը ՃԱԿՏԸ մը վից կավուն կտաւէօվ, վէօգնիւց, 10—20 աղնխ, թիվուր թիվուր 7—8 բիրնոց, ալայուն վիրէան կո քարին հարտում կհօգհալ մը, էօնիւր վիրէանէ սավոն (**), էօնիւր վիրէանէ տատուռոկ մը։ Էալ գորա պիտը հանին նը՝ էգբէարը եա խրատմնուռնէ կո գոն

(*) Տայրո — անուն հագուստի.

(**) Այս սավանէն Ծերևա չորս Ծաղի համար մէկ մէկ հատ գտնուի. զոր ամէն հարսի համար փոխ կառնուն և կը հագցնեն եկեղեցիէն մինչև 'ի տուն, մէկ մ'ալ հարսին Ա. անգամ լուացուիլ գացած օրն։

դոռը կը փակին ու կիսին հեղնիտոց (ոյսաշափ) աւ-
տարէօն (աւեստարան) վակոյ չիմ հանի, չիւր իւր
կիւղիւշքեֆքեի կուշիկ մը չի բերէք. միկը կիսէ փո-
ղուն մարդ 100 պէտք էվէաշք թուղ ավշէ, նէ իսկ
շէքերէ նը խաթիրնին խաշ կենին։ Հէօն տէրտէրը
թէագվիրէն ու հարսին քիշ մը կը կարդոյ. հորսը
դուռ կը հանին, ռանդրիսէն ի վէար իջնոյ նը՝ տե-
ղիպանիքը տապանչաղուխ կը փոխին կի՛ւնակ կի՛ւնակ.
կը ճենշին մանարուքը թէ՝ խարիցոնք առոնք։ Ը-
նիկիցկա կը տանին գեղիցին իւր «Խորհուրդ խա-
ին»ը գեշնած կուենին, կը տանին հորան ու թէա-
գվիրը դուռը կը կանգցնին շիւր հաշոյ դրքին
վոխաս, էան վոխաքը կը գեշնին պուռակը։

ՊՈՍՈԿ

Պուակիլան խաքը գեղիցոն միջը հարսին քիրը ծի-
րէարիւց մը կուոյ տէրտիրիքը, էնէա կոծկէ կը
տեսնոյ իւր՝ միջը շատ բոնիր կոյ. մեջէն կը հանէ
էռէաջ փեռաս մը, թէագվիրէն գոլոխը կը դնէ,
արծրիթէ մատանին մատը, գուռին միջքը կը կապէ,
քիթանէ խախանաքը աղնիքը ձէառքը կուոյ, միջնէ
խէօնծիւր մը, ինուէան կը կանին շիւր իժանուն
խաքը. էան ծիրէարիւցին միջ մեղրը ևս ջուղդոկ
կը կինոյ, էնէ մանարքուոց կը բեժնէ, ընիրէ առ-
նիլէօվ կուրտանան տեսանիսը միզէ ասիլէօվ։ Իրը
իժամէն իլին՝ կը տքսաք թէագվիրը, թէագվիր
էղրէարը, հորսը, ազատպաշին դուռին միջ սեղանին
առջինքը, միկ միկ միմ (մամ) էա ձիռվին կուռան.
տէրացու մը կ'առնու ցնծղէաքը կու պաշտային

«Ով երանելիք ամենեցուն» շարակոնը ասիէօվ, ընիկից խաքը կո հանին գեղիցուն դուռ, կո հիծնոյ հարաը ձը(*) մը, թէագվիրն ու թէագվիր էդրէարնէա միկ միկ ջիրէ, էվէաշք աւշիկէն, խաղալէն կոգուն առնը. ընմը սուխախէն (սօղագ) ըլլվըլնիքեան օմ առն առշիվոյ կընը ըլլվըն նը՝ էան առնը ակրը առշիւնը կիլլէ արօխ, գինէ կո բիրէ, աղլեխ մ'էա հարաը գոլոխը կո քարէ, ձիուն գոլոխը կո բռնէ էվէաշք կուռոյ աւշէ։ Զիրք էնխա, շիւր առնը իրթուն նը 20—30 աղլեխ կո եղրնվը. իրր հարաը բակդուռը մուռնոյ նը՝ հէսի շիկեան մը առշիւը կո բիրին կիսին թը — «հէաս շաղէ» էնէա պարսպ շիկեանը կո շաղէ (առն գուռը կը լինի այս գործողութիւնը. հարաը դեռ ձիուն վրայ եղած առեն առնէն խակոյն խնար շաղուելու պարսպ պղնձեայ ասչտ մը կուտան առջին, նա ալ պարսպ ասչտին մէջ ձեռքովը խնար շաղուելու ձեւեր կընէ մէկ երկու վայրկեան, յետոյ ձեռքէն կ'առնուն եւ գինքն ալ ձիէն վար կ'իջեցնեն) հա գուլու լաւ կենին, կո մուռնան վէարը, կըջըցընին ձիուն վրայեվրը, կո հանին առնդոխան ի վեր առնը. դուռը շտ մուռոծ կո ճոխան արդրն (փեռային) պոպը ու կիսին — հարաբս շիրք կուռաս, էնէա կիսէ թը գոլոն քաղոյ (քաղրա) եռա էդէ թուղ նը, էան վոխաբ հարաը ծուցէն կո հանէ նուռ մը դուռնը ճակուռը կո կըպցընէ, կոխեր կոխեր կուռնը. նուռը խէօղը՝ խլուզրն կուռնը, առնդրոյ կո առնրն կո

(*) Այս ձին զարգարեալ չէ, այլ պարզ բեռան համեստովը, որոյ վերայ կը հեծցընեն հարսը և չուանը ձեռքը կուտան։

կանոնցրնին թարտակը (շուտ մեն մը խաղալ խաղալ կապ-
մեն, միրկան կարտիա մը տեսնեն, գիտենը բոլոր մը կիցած տեղ) հարաբ կուշիկը կո հանէ, մանա-
տրիկիներրը մէջէն յարոն կո խրլին. հարաբ տանը մուտած ատենը պալուզ տողոյ մը օնիմը կուտան էա մուքէտ թը՝ ինքէա պալուզ ուզնոյ։

Իրիցը՝ թէագիրը ու հարաբ միջ տիղը կո բիրէ պարտանիչ մը կիտէ. հարաբ կորթոյ շիրիմէտ ապուրը կո խառնուէ՝ կորթոյ թարտակը, թէագիրնէ տրատէտ հուշիուելնէ ետ իրիցոն խոսը կո կանը, թէագիրը էգրէարնէա միկուեղ. հէտ մարդկոցը տաջեւ գինէ, ատոթ, մեղոյ կո բիրին, քէշ մը ինատէտ խառմիջէն սանդրոյ՝ էնիր կաղնիրէտ սուփրոյ կո տոնին, էտնիւ միջը կո կիլնոյ մատաղ(*). տուղ տալուր, ատղանիրը, մեղրը, ցիրին ապուր, հարարնիմիրանքէ (հարսին կողմը) տարկած հաւկրթ կո ճաշնին, էնէա կուրհնէ տէրտէրը, սուփրեն կո գեշնին ուտել, ուտիլն իրեանէա գինէ, ատոթ կո բերնին. իրր սուփրեան կաղնան նը՝ կանուղնը ազատրաշին ու թէագիրնէա կառնուն հաց ուտել կո տանին (հրատիրատրք մինչեւ որ ճաշնն գեւատն տրքն վերոյ կը կանգնի)։ Ընիկից իրէտղը կիտէ «խաչիս նը, Աստուած մեկ բարձը վերոյ ծիրացրնէ» ու կորթոյ, հնուէտաս 8 էտր հարանրք կուռնը, ամին մարդ հարսրնը տրահշիշ, փարոյ, աղրնիա կո բիրին է-

(*) Ուրբոն իրիկոն իւր շաբաթ պիտը լուանոյ՝ հարանրցը տէրը տարմոր մը մատղը հատոր կո գնէ, էտնիւ գոլորիը լըտրը մը զատոր (գատար) կուրթքէն ուրբոյ անուանէտ մը իրինց իրիցոն կո տանին։

նէա ձիովքն կո պագնէ։ Ըմմը ութ էօր հարանքք կենին ասը նը ութ էօր մին չէ՝ շատ. ախանուս իւր խրսրմրն եա բարիկմէն միկը տասվոր մը քեշիրէ փապատանախ էկիր է, էօնիւր հապո շոք մը մարոգ կենին, ըմմը՝ պասոկը ութ աւուրը իսքը կածկին։ Ղըսակվիլոն իսքը ի՛ւվ իւր հարանքքը իգոյ նը թէագվիւրէն ճակոտը կինէօղ խէաչը կո պագնին ու հարանքցը մէջ իւվ իւր թէագվիւրէն առջէ անոնը ճովոյ՝ պատիժ ունը։

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ԳԱՂԻԱԿԱՆ ԱԽՏ

Թէ ի՞նչպէս եւ ե՞րբ գոյութիւն ունեցած է սոյն ախտն ի Զէյթուն՝ զայդ չեմ քննած, բայց ճշմարտութիւն մ՚է թէ ժառանգութեամբ սերնդական հանգամանք մ՚ստացած լինելով՝ տեղացւոց երկու սեռն եւս մեծ եւ փոքր առ հասարակ 70 °/₀ այդ ախտով վարակեալ են. փոքր տղայք եւ աղջկունք եւս կը տանջուին կոկորդի վիրաց ցաւերով եւ ապականեալ արիւնն յառաջ բերած է նոցա մատղաշ մարմնոյն վերայ ուռեցքներ, ձայներին մարած եւ այլն։ Անմաքրութիւնն յոյժ նպաստած է ախտին տարածման։ Սոյն ախտին համար իւրեանց տվորական դեղն սաբարնայն է։

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ԳԵՂԲ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Գաղղիական ախտ ունեցողին երեք օր շարունակ «միրհնկի շարպօր» կը խմցնեն. այս շիրպիքը սովորական սաբարևայն է, զոր եփած ատեն սանին խփան եզերքն հայտ կը քսեն շոգին դուրս չելլելու համար եւ «ֆուպոյ» է (անլի հայտով շինուած կլոր խոռոչ մ'է, զոր քշոյ կայծն առնելէ յետոյ տաք քարին վերայ կեփեն) զատ ուրիշ բան չեն կերցըներ։ Ոմանք անդիկ եւս կը ծխեն։

Հիւանդ մը փոխեցնելու համար ադի տաք ջուր կը խմցնեն։

Քրտնցնելու համար ոտքերն տաք ջրոյ մէջ կը դնեն եւ կարասի կտորուանք տաքցնելով ջրոյն մէջ կը ձգեն՝ որ առատ շոգի արտադրէ ու հիւանդին վրան ալ մի քանի վերմակ եւ այլ խորդեղէնք դընելով կը ջանան քրտնցնել. եթէ չյաջողին՝ ուռուց տերեւներուն կը փոխեն զհիւանդն։

Որովայնի որմերն թափելու համար եղեւնատերմն (խորասանի) մեզրի հետ խառնելով առաւօտեան մինչեւ ժամը 4 անօթի մնալէ յետոյ կուտեն։

Առաջին անգամ տենդ ունեցողն պաղ ջուրի մէջ կը թաթաւեն։

Թանչն բժշկելու համար «սուսայ» կոչած ծառի պաղէն (ընկուզաշափ) առնելով կը մանրեն եւ գարեոյ ալեր հետ եփելով փորին վերայ կը դնեն, կամ «խակեար» (ծեծուած երկաթի թափփուկ) մեղրի հետ խառնելով կը կերցնեն, եւ կամ վայրի կեռասն ջրով եփելով կը խմցնեն։

Ատամնացաւի համար ընկուզենեոյ արմատի կեղեւն կը կեղուեն եւ ջրոյ մէջ մինչեւ ի թանձրանալ եռացնելէ յետոյ ակռային վերայ կը դնեն։

Նոյնպէս ատամնացաւի համար նուիկ, մայրի ծառոյ կեղեւ, աղաւոր եւ քացախ իրար խառնելով կեփեն եւ դրսի կողմէն ցաւող ակռային վերայ կը դնեն։

Եթէ կոկորդն ուռեցաւ՝ շերամի ապականութիւնը ջրով եփելով ուռած տեղն կը քսեն։

Մեկոզին՝ սակամանին (մանիուռտ—դեղ փորլուծութեան) ջրոյ մէջ կը լեղուն եւ կը խմցնեն։

Փորը կամ ուրիշ տեղն եթէ ցաւի՝ կարասի կըտորուանք տաքցնելով վրան կը դնեն։

Կորի խայթած տեղն մածուն կը քսեն։

Օձի խայթած տեղւոյն վերայ վառեալ արեմի դնելով կայրեն։

Արիւն հանելու սովորութիւն եւս ունին, արիւնառ անձն հիւանդին ոեւէ մասն կապով մը պընդելէ յետոյ՝ արագայր պարզ երկաթ մը որպէս թուակուռ զօրութեամբ երակին մէջ մխելով արիւն կը հոսեցնէ։

Պատուաստ չեն գիտեր, հետեւաբար ծաղկէ զոհ գացողներն բազմաթիւ են մանաւանդ մանկունք։

ՎԻՐԱՑ ՀԱՄԱՐ

«Ղարաղապարտուխ» ըսուած վէրքն նոր եղած ատեն՝ նախ վրան թզենւոյ կաթ կը կաթեցնեն եւ ապա տերեւն կը դնեն, եթէ թուզ գտնուի՝ նոյնպէս. յետոյ ծխախոտոյ տերեւով կը փաթթեն զայն, եթէ վէրքն հիներայ՝ «թանապա» կոչած ծառոյն ցախերն դիզելով կայրեն եւ դէմն մի ատան դնելով կառնուն վազուկն, զոր «սարը դարոռն» կանուանեն եւ երիցս լուալէ զկնի ձուոյ դեղնուոյն հետ խառնելով վէրքին վերայ կը դնեն։

«Թառթառակ» կոչուած վէրքն որ մանր ու շատ կը լինի, բժշկելու համար՝ սեւ ներկեալ կտաւրն կայրեն եւ մոխիրն խզոյ, կպրոյ եւ այլ զանազան նիւթոց հետ խառնելով ապեզանի մը կը պատրաստեն եւ կը քսեն վրան։

«Քէմեռաճ» անուամբ վայրի խոտն որ եւ է վէրքերու կը գործածեն։

Տուզա ըսուած խոտն եւս վէրքերու կը գործածեն։

Եթէ սոսորդոյ մէջ վէրք ելլէ՝ շեշաքարն (հիմնկ — ջրոյ փրփուրէ գոյացած քար) ալեր թեփի եւ քացախի հետ խառնելով կը լեզուն եւ եփելէ յետոյ վրան կը կապեն։

«Ջաղացոխ»ն, որ ոտերուն վայրի խոտ մ'է վէրքի մը բերանը չ'խափանուելու համար կը գործածեն։

«Օձիկ» անուն վէրքն նոր ելած ատեն որոշելու համար «ուձ քոր» (օձքար) անուն մի ուռուակ քար կայ, զոր վէրքին վերայ կը դնեն, եթէ փակչի՝ օձիկ է վէրքն, որոյ բժշկութեան համար մայրի ծառոյ կեղեւն կը ծեծեն եւ մածունի հետ խառնելէ յետոյ վէրքն կը ճեղքեն եւ վրան կը դնեն։

«Ղըզըլիւկիւկ» անուամբ խիստ գէշ վէրք մը կայ որ եթէ չ'ծակի՝ ատեղի մը սեւ գերծան անցնելով վէրքին մի կողմէն միւսն կը ծակեն եւ գերծանն մէջը կը թողուն. վէրքն ծակելէ յետոյ սեւ շամիշն կը ծեծեն եւ մոխրոյ հետ խառնելով վրան կը դնեն։

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ՀԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՀ, ՀԱՆԴԷՍ ԹԱՂՄԱՆ

Յորժամ Ժանրանայ մէկու մը հիւանդութիւնն ազգականք նորա եւ դրացի կանայք մէկզմէկու «լը քը լը (*) ... մարդը ծանուրցիրէ» — «հաւ՝, քըլա՝, ախբոնոը կո պարսոը, տունակը կաւրը պը-տըկը ծմ պըտը մանոյ» ըսելով կը ժողովին. ոմանք ալ եթէ հիւանդն այր է՝ «կընըկը ... մարդոն կո-տոն» կըսեն, մինչ իսկ կ'սկսին անդ այրի մնալու վրայ եղողին ամուսնացնելու խօսքեր ընել զոր օրինակ, եթէ մեռնողը կին է՝ մարդիկ եւ պառա-ւոնք գիւր այրն կը մխիթարեն «չի՛րք դայդու կո կենիս, չի նը էաս կընըկը նը՝ թուղ նը հուսա մ'էա» իսկ եթէ այր՝ կանայք առ կին «չի՛րք տkաrs կո կենիս լը քիրիս, ըրկրը տըդոյ չէ պէարտը, միր գագոմնէա իկիր է ինոտաս բանիր ըմանը՝ հուսմնակոն գէնա էանէա էմիկ, գուհանամ գնաբոծ» ըսելով։

Երբոր հիւանդին շնչոյն ապառման վայրկեաններն հասանին՝ ընտանիքն կելանեն արտաքս եւ կուլան «ամանն քիրի՛ր, մերի՛ր տունիս կո կաւրը, արիւ-կիս կո խաւարը չի՛րք պիտը էնիմ, շո՞ց պիտը է-նիմ» (ամ քոյրեր մայրե՛ր, տունս կաւերի, արեւս կը խաւարի ի՞նչ պիտի ընեմ, ի՞նչպէս պիտի ընեմ)

(*) Ընդհանրապէս արտաքսեան համար լը ժայնարկութիւն կը գործածեն, զոր օրինակ. լը պէրգ — ծօ տղա՛յ. լը մարդ — պի՛ մարդ. իսկ իգականին համար գը՝ գը՝ գը՝

ընելով. եթէ վաղվաղակի չ'մեռանի եւ մին յանդամց նորա ընտանեաց այլուր գտնուի՝ կանայք կ'ըսեն-ասնան շտ խրմբշիմէա ըմմը՝ էտաբ խրոբմիւրէն լաթիր մը եւ աղնխ մը վիրէան քարեցէք, նիրիմ թուղ շարշարկըմը-քանզի կ'ըսեն, եթէ մէկը վաղվաղակի չմեռանի՝ հեռաւորին պատկանեալ բան մը վրան նետուս՝ ապատողութենէ դադարելով առանց շարշարուելու խոկոյն կը մեռնի։

Վերջապէս կը մեռնի, եւ կ'ակսին լալ, ոմանք կ'աղաղակեն, այլք՝ տխուր խաղեր կ'երգեն եւ մեռելը առանց ժամանակ անցնելու «արիւծէագգը» (յարեւելս) կը դառցնեն, ոմանք ջուր եւ փայտ կը բերեն լուալու համար, բայց ջուրն տաքցընելու հարկ եղած կրակն քուշէն կամ այլ տեղէ չեն առնուր բնաւ, այլ՝ յատկապէս «ըռահոնք» (հրահան—ջարմաղ) կը զարնեն եւ նոր կրակ կը վառեն, ջուրն ալ տան մէջ չեն տաքցներ, այլ արբահը իրր բացօթեայ տեղ, որ այլոց տանիքն է։ Լուալէն յետոյ՝ կիսամաս աւելորդ փայտերն փողոց կը նետեն, զորս ոչ ոք կը համարձակի առնուլ մինչեւ իսկ վրան կոխելու կերկնչին, զի մի գուցէ իւրեանց անէն եւս մեռել պատահի։

Մեռելը լողներ հետզհետէ մեռելոյն տունը կը ժողովին։

Լուալէն յետոյ «կէսկէրկա»ն հակառակ կողմը կը դարձնեն, ինչպէս նաեւ կոմեան, քանզի բարենշան չեն սեպեր ուղիղ դրից մէջ թողուլն։

Մեռելը միայն երկու տախտակի վերայ կը լուան, յետոյ պատանեաց եօթը կանգուն կտաւը կը փռեն եւ մեռելը կը դնեն կտաւին վերայ՝ ու կ'սկը-

սին նշխարքն, «խեռուկ շուանքին (*) եւ մոմն պատրաստել, որ անպատճառ Երուսաղէմէն բերուած պէտք է ըլլայ, եթէ շուններնան՝ ուրիշ տեղէ կը գտնեն։ Մեռելին պատանքն ըստ սովորութեան կարելի զկնի՝ որոյ թելերը նոյն իսկ պատանքի կըտաւին ծայրերէն քաշելով կը պատրաստեն՝ օրէն չէ դրսէն բերել, յետոյ «խեռուկ շուանքիկ»ը վզէն տկանելով կը կապեն մէջքն, բաց ասոր գօտի մ՚ալ, զոր կը շինեն նոյն կտաւէն։

Սակաւ ինչ յետոյ քահանայն կուգայ եւ հոգւոց մ՚ըսելէ յետոյ՝ «ղեշիէատ»ը (դագաղ) կը բերեն պատատուն եւ յոյժ հին շուրջառով մը, մեռելը կը դնեն դագաղին վերայ, շուրջառն ալ վրան ձգելով եկեղեցի կը տանին եթէ ի գիշերայն պատահի, ուր կը մնայ մինչ առաւօտ, իսկ եթէ ցերեկ կամ երեկոյեան դէմ՝ ի գերեզման։

Առաւօտուն՝ եկեղեցւոյ արարողութեան առեն ընտանիք, ազգականք եւ դրացի կանայք դագաղին շուրջն կը բոլորին, որ եկեղեցւոյ մի անկիւնն դրուած կը լինի սովորաբար եւ կուլան, յորժամ արարողութիւնն աւարտի՝ եկեղեցւոյն մէջ գտնուող բոլոր կանայք եւս ննջեցելոյն շուրջը կը նստին եւ առաջնոց հետ կուլան։

Ի սկիզբն եկեղեցական արարողութեան՝ քահանայն ծանուցուէ մ՚զկնի ի բերանոյ մեռելոյն բարձրաձայն «Մեղայ ամենասուրբն» ինք կ՚ըսէ

(*) «Խեռուկ շուանքիկ» ըսուածը՝ երկու կանգնաչափ կարմրագոյն մետաքսաթելն բամպակաթելով իրար ոլորուած հաստ թել մ՚է, զոր կը գործածեն թէ երախայից մկրտութեան առեն և թէ մեռելոց, —Նարօտ։

եւ ապա « արձակում » կուտայ, յետ որոյ միւս աղաղակութիւնք կը կատարին։ Նոյն պահուն մի քանի անձինք ալ « փիտաս » ը (գազմա) « թը » ն (թի) առնելով գերեզման փորել կ'երթան, զոր կանգուն է մ'աւելի կը փորեն, եթէ ննջեցեալը քահանայ լինի՝ հասակաչափ։ Յետոյ յուղարկաւորութիւնն կ'սկսի. առաջին կ'երթան քահանայք, որոց զկնի շարս մարդ դագաղը առեալ ի վերայ ուսոց իւրեանց կ'ուղղեն ի գերեզման, ասոնց ետեւէն մարդիկ եւ յետ ամենեցուն բազմութիւն կանանց, որք մինչ ի գերեզման կ'ուղեկցին, ննջեցելոյն հագուստներին ո եւ է մաս ձեռքերնին առած խաղալով, տեղական եղանակներ երգելով եւ ձեռքերնին այդ առարկաներն խաղցնելով։ Աւանդն դուրս կանգ առնուելով՝ քահանայն աւետարան մը կ'ընթեռնու բարձրաձայն եւ ապա ուղղակի գերեզմանատուն կ'երթան. անդ թաղման արարողութիւնն կը կատարեն եւ կը թաղեն, ոմանք յատուկ անուամբ (*)։

Նոյն երեկոյին ննջեցելոյն տէրը ընթրեաց կը հրաւիրէ զքահանայս եւ զաղքատս. հետեւեալ օրն ալ հացկերոյթի կուտայ ի գերեզմանատան այդուցանուամբ, որուն « էաղիւզք » կ'ըսեն. սոյն այդուցին ազգականք, դրացիք եւս ուտելիք կը բերեն ի գերեզման։

Մահուան օրէն սկսեալ մինչեւ երթալ կ'երթան մե-

(*) Զէյթունցւոց գոգպան է ի ձեւ լանեայ պատգարակի, որոյ երկու անտաշ ձողերն իրար կցած են երկանեայ շղթայիւք. շրջայներուն վերայ փռուած է հին եւ ազատ լաթ մը, որուն վերայ կը դնեն ննջեցեալն և վրան ալ հին շուրջառ մը կը ձգեն։

անկասկէն, որոց մխիթարական բաներն են « լու հաստ հիգէն, Աստած խոսքը կինուզնուն սաղմեր տոց, Աստած էսալ չի ցրցընէ, հուզէով արրէով մը խրիմարվրա »։

Այդուցէն յետոյ մեռելը լուացուած աճառով բան որում ալ եւս իրենց համար անզործածելի է՝ նորա հագուստներն լուալ կուտան եւ քահանային կը նուիրեն, հնագոյնքն ալ մեռելն լուացողին. եթէ մեռնողն երկցկին լինի՝ հագուստներն վանուց կը նուիրեն։

Ի հնումն՝ ննջեցեալին տունէն կերակուրի պըզնձեայ սկուառակ մը եւ դրգալ մ՝ալ կուտան եղեր քահանային, իբր մեռելոյն բաժին։

Մեռ ժամանակներ նոր հագուստներն եւս սկսած են չ՝տալ, այլ մի քանի կտոր հագուստներէն։

Քահանայից մեռելամատի համար որուած պըրամն է 10—20 փարայ եւ տիրացուից 10 փարայ։

Սուգ չեն պահեր եւ բազումք յարանց եւ ի կանանց յաջորդ շաբթուն կ՝ամուսնանան (*)։

(*) 6—7 անգամ ամուսնացողներ կան։

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱԻԵԼՈՐԴԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆՔ

Աստուածածնայ Աւետման տօնի օրն եթէ անձրեւէ՝ ոչայք գլխարաց անձրեւին տակ կը կանգնին աստուածեան նշան հանարելով։

Յետ մոմցն արեգական ծուխ չեն ծաւեր, դիպոյ կը փոխի կ'ըսեն։

Նոյնպէս՝ յետ մոմցն արեգական մարդու աղ փոխ չեն տար։ իրենց տան բերնի հաճի շաբելու համար։

Արծաթոյ մոգլաց իւրաքանչիւրն ուրոյն ուրոյն արծաթ ազատելով մանկանց գլխէն կը կախեն, որ չ'ակնահարուին (նազար չ'առնեն)։

Արեգակ եղած ատեն եթէ անձրեւէ՝ գայլք կը ծնին կ'ըսեն։

Աւագ հինգշաբթի երեկոյեան եւ աւագ ուրբաթի կերակուրներն կծու քացախէ եւ կարմիր պղպեղէ պատրաստելն պարտք կը համարին իրենց։ Քրիստոս՝ ծանուցեալ պահուն լեզուով խառնեալ քացախ խմելուն համար։ յաւուրս յայսոսիկ բնաւ քաղցրեղէն չեն ուտեր։

Նահատակի կամ արքոյ գերեզման կարծուած տեղ-

ուոյ մը վերայ եթէ ուխտի երթան՝ հագուստէն մի կտոր պատռելով նորա մոտ գտնուած ծառի կամ թուփի մը կը կապեն, որ չ՝հիւանդանան։

Սրբոյն Գ. Լուսաւորչի մուտն ի վիրապ տօնի օրն պատերուն ջուր կը սրսկեն, որպէս զի կորն զիրենք չխայթէ. ամ յամէ սոյն գործողութիւնն կը կրկնեն։

Բարեկենդանին թարխանա ապուր կուտեն, որ մեծն նոյն տարին զիրենք չ՝խայթէ։

Տեառն ընդ առաջի տօնի օրն տանիքն ելլելով՝ եօթն լերան կը նային եւ իւրաքանչիւրին մէկ մէկ հատ շամիշ կուտեն, բարութեան եւ առատութեան նշան կը համարին զայս։

Եթէ մէկը բանի մը ցանկայ՝ աչքն տակից ցաւած կարծելով՝ եօթը տունէ հաց կը ժողովեն ու թրջելով աչքին վերայ կը դնեն, որ առողջանայ։

Ընկոյզն երբ սխեռաչափ լինի՝ ծառէն փրցնելով կը կլանեն, որ աչքերնին չ՝ցաւի։

Քրիստոսի խաչելութեան գիշերն, եօթն ուեստարանաց ընթերցման առեն՝ իւրաքանչիւրին մէկ մէկ հանգոյց կ՝ընեն, որ կորն չ՝խայթէ զիրենք։

Ծննդեան պահքէն յետոյ՝ նուռակուտեաց առաջին կերակուրն «նրվրկ» խոտեն կը պատրաստեն, Տիրամայր սովաւ փոխուեց զՄիածին ընելով։

Գլխոյ մազն եթէ կտրել կամ ածիլել ուզեն՝ կորուանքն ոտքի տակ շեն ձգեր, որ այլք վրան կոխելով գլխոյն ցաւ չ՝պատճառեն։

Ջրոյ գացած տեղն եթէ ի ճանապարհայն մնալոյ հանդիպին՝ նոյն ջուրը տուն շեն բերեր, զի մի գուցէ իրենց տունն ալ մնալ պատահի։

Կնոջ մը հագուստէն եթէ գիպուածով մաս մը այրի՝ զայն այրի կնոջ մը կարկտել կուտայ, եթէ ինք կարէ՝ ամուսինն կը մեռնի եւ ուրիշ մ'առնուլ կը հարկադրի եղեր։

Մեռեալ եղած օրն մինչեւ որ չ'թաղեն զայն՝ ոչ պատկաղրութիւն եւ ոչ ալ մկրտութիւն կը կատարեն։

Մարդ մը որ եւ է փորձութենէ կամ ի ճանապարհորդութեան գողէ սպաննուի՝ ճակատագրին կը վերագրեն։

Ուրբաթ օրն լուացք չեն կատարեր թէ՝ Քրիստոս նոյն օրն խաչեցաւ։

Զատիկաբաթի եւ ուրբաթի օրերն հագուստ ձեւած առնն օձիքն չեն բանար։

Կին մը եթէ ծնանի՝ իւր տնէն շարունակ մի եօթնեակ եւ ոչ ուժեր լոյս կամ կրակ չեն տար (Զէյթունցիք սովորութիւն ունին իրենց քուշէն դրացւոյն ճրագ կամ լոյս տալու) զի մի գուցէ երբեմն «կէօմիւշք» ըսուած հիւանդութեան ենթարկի։

Սոխին կեղեւն քուշի մէջ կը նետեն, որ սատանային լեզին պատռի։

Հրացանի վրայէն շենանցնիր թէ՝ այլեւս չ'գտիր նշանակին։

Սուրբ Յակոբայ տօնի օրն եթէ ձիւնէ՝ կ'ըսեն թէ Սուրբն մօրուան կը սանտրէ։

Եղունգն կտրելէ յետոյ գետին չեն նետեր, որ դատաստանի օրն չ'գտնուին։

Խաղողոյ լուացումն օրհնութեան յատուկ արարողութիւն նկատելով՝ մեզաւոր շրջելու համար՝

ցոանՍատուածածնայ վերափոխման անվանակոչումն։

Եթէ ծնողք մը զաւակ ծնանի՝ այլեւս ջրոց ամանն բաց չեն թողուր թէ՝ չիպլն ջրոյն մէջ կը մնանէ եւ լուսաւորելով տունն դիւրագոյնս կը խեղդէ զմանուկն։

Կարկտած ատեն ժողովելով՝ ի թիկունս կոյս կը նետեն որ դադարի։

Եթէ չ'անձրեւէ՝ եկեղեցեաց դռներն «փրշիջար» պատրաստելով աղքատաց կը բաժանեն, ոմանք՝ բազարդուիեան ոսկին եւ արիւրն մուրալով կը հաւաքեն։

Եթէ մկկու մը հիւանդութեան ատեն մեռել պատահի՝ հիւանդին զգեստէն մի կտոր պատառելով մեռելոյն պատանքին մէջ կը դնեն, որ հիւանդութիւնն դիակին անցնի։

Եթէ մկկը տենդէ նեղի՝ կտոր մը դերձան կը տանին քահանային կամ բարեպաշտ ձեւացողի մը, որք զայն երիցս կղթելով եւ վրան աղօթելով՝ հիւանդին թեւին կապել կուտան, որ բժշկուի։

Եթէ մկկը գործ մը կատարէ եւ ուրիշ մը նորա բրածին վերայ զարմանայ՝ առաջինը չ'ակնահարուելու համար (նազար չ'առնել) վերջնոյն՝ «աշքդ ոտքիս տակ» կ'ըսէ։

Յորժամ ծիւծանն տեսանեն՝ կ'ըսեն թէ Աստուած ընդ մեզ է։

Շիրիքով (փայտեայ յոյժ մեծ տեղական գրգալ) ապուր ուտողին ամուսնութեան օրն կ'անձրեւէ կ'ըսեն։

Հաց եփած ատեն ում որ առաջին հացն ուտէ՝ նա կ'այրուանայ կ'ըսեն։

Ամէն կաղանդի խմորեալ հաց (շօթ) կ'ելնեն (սովորաբար կերած հացերնին անխմոր է) ուստի, պարտաւորեալ են բազում անգամ իրարմէ խմոր փոխ առնուլ, փոխառուն՝ ետ կը պահանջէ իր տուած խմորն ալ՝ ուրացնելէ յետոյ «մեր հարբատեան խմորը ձեզ կը մնայ» ըսելով։

Արք (*) կանանց հետ միասին հաց չեն ուտեր թէ՝ քարձ (fhouk) կը լինին։

Կ'ըսեն թէ՝ աւելով զարնողն կը մուրայ։

Եթէ մէկը տենդէ նեղի՝ նոյնին ընտանեաց անդամներէ մին կ'երթայ կրնայի մը ոտք դերձան մը կը կապէ, որ տենդն անոր անցնի։

Փոքր ազայոց կը պատուիրեն թէ մատովդ ատաղ մի ցուցներ, աղէկ չէ՝։

Նապաստակն բարենշան չ'համարելով՝ տեսած ատենին քարի մը տակն 'ի վեր կ'ընեն։

Մինեւնոյն բանն խորհող երկու անձանց ուրն որ առաջ յայտնէ՝ կ'ըսեն թէ դուն շատ պիտի ապրիս։

Կ'ըսեն թէ՝ ակռայ քաշողին վարձքն եթէ չ'վճարես՝ տեղն ակռայ չ'բուսնիր։

Եթէ կերակուր եփեն՝ կասկարան հակառակ դրից մէջ կը թողուն թէ՝ սատանան 'ի դիշերի նոյնը կը կատարէ։

Եթէ կատուն երեսն լիզէ՝ կ'ըսեն թէ պիտի անձրեւէ։

Եթէ յիմարն դերձանով տենդ կապէ՝ հիւանդն փութով կ'առողջանայ կ'ըսեն։

Եթէ մէկը վէրք մը հանէ՝ առաւօտուն կանուխ

(*) Արք՝ զկանայս ε պակասաւոր ε կ'անուանեն։

կ'երթան թզենւոյ ճիւղ մը կը մանրեն եւ գերձանի մ'անցնելով՝ վիրաւոր մասէն կը կախեն։

Եթէ մէկը կոծիծ ունենայ՝ լուանոյ ծննդեան առեն դէպ ի լուսին դարձած գետնէն հող առնելով կոծիծին վերայ կը դնեն թէ՝ կ'առողջանայ։

Եթէ մէկը ակնահարի՝ պառաւ մը կը կանչեն որ դանակով կ'աղօթէ վրան, որոյ վարձքն եթէ չ'տան՝ չ'առողջանար կ'ըսեն։

Կուրծքն ու ոտքերն ճճառով չեն լուար թէ՝ այդ գործողութիւնն մեռելոց յատուկ է։

Եթէ ծնօտէն ակռայ մը փրթի՝ գլխուն վրայէն դէպի ետեւ կը նետեն «ընդ էշ գնա եւ գառնուկի պէս եկուր» ըսելով։

Ցորենոյ կալին մէջ քար մը կը դնեն թէ առատութիւն կը լինի։

Տան մէջ սոխ մը կամ ջրոյ գանգ մը կը կախեն, որ չ'ակնահարին։

Եթէ տղու մը հագուստն գիսուածով պատռի՝ մայրն հանել կուտայ եւ այնպէս կը կարէ, որ բաղդն անյաջող չերթայ։

Սոխի (թարմ) կանաչով չեն սուլեր թէ՝ սով կը լինի։

Եթէ անընդհատ անձրեւէ՝ փայտէ դրգալ մը կայրեն թէ հողմ եղանէ եւ դադարի անձրեւն։

Մանուկն եթէ շ'ննջէ՝ օձի շապիկն (մաշկ) գլխոյ կոզմն կը դնեն, որ քնանայ։

Շան առաջն արծաթազօծելով մանկանց գլխարկէն կը կախեն, որ չ'ակնահարուին։

Խոզի ակռան՝ ձիոյ եւ ջրոյ պարանոցէն կը կախեն, որ չ'ակնահարուին։

Մանկունք եթէ դանակով ման դուան կամ մանաւանդ սիւնն տաշեն՝ ծնողքն կ՚արգելուն թէ պահանջատէրն կուգայ։

Տան սեան վերայ շան ատամն կը գամեն թէ լաւ կը լինի։

Եթէ մարդ կամ անասուն ի խթոյ նեղի՝ սուրբ Թորոսի (Սուրբ Թորոս մատուռն) շուրջն կը շրջեցնեն որ բժշկի։

Աւագ ուրբաթ օրն ռուփ կամ շամիշ չեն ուտեր (սեղական քաղցրեղէնք) ի սուգ Քրիստոսի չարչարանաց։

Սուրբ Յակոբայ պահոց շաբաթուն լուացք չեն կատարեր թէ՝ եթէ զաւակ ծնանին՝ մազերն արտասովոր սպիտակ (աղնա կ՚ըսեն Զէյթունցիք) կը լինի։

Ոմանք հում մեղ խօսքի չեն ուտեր թէ՝ կ՚արգիլուին յարուցեան փողոյ ձայնն լսելէ։

Կանայք ծննդաբերութեան մօտ մեղր չեն ուտեր թէ մանուկն որ ծնանելոց է՝ թոթովախօս կը լինի։

Դայեակն զմանուկն եկեղեցի տարած առեն՝ ջուրն տանող ոգուն կը պատուիրեն թէ՝ եռիդ մի նայիր, մանկան աչքերն շիլ կը լինի։

Գարուին քար չեն նետեր թէ՝ կոծիծ կը հանեն։

Կոծիծ ունեցողն «կոծիծ աղբիւր» (ի Զէյթուն հանանուն աղբիւր մը կայ) կ՚երթայ եւ առանց եռին նայելու կը լուայ զայն, որ անցնի, եթէ նայի՝ չ՚անցնիր կ՚ըսեն։

Ուրբաթ երեկոյ չեն մաներ թէ՝ մեղք ունի։

Եթէ ոգու մը երես կեղտոտի՝ հոմիւ մը բերել տալով հրահան զարնել կուտան, որ առողջանայ։

կառու սպանողն ծկցիմ ոմն եօթն եկեղեցի պարտի շինել, եթէ չշինէ՝ գժոխք կ'երթայ կ'ըսեն։

Եթէ ոմն խողմի՝ բաղդի յաջողութեան նշան է կ'ըսեն։

Աշաց խաղացքն գէշ կը համարին։

Կին մը եթէ ամուլ լինի՝ օձին բերնէն առնուած կենդանի մը ձեռք անցնելով կը ջրցնեն եւ ամլոյն գլխոյ լաթերուն մէջ պահել կուտան, որ ծնանի։

Սուրբ Փրկչի վանքն ուխտի գացած առեն՝ ի ճանապարհայն բերանին քար մը կը գնեն եւ ուխտաւորք ոմանք քուրձ զգենլով մինչեւ վանուց քառորդ մնացած տեղն հեւիւռս, իսկ անկէ անդին ծնգաւոր կը քայլեն եղեր։

Նոր կիւրակէին եօթն կաթիլ կ'անձրեւէ եղեր, եւ որու վրայ որ կաթի՝ նա արդար է կ'ըսեն։

Գարնան սկիզբն եթէ Զէյթունի մօտ արագիլ (դուն ուրեք կը տեսնուի) տեսնեն՝ առատութեան նշան կը համարին։

Մէկուն զաւակն մեռնի ու երկրորդ մ'ունենայ՝ մօրն անունն կը դնեն եթէ աղջիկ է, եթէ մանչ՝ հօրն, երբեմն ալ Մնացականն, եթէ մանչ է։

Եթէ մէկուն լաւ ջորին սատակի՝ նորա գանգն դրան առջեւ կը թաղեն կամ տանը մէջ սրունէ մը կը կախեն յանմոռացութիւն։

Եթէ շարունակաբար մի քանի աղջիկ զաւակ ունենան առանց մանչ ունենալու՝ վերջինին անունն Եթեր (եթեր, տաճկերէն իլ վէրիր, բաւական է, ընշանակութեամբ) կը դնեն։

Մեռել լուալու ջուրն տաքցնելու համար այէոք եղած կրակն՝ անէն դուրս բաց տեղ մը կը վառեն,

զոր նոր կայծով կը բռնկցնեն առանց քուշի պատրաստ կրակէն առնելու եւ կասկաբան հակառակ գրից մէջ կը դնեն. ջուրն տաքցնելէ յետոյ՝ վառեալ փայտից ճեռացորդքն կը նետեն, զորս ոչ ոք կը համարձակի առնուլ, եթէ առնու՝ իւր ընտանեաց մէջ եւս մնալ կը պատահի կ'ըսեն։

Տղայք սատակեալ շորքոտանեաց վէրն չեն առնուր խաղար թէ՝ իրենց եւս նոյն սեռակի կենդանիքն կը սատակին։

Նուռն գառնուած տեղն եթէ նորածին ուլը մայէ՝ նուռն կը փտի կ'ըսեն։

Յ Ամերան խիստ ցուրտ եղած առեն եթէ օդն պարզի ու պայծառանայ՝ գայլք արիւն կը միզեն կ'ըսեն։

Ներբանի խաղտիլն ճանապարհորդութեան նշան կը համարին։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՕՐՇՆՈՒԹԻՒՆՔ ԿԱՄ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆՔ

Ասրոմ(*) մինչեւ հազար(**) ոտ.
Ասրոմ ոտ մուրոզիա (մուրուս).

(*) Ոմանք Ասրոմ և ոմանք Ասպոմ կ'արտասանեն, որք նշանակեն Ատուած։

(**) Հազարէն յետոյ փոխանակ հազար հարիւր, հազար երկու հարիւր և այլն ըսելու՝ ընդհանրապէս տասնը միկ հարիւր (տասն և մէկ հարիւր) տասվիրկու հարիւր (տասն երկու հարիւր) տասվիրիք հարիւր (տասն երեք հարիւր) կ'ըսեն։

Աբոմ ամի չի ցըցընի.
Աբոմ վելըցընէ պլատիկիդ.
Աբոմ իւաքիտ քորը չի գըպցընի.
Աբոմ խիլք իմաստութիւն ունի.
Առաւոտվան հրիշտակը խրշէտ (քոմէդ) չի խառվանոյ.
Աբոմ իսէ ճաշակէտ մանրում չի հանը.
Աբոմ տիսոմ աւուրիտ իտ չի թուզու.
Աբոմ ուէրիտ (ուէրդ, պաշտպանդ) կոռնոկիտ պակաս չենէ.
Աբոմ տրվուզնուրուններէ (տուզներէն – ոզրմած) էնէ.
Աբոմ միկէլիկիտ սող թուզու.
Աբոմ դատաստանիդ քոզքը էնէ.
Աբոմ տրքայութիւնընէ չի գըրկը.
Աբոմ տամարը պարտիոր ունի. (Հովուի հանդիպած առնն կ'ասեն, Ատուած այնքից երակաց զօրութիւն եւ կամանց առատութիւն ունի-).
Աբոմ իրկէան կամիր ունի.
Աբոմ ձիւռոց ուռոց չըձգէ.
Աբոմ ուրոխցընէ գրաքիզ.
Աբոմ մեացակոն էնէ.
Աբոմ միկ բարը վիրոյ ծիրացընը.
Աբոմ խայիրու (խայրրը) էնէ.
Աբոմ հատարքա (հատրք) հացընը.
Աբոմ իրկու ղոր (զաբ) ղրամաքիտ (ղրամիր) ունի.
Աբոմ միւխանիքին մկոնիքմ (մուհանիքի միւհրամ) չենէ.
Աբոմ բոնիտ ու գիւրթիտ յաջուզէ.

Ասած կէանք ու կարուզբիքն տոյ.
Ասած միտք չի կինէօղ տեսէ խըլլասէ.
Ասած փրկէ փուրձանքէ.
Ասած եմակէկիա արատոյ (եմեկիցի արայա, պօշա) չի տոյ.
Ասած ձիտքէտ պակաս չենէ.
Ասած հիտած բիրնէ, չիւր նեփկասէ ազատէ.
Ասածու մընքը կինոս.
Ասած հիգոյ քու դայդուն.
Ասած չիտոյ թարկիա (չ'ելքէ).
Առուծու ուղուրմուքնը հասնը քիզ.
Ասած չոր էջոց (աչաց) խըլլասէ (խելաս իյլեսին).
Ասած բըժըշկուքն, թըմբվուքն տոյ.
Արքայուքան բեժին նըս.
Ասած տոյ վարձքիզ.
Ասած հիտիտ կինոյ.
Ասած սաղլեխ (սաղլըզ) բիրնէ համ տոյ.
Ա՛հ ու վոխ չի քեշիս.
Ասած լըսէ քիզ, դոն էա ինձէ լըսիցիր.
Ասած առողջուքն տոյ.
Ասած եօխասուղուքն (եօզսուզլըզ) չի տոյ.
Աշխարհը ուխանէք խըլլասէ գքիզ.
Աշխարհը էաղէօքք հասնը քիզ.
Ասած էյլիֆ, խաղաղուքն տոյ.
Ասած խոէ էօրիտ բարը բիրէ.
Ասած ուճախքա պաղըշլամըշ էնէ.
Ասած եարտըմ էնէ.
Ասած չի փալամէ.
Ասած իրիա չի դառցնէ.

Ասում կեանքն կորիւմ չի ցրցընը.
Ասում հեյէ խաթրրիա.
Ասում սատանի շերէ փրկէ ու ազատէ.
Ասում սուտ խուսէօղ իրով իլլէօղ մարդէ խաղատէ.
Ասում անկրծոկէ փուրձանքէ ազատէ.
Ասում մրոց ոէր չենէ.
Ասում բարիկամ տուշմանէ խաղատէ.
Ասում ճամբանքիդ դուրոյ բիրէ.
Ասում տանո պէքիրէն խաղատէ.
Ասում՝ շարը խաբոնէ՝ բարին կատարէ.
Ասում սիւ իրիա չի հանէ.
Ասում հուրէ ու սուրէ խաղատէ.
Ասում մեղցիա թուղուքին, հուգաա արքայուքին ատյ.
Ասում շերդուքը (շեր ապան, միւզկիր) ձիաց, խաղատէ.
Ասում հուգաա էշվէն բանոյ.
Ասում մինձիրը (մեծ) պակաս չենէ.
Ասում հարրատանուն կոդուզրիքը չիտոյ.
Ասում գեղացուց (գեղացուց, այսինքն Զէյթունի) խեբիրը պակաս չենէ.
Ասում ատնիդ խեբն ու պէրեքեան (պէրեքիր) չի փոխցընը.
Ասում բարը յիշատակ պէնէ.
Ասում իր տիվանը շամշաղընը.
Ասում շար նազարէ խաղասը.
Ասում արարդ կակուզուքին ատյ.
Ասում վորցու

Աստուած բիրնէ հոմ տոյ.
Աստուած մարդոն բարիկամը պակաս չենէ.
Աստուած մարդը մահազը տէր չենէ.
Աստուած իրկու հատը իրիս չի ցըցընը (հասարակօրէն այր եւ կնոջ կ'ուզուի եւ կը նշանակէ այրիանալով միւսանգամ չ'ամուսնանալ).
Աստուած իշկոնիզ (իշուզ) ուսկունքը քորը չի գըպցընը.
Աստուած իշուկզ պակաս չենէ.
Աստուած վանոց (վանք) հոց չի կըրցընէ. (կը նշանակէ չ'յիմարանալ).
Աստուած մարդոն տունը մասուամը պակաս չենէ.
Աստուած սուփրիա (սուփրա) փոշունքը պակաս չենէ.
Աստէ առնուս կիւնշիւրիա.
Աստուած տուշմանքա էշվէն կուրցընէ.
Աստուած տէր միութիւնն տոյ
Աստուած խայրու (խայրուը) դուռ մը բանոյ.
Աստուս բարկութիւնը վիրէատ չի գոյ.
Աստուած մարդը իրիսանց չը ձգէ
Աստուած մարդուն ուժ ու լրա տոյ.
Աստուած էալ ըմբլէ հարատութիւնիա.
Աստուս մեզը իթվրա (Աստուծոյ գթոյն արժանանաս).
Աստուած հիգոյ գքիզ.
Աստուած իրիս չի դատցընը.
Աստուած չի խըմիչը.
Արիւնա չի մերի.
Աստուած տոզուցիա տեղէաքը ցըցընէ.
Աստուս ձէատքը վորցոմա պակաս չինը.
Աստուած գըգքիզ մարդութիւն չի հանը.

Ասթոծ դուրսկաթ տիզ կոշիւմ չի տոյ.
Ասթոծ կիս ու կատոր չի թուղու.
Ասթոծ խուրհուրդիտ կատորէ.
Ասթոծ հանը քիզ.
Ասթոծ էրատըդ դէմը տոյ.
Բարը ընկիւրիւշ onnus (ruus) իգոս.
Բարը հրիշտակնըն հանընն քիզ.
Գիւրծիտ գքիզ ազատէ.
Գիշիր ցիրիկ Գիւրիւատիւս պէհնի նը քիզ.
Դամբնոտ մուրացկոնը պակոս չինը.
Եօրրը իրթոս նը՝ Ասթոծ հիտիտ կինոյ.
Եանվորմ (խավրում) բոնտ onnus իգոյ.
Եա՛վորմ Ասթոծ ննդէավիւրէ, թինավիւրէ խըրատէ.
Եա՛վորմ հիւզ ճանկիտ՝ իսկի դառնոյ.
Էտաս հին՝ հազոր նիւր.
Էխատտ (եապտ) իրկուք նը (հարատութեան կըրկնապատկութիւն կը նշանակէ).
Էշոցիս լըս Գիւրիւատիւս պէհէ տըղիկիտ.
Էնթիս ու գենթիս.
Էշէօկ ձէատքիզ՝ սուլտիրտ (սոյ) ու սուլտիրտէտ՝ էշէօկիտ մհոնտան չինը.
Ըրկընոցը (երկնից) դանիրը բացվըն քիզ.
Թիւրկիտ (թեւդ) կենեշէ.
Իտ պահուցոնը Ասթոծ ըլըցընէ (աղքատն ողորմութիւն առած առեն կ'ըսէ).
Իրիւսխատիտ կոտրուկ էնէ.
Իոքիտ բարը բիրէ Ասթոծ.
Իրիսիտ իր տիմոնը ճիրմոկ հանը.
Իշկանիտ կոճղոկը քորը չի դպցընը.
Էնզուէդ սաղնիտ (սաղլոյ).

Լաս ճառոյ քու պապուն հիգէն.
Խայլու (խաղրոյը) նը հարկիրիս.
Խունկ ու միմ ճառոյ քու պապուն ու քու մէօրը հիգիկը.
Խրոբմիւրիս (հեռաւորդ) պեհէ Աստած.
Կրառըճուխթանիս խերը ուսիս.
Կիւշկ կիւշկ ուսիս.
Կենէաշն արիւիս.
Հէալվիրիս ու ծիրանաս.
Հազոր տարը տարը.
Հազոր իրանը (երանի) հուգուս.
Հազոր իրնէկ հիգէս.
Հինը նիրին խառնիս.
Հայր Աբրահամոյ պերեքեանը տունիս կինոյ.
Հուգէով սրբէով մրրթարվրս.
Զէանիս Աստծու անկէնը հասնը.
Զէսուիս էլիրէն քրձէն չի կրտրը.
Ղայդուսուզ էնէ գքիզ Աստած.
Միկ բարձը վիրոյ վերէք.
Մեղրը միջ կինոս.
Մարդուխն սուրոյ (սրրա) անցնրս.
Մեղոցիս թոզուխրն՝ հուգուս արքավուխրն.
Մուխեննիրին դռոը չի տանը գքիզ Աստած.
Շանքրը միջ կինոս.
Շէն ու պայծառ նրս.
Ուխտիդ դապուշ նը.
Ուղունկիս (եղունգ) իրկրնցրնէ Տէրը (յաջողութիւն կը նշանակէ).
Ուռնիս պուռնիս նրս (կը նշանակէ բազմացումն սերընդեան).

Զոր մորդէ խաչասէ.
Զիրիկոնիա (Ջորի) իսմէն քորը չի գալցընը Աստուած.
Ռափայէլ հրիշտակը հասնը քիզ.
Սուրբ պատարագիրը հասնըն քիզ.
Սուրբ պատարագը բարբխէս կինոյ.
Սուրբ ինտիրկացկոց (ընդ երեկոյեան) հրիշտակը հասնը քիզ.
Սուրբ ճեշուց ամենակալնըն հասնըն քիզ.
Սուրբ կիսաւոր հրիշտակնըն հասնըն քիզ.
Սուրբ Սարգէս բարբխէս կինոյ.
Սուրխա (սոյազ) էշվէտ էշէօկէտ զապոն (զայրմ) չինը.
Տէրը պէհէ տէրտէրը փրսակէ.
Տեղէմա, չը բանրս ու ապրրս.
Տրնվրնուա մուսամիրը պակոս չենէ Աստուած.
Տուշկի (skoշկ) վիրոյ ապրրս (պաշտոնի բարձրանալու նշանակութիւն ունի).
Փարիմ ինեշոյ պիտը նը իմ տեղէան.
Փիրիտ հացէ լեցուը.
Քիրիստոս պէհէ գիզիզ.
Քիրիստոս պէհէ միկ հատրկիտ.
Քիրիստոս օղնակոն պահապոն նը քիզ.
Քհորիւ էար չի տիանուս.
Քհսիտ պիրհիհն.

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԱՆԷԾՔ

Աղ ու հոցիս էշվէտ բանէ, աղ ու հոց հէչ չի կի-
բոր.
Ասրծէ առնուս պատիժիս.
Ասրծէ կեծոկ թափը գազոթիս.
Ասրծէ գոռնաս.
Ասրծէ կոբոկ թափը տուռնա ու տեղիս.
Ասրոծ իզոյ հաիէտ չիրը կուզիս.
Ասրոծ գբու տոնոկը աբէ.
Ասրոծ ղայիլ չի նը, չիրը ասիմ.
Ասրոծ չի թուզու քիզ.
Ասրոծ եօխ էնէ զընա քիզ հվլոնը.
Ասրոծ սկիհադ ասոյ.
Աշխարհը անիծք օղմուշ էնէ զըգքիզ.
Առածքա խերը շուտիս.
Անգրհ (անգիի աշխարհը) գոռնաս.
Անտէր ու պոբոնպոլ (պէյթ-իլ-մալ) մանաս.
Անտէր մանաս քու տիբրիզը գոլխուն.
Անուանիա կըշնըվը, անուն շուանցնաս.
Առուծու տեճիքէն քիրվըս.
Ասրոծ գբու անլը տուանը աբէ.
Առոծ ըռզակէտ խերը շուտիս (շորքուտանուոյ, այգ-
ուոյ, տան ու այլն համար).
Անկրճէտ չէտիրէովը թիրի չիս էնի.
Ասրոծ հոխիս հոխ էնէ.
Առոծ ըռզակէտ խեր չի տեսնուս.

Անտիրիչ օռզոկ.
Առընձ Աստոծ բոն իգոյ գաղոթիտ.
Անկրծրկէ կրսկրծէ բոն իգոյ գաղոթիտ.
Ացնիլոյ միրնգիլոյ, անցնրս ու միրնգրս.
Անպոպ ու անմէար մոնոս.
Աստծէ խրշիմ իգոյ գաղոթիտ.
Աստոծ իգոյ զաղրմ հախէտ.
Աստոծ խանծէ հիգէտ,
Աստոծ կրսրէ հիգէտ.
Արիւէն հիտը ելրվրս.
Առընց Աստոծ skars իգոյ գաղոթիտ.
Ագռովը կոզոյ գաղոթիտ.
Ագռովը կրցէ հիգէտ.
Ագռով կիմի կո կոզոս սիվ խէանծիւղ.
Աստոծ իգոյ իւժէօվ հախէտ, քու հիտը մորդ գո-
ելոս չի կանը իլէ.
Անյիշատակ մեռել նրս.
Աստոծ էնէ ձիզ՝ չիրք կուզիք միզ.
Աստոծ ոչինչ էնէ.
Բանրս բանրս, կիրակոծ մախրրը թապրլտրս.
Բոնտ ու գիւրծիտ ornus չի գոյ.
Բանրս բանրս օրմուշ չինրս.
Բոնտ ու գիւրծիտ դավրշմրշ չի նը.
Բարէօվ չի կինոս.
Բարէօվ չիրթոս ու բարէօվ չի գոս (առ ճանա-
պարհորդն).
Բարէօվ շուենցնոս զինտէատ ուենցնոլ, համարիմ թը
հէ՛չ շուենրս.
Բարէօվ չի վասկիս ինտէատ վասոոկ, գոլոխիտ
գիպնոյ.

Բարէօվ շառնուա.
Բարէօվ շուտիս.
Բարձը վիրոյ ուտիս առոծիտ (ստացեալս անիրաւութեամբ).
Բիրնէ համ չունցնոս.
Բիրոնըդ խաւիանը.
Բիրոնըդ բըպըռուը.
Բոնձրը քորէ ի վէար ընկնըս.
Գոլիսոտ պէշկան պակոս շինը.
Գոլոխիտ չի կանըս գոտնոյ.
Գոլոխիտ ադնի (այրգ) շինը.
Գուղը (գոդ) քոր դիպնոյ չենկհատ (առ շաղակրատոս).
Գիտենը մոտնուա.
Գոլոխիտ ուտիս.
Գիտենը մոտնոյ պkos ու պkoսիտ (պոյրն պոսրն).
Գիտենը դընիմ կուվտհատ (կամ գըգքիդ).
Գիտենը դընիմ դէմքիտ.
Գիտենը հըրիմ եախուշուխիտ.
Գիտնէն խուռուն իրթոս.
Գաբրէլ հրիշտակ հիգէտ առնու.
Գոլոխիտ բարձէն հէչ չի կալուը.
Գիտենը մոնէաք ու կուրծանըք.
Գիտենը ցըցիմ.
Գիտենը մըտնիլոյ.
Գիտնէն խուռուն հըրիմ գըգքիդ.
Գիտնէն յատակը մոտնոս.
Դոռ դոռ մուրոս՝ հոց չի կանըս գոտնոյ.
Դատաստանըն պարտըկոն նըս.
Դատաստանըն սիւ իրիս իրթոս.

Դոն զքու Աստծը.
Դոն զքու էղէօն (իւղոմն) տասկըվըս.
Դոն զքու գոլոմը ուտիս.
Դոն զքու ճիկարը ուտիս.
Դոն հէչ շունցնոս.
Դոն զքու դաստատոնը.
Դոն քու կաթըն հեօֆիւմը (հեօֆմիւ).
Դոն զքու սրտէն կարէ շարիյոդիս.
Դաժոխոց բեժին նըս.
Դոն զքու մըսը ընկնըս.
Դոռնոյ ճիկարիս.
Եկեռաս դնիլոյ էլեր շունցնոս.
Եսխուշուխիս գիտենը մռանոյ.
Զրխալմ ու զհիր ուտիս.
Զիմց նը ուռոծիս.
Զրխալմ կիր շո կուտիս նը.
Զընտ քիզ իւժէօվ իգոյ հասէտ
Էրոծ հյլիմիս էշվէտ բըռնէ.
Էշվէտ փեռոտը ճանրը.
Էվլասը իրիս շի տիանուս.
Էռեմնէ իրիմոս պեյեֆեար (պիլիֆիմ).
Էշոցիս լըսը խաւարը.
Էօր ու արիւ շի տիանուս.
Էրոծէտ գոռնոս, էրոծէտ վասէ.
Էրինիս ճանկ ճանկ խուտիմ.
Էօր շի կանըս տիանու, տիսոծ էօրըտ էտտ նը.
Էրինը ալալըվըս.
Էրոծ հանկիս (հանկ) հեչէտ նը (ոչնչանալ).
Էշվէտ պեօզ ընկնը.
Էտտ խուսոծիս Աստծու ծանարը իգոյ.

Էշվեռը տապրևքա նիրքիւը.
Իօձը խեթէ թիւիա.
Էրի կընրկ ու անառոզոյ ալասալա (այրիանալ).
Էրկընրկ (եւ էրի կընրկ նշանակեն այրի) մանոս.
Էշվէտ իլէ, էշվէտ միզ կոյ (աչքդ մեզի ունկեր ես).
Էշվէտ կուրնոյ.
Էշվէտ շերթընէ (աչքերուդ մէջ շոր թան լինի — ճպռի).
Էռցրթը խոշպ նրս.
Էռցրթը (եռ-ծիւթ) քոռոս.
Էագիւզգիա (այգուց ննջեցելոյ) ուտիմ.
Էսէօր կինոս, վոզը չի կինոս.
Էսէօր չիւր վոզը չի հասնրս.
Էօշիւմեսկան պեքոր տեսուրս իգոյ գագոթիա.
Էսատ քորէն իտ շո մանոս.
Էռցրթը ժառանգիս.
Ըռզակէտ խերը շուտիս.
Ըռզակէ իրիս շո ոխանուա.
Թռւ լը մուրն ի վէրէատ.
Թիւիա չուպոն նը.
Ինտ իւր իրթոս բոնտ օռոս չի գոյ.
Իրիսիտ սիւ նը.
Ինք միր ատնը աւրից՝ Ասրոծ էա իրինց աւրէ.
Իրոծ էյլիքիս էշվէտ կուրցնէ.
Իրիք հերիր ատանրվութը հայրապետոն անիծքը վիրէատ (կամ վորցոշնոտ) նը.
Իշալլահ, իս իմ Ասրոծը գիտիմ նը՝ քիզ շո թուղու.
Ինտիւր իրթոս բոնիտ շէագ իգոյ.
Իմ օհը շո թուղու քիզ.
Իրթոս ու շո կանրս իգոյ, ճուռիտ կրտոը.

Իմ նեղն ու ցավը փիւրիտ լացուը.
Ուժէօվ դըհիտ գիտենը իգոյ.
Ուժէօվ քար ընկնը գագոթիտ.
Իրկուշաբթը առաւոտն գիտենը մուռնոս.
Իրկու էշվէտ կուրնոյ.
Իակի ճանկիս հիւղ դառնոյ.
Ինոս ցաւը հանարպլաս.
Իրիք ուրբկ՝ (օր) միկ սահաթրկ նըս.
Իոէ էօրը սիւ իրիս իրթոս.
Իրկու էշկունքիդ միկտեղ կուրնոյ.
Լիզոտ կապուը, չո կանըս խուսը.
Լիզոտ կրտաը, չո՞ց զէնտ քիզ մինծէն դէմը կո խեղուվըս.
Լաթիրիտ չո կանըս մեչի, կոզպուրտ նը (կոզապուտ ինի).
Լեշիէտ իլիս.
Խենհատ (խանկ) խարտապը.
Խաբրրիտ կըշնըվը, խաբր չունցնոս.
Խուսոծ ջորիտ քիթէտ իգոյ.
Խիւց ու խըլէկ (վէրք) հանիս իրիսիտ.
Խըլէկ հանիս նուռուզ իրիսիտ.
Խըլէկ հանիս էաշիւնիւրք իրիսիտ.
Խորբոխ նըս.
Խըլապիկ (վէրք) հանիս իրիսիտ.
Խատասիրէտ խնարը չուտիս.
Ծունկիտ փիւրէտ փակշը.
Ծընկէկ նըս, ոնզոցիտ չո կանըս էուվերտոյ.
Կայնին նէօթը պատիժը վիրէտ նը.
Կայնին ու Ուդին (Ցուդայ) պատիժնին առնուս.
Կուրծանըս ունէօք.

կուվֆիտ խաբը չուտիս.
կուրծքիդ սեապիւնիմ (կուրծքդ ածառեմ՝ կը նշանակէ մեռելդ լուսամ).
կորակ թաթիը գաղոթիս.
կիր (կոյր) ու քուրուում տրատրս.
կիս ու կատոր մենաս.
կիր, կիր, կիր մուկնէա զբզքիդ ուտէ.
կիր ու կուզ նրս.
կըտրըճ մեռիլ.
կըտրըճ փիւր նրս (կտրիճութեանդ ատեն, յերիտասարդութեան փորդ ուռենայ).
կոթիս հարում նը քիզ (մայրն իւր որդւոյն).
կըսրոծ հիգէ նրս.
կու խնդրիմ Աստծէ ուր գիշիրիս պատկիս նը՝ չիւր տանկնատազը չո կանրս իլի.
կենէաչ տիրիւէ հարսոր իրթոս.
կենէաչ տիրեւ չուենցնաս.
կըտրըճ մեռիլ էար օճ (բարակ օճ կամ իժ) կոթն ու էրինը կո մակերդիս (մակարդել).
կըսբէ զհիգէտ Աստոծ, Անթըփոյ (Այնթապ) կիւսէօղ, անատին խուսէօղ.
կո խնդրիմ Տիւրիւջմէ ուր՝ քառասն էօրը վիրէատ հաւպոյ (հեվալի) նը.
կըսբէ խանծէ հիլիատ.
Հոցը ճիավիր՝ գոն կայօն (եռանայ), վաղիս վաղիս՝ խոիւը չո կանրս հասնը.
Հոց իվրի հացը չո կանրս գնի.
Հոց չո կանրս գոտնոյ եավորիմ, հոց չո՛ հաւնրս.
Հուգոտ խաբը չուտիս.
Հոր եւ որդւոյ անիծոծ նրս.

Հուր ու սուր թափը գագոթիս.
Հարում նը ուտոծ հոցիս.
Հանիծիս ուտիմ.
Հունս ու մազմուզոկիս չիրնոյ.
Հրիշտակապիս հիգէս առնու (կամ խրշտէ).
Հիգէս կըշնըվը.
Հունտիդ չիրնոյ.
Հիգէս ու մարմինքիս կապվը.
Հիգէ չո կանըս տոյ (առ հայհոյիշն հոգւոյ).
Հարում նը կիրոծ հոցիս.
Հարում զատոյ սիւ խէանծիւղ.
Զէանոու փիւրիս քեշուը.
Ղուրպան նըս ու դիսկան առնուս.
Ղզկան (զազա) գոլիսա շո կալվը.
Ղուրպան նըս ուտոծ հացըս.
Ղարայիրքս գիսանը մոանոյ.
Ղոոն (ղրոան, գրոան-ջարդ) մոանոյ մրջվրա.
Ճակոտիս մեռոծ տիանուս.
Ճուռիս կրտոը.
Ճիկարիս ուտիմ.
Ճիկարիս խաշիմ.
Ճիկարիս շոնը ուտէ.
Ճիկարիս աղընծիմ.
Ճուռիս կրտոը, շո կանըս խգոյ.
Մուրազրա շո հանըս.
Մարդոյ իրիս շո կանըս հեյի.
Մուրէօղ մուրացկան նըս.
Մուրն ի վրէատ մոր ջարն ի վրէատ.
Մուրուքիս էրինը պըլըվը.
Մուրուքիս թափը.

Միմ թափը անկէնիա.
Մուրն ի վրէագ, թորչոծ հաւուկ (առ վառս, տկարս).
Մուրն իվրի (ի վերայ) հաշոտ (հաշ) գիտիս թը եէօթը օգուզը միկ մաղարոյ կոյ.
Մըսիա ուտիմ, միրթիա հազնըմ.
Մաթչո ըր (հիւծիլ) սէատկէ.
Միւղիա կըշնըվը.
Միր տավրն (տավա) Ասթոծ թուղ էնէ, մինը տավը շունընը.
Մինծ բոն իգոյ գաղոթիա.
Մինծ քուանը քնանոս.
Մեռիլէա ջորը շուզցունիմ.
Մեռիլէա անպատոնը մոնոյ.
Մուրն ու մոր ջորը պատէ զհիգէա.
Մըսիա խեվրիմ, ուտիմ.
Մինծ քորէ ի վէար ընկնըս.
Մինծ քոր ընկնը գաղոթիա.
Մեռիլէա հոցը ուտիս.
Նա՛թը չիւր վոզը չիւլիս.
Նա՛թը չո հանգչը քու մեռիլը.
Նա՛թը վաստոկ չո կանըս ունցնոյ.
Նա՛թը հէչ չո խալըսըս.
Նա՛թը պեշիմիր, չիրքըր ասիմ զինատէնիկ նը.
Շարիյօթիա գոլոխըա փրլշը.
Շարիյօթէա կըշնըվըս.
Շանը հոլը (հաշ) ու քու հոլը միկ նը.
Շիւղ չիւղ պառկըս՝ պոզ պոզ իլըս.
Ուռնիատու պուռնիմա անցնը.
Ուռնիմա միւրs նը.

Ուռնխաթ fkor նը։
Ուռնխաթ պայպուշ խուսը։
Ուռնխաթ պարմրշ նը։
Ուռնխ չա կոպրա։
Ուռնխաթ կիր չար լրցուսը։
Ուռնխաթ հյրան լրցուսը (եթէ ծառի մ'արմատն չիմ (այրան) լնցնես՝ սակաւ ինչ յետոյ կը չորնայ կ'ըսեն)։
Ուռնխ չունցնաս։
Ուռնխաթ գիր մուկ բնէլ։
Ո՛չ, թիւթա կրասը, չի կանրա կրպաշնի։
Ուշիմուֆիրց։
Ուշիրփրա ու թիրանիրփրա։
Ուտաս ուտաս՝ փիւրիտ չի լրցուսը։
Ուտած հոցիտ հարամ նը քիպ։
Ուտած հոցիտ, չիտ էնի սէտակիրց։
Ուտաս ուտաս՝ ուտածիտէս գրպիրիպ ուտի։
Ունցածիտ բարնը վիրց ուտաս։
Զարչամրշ ա՛ր, լնդպ թուզ պատաը։
Զունցնաս պիլիֆներ։
Զիր գէպիրը Փիրիրանաթս իրիթաթ սիս նը։
Զի հանրա ու չի պրտպրա ճանրի։
Զիր ուանը չա հանրա։
Զա փրրիթրա էտա ցատուն։
Զիրա հոգոց բէն իլլիս։
Զիր ճանկնատապր չի հանրա։
Զա կանրա պատկէ։
Պարմրշ նրա։
Պիլիֆիր, ուանիտ հոց չի գրատաը։
Պուչրա (պոչ) խարը չուտաս, անանոյ (անանոպ)

պիօյիս մինչ ՇԱՇ ։
Պէ՛լիֆիս կիզիան (զազա) պակաս չինը ։
Պերար բան իգոյ գաղոմիս ։
Պերար ախոռ իգոյ գաղոմիս ։
Պերար բան իգոյ սրյարիս գաղոմիս ։
Պերար գուրպանաք իգոյ գաղոմիս ։
Պերար փուքանաք իգոյ գաղոմիս ։
Պերար խրշքուլի հանգրտալս ։
Պերար խրշքիմ իգոյ գաղոմիս ։
Պերար ու անօրէն փուքանաք իգոյ գաղոմիս ։
Պրնա իրիսիս գիտանը մուանոյ, խրզուսիներէ կար-
կրատ ։
Պէ՛լիֆիս մուտազրա չի կանքս հանը ։
Պայդուշ իս էգի՝ կս կոգաս միր վիրէան ։
Պրնանիներին ալամրոյ իրիս ։
Պրնանիներին եանոյ (անգիր) պուանիսը իրիս ։
Պրնանիանը գանի ։
Պանիոյ (ձիհան գեա) Ջորը իրիս ։
Պարգիվիրաք Ջարգիվիրաք՝ ու միկ հոտ չս մինէաք ։
Պարգիվիրաք ու փրրիմիմ իրիանուս ։
Սապլիրպան (սապլիմ իրի) չի կինաս ։
Սապլիրպան չիրիս, սապլիրպանէա չի գաս ։
Սուս իսուան սատանոյ նրս ։
Սիրանէա գանաս ։
Սիվ էար իգոյ գաղոմիս ։
Սատանոյ նրս, սատանուքանիս իգոս հրանիար
չանեցնաս ։
Սիվ վարգապետանէն (սեռ. վարգապետս — սատանոյ
կրնդանակէ) խրիէա հանրէն ։
Սիվ կենանիլէ նրս ։

Սիվ խէանձիւզ.
Սիվ կառով (կառաւ) նը՝ պեղեմիր.
Սիվ ու խաւոր՝ մունթ ու մոլոր.
Սիվ Զատիկ (*) իգոյ գագոթիա.
Սիվ սեռենէնին խուսը հիսիա.
Սիվ Ջոր նը.
Սիվ ջանմուցը տէրաը իգոյ գագոթիա.
Սիվ տեարs իգոյ գագոթիա.
Վէց նը քիզ.
Վէց քու բառնոց բանը.
Վարձքիա քէան էատ նը.
Վիրէատ խոշխոշում.
Վիրէատ խոզում (տե՛ս ի նկարագրութեան մահուան եւ թաղման).
Տիսոց էօրիա էատ նը.
Տան չի կանը նը.
Տանա ու տեղացիա թեքիրկին նը.
Տնէօք կուրծանը.
Տունիա գագոթիա վրէշէ.
Տոզուցիա խարը շուտիա.
Տանա ու տեղիա վիրանոյ (վերանի) նը.
Տուշակ ընկնը պեղեմեար.
Տան ու տիզ չինը.
Տըղան իրիաը մեռոց տիանուս.
Տոմոց կոթիս հարում նը քիզ.
Տըղէ հարսոր իրթոս.
Տաքուկի վիրոյ իլլիս.

(*) Զատիկ բառն ամեն տարբերութեան համար կը գործածեն, ոմանք՝ տարբերութենուն հետ միանգամայն զոր օրինակ. Ծննդեան Զատիկ, Աստուածածնայ Զատիկ եւայլն. Գերմանիկի Հայք դա նոյնպէս կըսեն։

Փիբիա հացէ չի լըցուը, կոռնոկտէա լաթիրէ.
Փուրձանքը գոլխոտ պակոս չի նը.
Փարչո փարչո լըր, կէօտիւրէա կէօտիւր.
Փըչիջորը էլեր շուռնցնոս.
Փունձուխիտ առնուտ խոխիտ խաղում (ոնս ի նկարագրուիթեան մահուան եւ թաղման).
Փոսկոն (փրսիկ-կատու) ձեռնէ հարսոր իրթոս.
Փիս նազարը (նազար) հանդրպըս.
Փիս նիզիհէ հալըս.
Քkor օլասը.
Քթէտ ու փըռնչէտ իգոյ կիրոծ հոցիտ ու խուռմոծ ջորիտ.
Քուռն շուռնցնոս.
Քիբիբատիւս մէաառնէօղ Ուդէան նըս.
Քու սըրտը քիզ բէարիխիւս.
Քու պէպէօրը (դայեակ) փիւրը ցաւը.
Քառասուն էօրը վիրէատ չի բիլէ.
Քուրռում տըստըս.
Քի (քու) մէարը վիրէատ խոշխոշոյ (խըշխըշալ).
Օղմուշ ու պիրմըշ չինըս.
Օճաճքողը պաբասրնա.
Օգգիտ ու տոկիտ (տակ, արմատ, ցեղ) չիրնոյ.
Օրկոնցը քոր թատիը գագոթիտ.
Օաղիտ ճոռոյ (ասաղդ վաղէ, անկանի (*) մեռնիս).

Անիծք տըվէօղ մարդոն կիսին թը՝ բիրնէտ իլէ ծիւցրա լըցուը, էզիցի էզիցի՝ վիրէատ էզիցի:

(*) Լուսեղէն երեւոյթն յերկինս, զոր ռամիկք անկումն աստեղ կ'անուանեն, եւ կը գուշակեն այտի մահ.

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԵՐԳՄՈՒՆՔ

Ասծու (Աստուծոյ) առջիւ սիւիրիս թուղ իրթում թը խա գուղցոյ.

Աւտանը՝ աւտոյ, չ'աւտաս նը՝ Զաւտորը գոնոյ (Զաւտար անուն տեղ մը կայ Զէյթունի ճանապարհի մօտ, ուր յաճախ ոճիրք տեղի կ'ունենան).

Ան ասուն թ'ան ասուն աւտարէօն (աւետարան) վոկոյ (անթիւ, անհամար աւետարան վկայ).

Անկրծոկէ փուրծանքէ skurs թուղ գոյ գագոթխա.

Ասծու խաշրամին ուղրամըշ թուղ նըմ.

Արիւին հիտը թուղ մերիմ.

Ասրոծ վոկոյ.

Բաժոկ վոկոյ.

Բարը աղէօթքիտ վոկոյ.

Դրժբխոցը միջ թուղ կըտրմ.

Եկօթը գրանին Ասրծոծին վոկոյ.

Էկեար էաս քիզ թուղում նը՝ Ասրոծ էա ինձէ չի թուղու.

Էյլիմիա էշվէս թուղ բրանէ՝ խա քիզ fkopութքն էնիմ նը.

Էկեար խա տուշմունքս կոռնոկ գառցընիմ նը՝ չիւր կիծիծ (չոր կոծիծ) թուղ նըմ.

Ըրկընոցը (յերկնից) չիւր (մինչև) գիտէն աւտարէօն վոկոյ.

իմ պապուն մեռած իրիսը թուղ տիանում կկիար թը քիզ թուղում էատ.
Երկենք գիտէն դամբշմբշ նը նը՝ էվէա զքիզ կ'սպանիմ.
Երկենք գիտէն վոկոյ.
Ինը գոս հրիշտոկ վոկոյ.
Իմ պապուն մեռած մըսը թուղ ուսիմ թը էատ քիզ թուղում.
Խատասիրիս խաերը չուտիմ.
Մուենկիս փիւրիս թուղ փակէը՝ թը իս գուղութը ինթում.
Կորգիտ վոկոյ.
Կըրակը մըջը թուղ կըտրում.
Կեծոկ թուղ թափը գագոթիս.
Կայինին (Կայէն) աղջիրը (եղջիր) ճակոտիս թուղ փուանը.
Կապեալ թուղ ինթում.
Կորգիտ բարըմէօս թուղ կինոյ.
Հազոր եկողն (եկողն) աւտարէօն վոկոյ.
Հազոր բեռ աւտարէօն վոկոյ.
Հազոր բիւրիւն (բիւր) եկողն աւտարէօն վոկոյ.
Հուգոս ու արիվոս խաերը չուտիմ.
Ճիրանկ Ասրըծոծին վոկոյ.
Ճակտըտ պանդր վոկոյ.
Ճակտըտ կիւրկիւտ վոկոյ.
Ճակտըտ մէօռիւն վոկոյ.
Միկ պրտրկ ունըմ խաերը չուտիմ.
Միկ հիգէ ունըմ խաերը չուտիմ.
Մուրազը թուղ չի հանըմ.
Նահատոկ վոկոյ.

Պարէ խէաշ վոկոյ.
Պապոյը (վապաշ) վըզիս թուղ նը.
Սուրբ Սարգէս վոկոյ.
Սուրբ Գէօհերք վոկոյ.
Սուրբ Կարապետ վոկոյ.
Սուրբ Գրիգոր վոկոյ.
Սուրբ պատարագներ վոկոյ.
Սուրբ պատարագ վոկոյ.
Սուրբ Պարսամ վոկոյ.
Սուրբ Թիրիւս վոկոյ.
Սուրբ Մեսկերիսաը խըշտը ճիկէարիս թուղ ցցուը.
Տէրտերիւջը կորդը հուգաս խասիմ թուղ նը.
Քիւրիւսաիս վոկոյ.
Քեղբերութիւնը (քու եղբայրութիւն) վոկոյ.
Քու պապութիւնը վոկոյ.
Քու աղ ու հոցը էշվէս թուղ բանէ.
Քրիստոնեայ իս նը աւոյ.
Քու քուրութիւնը վոկոյ.
Քու մերութիւնը վոկոյ.
Քու մեղոցը ճուղո

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Եթէ մէկը մարդ մ'ապանէ՝ ժամանակ անցնելէ յետոյ հաշտարարք առ ոչիր ապանելոյն գիմելով ներողութիւն կը խնդրեն եւ կանխաւ հաճութիւնն ստանալէ յետոյ՝ պատուաւոր թաղեցւոց հետ միանալով մարդասպանն նորա տունն կը տանին. սոյն պարագային մէջ ոճրագործն եօթն կանգուն կտաւ կ'առնու իւր հետ իրր պատանք եւ յորժամ մերձենայ ապանելոյն տան՝ գլուխը կը փաթաթէ եւ նորա տիրոջ ոտից փարելով կ'ըսէ «Հասիկ իս՝ հասիկ պատանքիս, չի՛րք կուգիս էրս» որոյ կը պատասխանէ— «բան ըչ պիտը էնը, չի՛րք էր էատ զահնոքնու քեշիցիր». նմանօրինակ փոխանակեալ խօսքերէ յետոյ՝ հաշտարարք վերատին կը թափանցեն, որ վերջապէս կը ներէ— «գոն իմ տեղէս իս, պիտը ապանելէս նը՝ բան չիմ էնի էալ» ըսելով։

Յետոյ՝ գինի կը հրամցնեն եւ ապանիչը իւր հակառակորդին բաժակ մը գինի տալով ձեռքն կը համբուրէ, այսպիսեօք եւ ի հնումն մի քանի հատ փօսթալի (Զէյթունցւոց կոշկի անուն) խոնձ եւ առաւելն հազար դահեկանի չափ գրամ տալով՝ խնդիրն կը վերջանայ եղեր. բայց մի քանի տարիէ ի վեր փոխարինութեան կամ տուգանաց դրամն աստիճանաբար առաւելած է։

Եթէ մարդասպանն կամ ոճրագործն քան զիւր հակառակորդն զօրաւոր լինի՝ առանց բան մը վը-

ճարելու յաշտ ապանելուն ազգականաց համարձակ կը շրջի եղեր։

Ոճրագործ մը մինչ հաշտութեան օրն եւ եթէ չ'գոյանայ իսկ՝ ոյն ազատութիւնն կատարելապէս կը վայելէ այլ թաղի մէջ։

Որ եւ է վէճի առթիւ՝ հակառակորդաց մին ի գիշերայն գազտագողի միւսոյն տունն կը մտնայ եւ նորա ննջած ատեն զոյգ մը գնտակով հրացան մ'արձակելու շատ վատօր բարձին քով կը դնէ ի տես եւ ընդ փոյթ կը հեռանայ. սա՝ առաւօտուն արթննալով կը տեսնէ ու կ'երկնչի. նշանակութիւն ասրա է « ահա եկայ քոմդ եւ ունէի ամէն միջոց զքեզ ապանելու բայց շարի, դադրէ ուրեմն եւ դու այլ եւս ինձ հակառակելէ »։

Եթէ հակառակորդն քան զառաջինն զօրաւորագոյն լինի՝ իրարու հանդիպած ատեն զինուք կը կռուին։

Նոյնպէս՝ հակառակորդաց մին ի գիշերայն եկեղեցւոյ բակէն դագաղն կը գողնայ ու կը տանի թշնամւոյն դուռն ի վեր կը կանգնեցնէ, այս ըստատնալիք մ'է, որ կը նշանակէ « զքիզ ինշիւեանն վիրէան կս հանիմ »—զքեզ դագաղին վրայ կը հանեմ (կ'ապանեմ)։

Իրարու այգի մտնելով որթերն կը կտրեն յարմատոյ։

Այգեաց մէջ գտնուած տուներն կ'այրեն։

Եզին, ձիին, ջորիին եւ իշուն ագին կամ ականջն կը կտրեն.

Ժամը 12ին կամ անկէ վերջ եթէ իրարու կնոջ հանդիպին՝ գլխոյն եւ երեսին ծածկոցն կամ ճակատէն ոսկին կը յափշտակեն։

Այգեաց մէջ փռուած չամիչն եթէ թարմ է՝ կը կոխուտեն, իսկ եթէ չոր՝ կը գողանան։

Երեկոյէն սկսեալ ցիկս գիշեր իրարու տուն կը քարկոծեն։

Տաներաց վերայ գտնուած լոգ քարն՝ բարձր տան մը վրայէն թշնամւոյն տաներաց(*) վերայ կը նետեն, որ առատապէս ձողերն կը կոտրէ։

Ծխնելոյզքն, որք հողէ կամ փայտէ շինուած են՝ կը փլցուցնեն։

Եթէ հակառակորդաց մին ջաղացք ունի՝ ջրի ընթացքն կը խափանեն խողովակին մէջ քար ձգելով։

Վրիժառութիւնն ընդհանրապէս սերնդական հանգամանք մ'ունի։

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԱՌԱԿՔ

Առուքն (առուին) վիրէան պարտքդ (պարտէզ) տիպ կո ծախէք.
Առչէ խուսէօղը ըշգիտէ թը խոէ խուսէօղը չիրք պրտը ատէ.
Անուշ չէօռը պեզիրկանքն բիրոնը չո մեշրցնի.
Ասրծու պեհոծը գէալը չէ խրլի.
Առչէ պատուքն պատոռ չէ հատնը.

(*) Տուներն և հետեւաբար տանիքն մինչեւ իրարու կից են՝ որ մարդ միոյն վերայ ելլելով՝ կարող է շրջիլ ամբողջ Զէյթունի տաներաց վերայ։

Անուշ (անոյշ հրամեցիք) ասոք տեղի՝ բոանէա (բաս) հիսը մի կոլնո.

Ասոծ էօտիւր հիզիյէ տրմի չո կանը առնու.

Արքայութիւնը չո տանընը՝ դժէօղքը հայի հապրէ.

Ամանիա (անմազ) շոնը տապիոծ հաւիրթիւնն ումրշ կենէ.

Աղքատ էրիցոն (երիցուն) քէարիւզը չո բոնրվը.

Ամանոր իշոն էնրուր գավիրը խլիկնիհան կո կրարը.

Ասոծ մորդը սուչյու չենէ.

Ասոծ մորդը թեթիրկին չենէ.

Ասոծ մորդը տիսոծ աւուրը իա չո թուզու.

Արիւր արիւ է նը՝ ամին տիզ չէ ցեթի.

Ալիա (ալիկ, ահմ) կուրոյ խոլխոնճոյ.

Ամին գուսակ գնէօղը էրիկ մորդ չէ նը, ամին չէաշ կէասէօղնէա կրնրկ չէ նը.

Բարը հրիշտակ հասիր է էօտիւր կիսրն (կ'ըսեն).

Բոց բիրոնը անրթը՝ չո մոնոյ.

Բիլիս բիլիս՝ ջաղորդքը սիրը գոս.

Բարը չէօրը ըսրնա է զէնա փերհան.

Գրլաբրուիցով տրսաբկը գուսով խրթինրկը.

Գոլոխա Գերիա (Գերուր) լիսանը գոլոխը կո մանը հիչ տուսանը սակոս չէնը.

Գիւղը գիւղէն գուզցով Ասոծ տիսով գարմացով.

Դրացնան հասնը ջիրէ մը ուզէ ուր՝ Ասոծ քիզ էշ մը տոյ.

Դուխա դայիմ էրե գրացրնիա գիւղ մենի.

Դրացնան տպուրը անուշ կուենը.

Նոր (ուր) իրիտա նը՝ դուրուշը քաուսան փարոյ է.

Զրդ (զոյգ) տավղը (տավուղ — թմբուկ) հարրատրն հարանրցը կո ծիծուր.

Զիպիլիմը պատկիլէօվ՝ թէագէավիւրէ իրոգ մի՝ տխանու.
Զաղոռ գագովը (կաքաւ) իրկու իւտէօքնէա կընկնը.
Լուջան (արջուն) էվէաշքը (երգն) իմրի տանձքն.
Լրդը քինը չէր նը՝ էօրդիւցնէա քինը չէր, եանի հոցը քինը չէր նը փիւրնէա քինը չէր
Լուծը էօճ է նը՝ ջոր խուլմիլնիքեանի չէ խեթի.
Լէը՝ իշոն քէօվը կապա նը եա առէօցը կառնու եա փառէօցը.
Լուճիի եարեան կո սաղնոյ՝ իլկա լիզուէ եարեան չէ սաղնոյ.
Լուծը պրտիկ իքեան սպանիլոյ է.
Լուաջը էգոն (այգուոյն) պեքնիյէ գորոճ նը՝ լացիր է թը չիմ պեհի.
Լգէն ասիր է թը՝ իմ էգրէարը սպանէ՝ իա էրինը կուտամ.
Լուծը կիսէ թը չուր իա իմ ագէն հեյիմ նը՝ քիզ իսեր չիմ էնի.
Լաա հին՝ հազոր նիւր կիսին.
Լրինը էրինէօվ չին վոլ.
Լուէաշ քիզ ասիզը ցըցէ՝ հապոյէա ընկերիջիւա մախոր մը ցըցէ.
Լիկար բա մը (բան մը) միկի մը հիգէ չուա կուզէ նը՝ կիսին թը հրվընաը (հիւանդի) կո հարցընիա.
Ըրկրթէ գոռը փնատ գոռոնը մկոնիսկան է.
Ըրվընէօզ քոյը ցըցընիլ չո՛ւզէ.
Ըշ գիտա չատիսէ՝ կո խուսրա թուփսիսէ (բոյսագ. տեսիր բոյսաղը).
Թրա կավոռը կոյ.
Թեսք (բեք) քոր նիր (մինէիր) ու գոլոխա պատուրը.

Թուրմիլիրուն անունը իշիլոյ համար՝ թեռ քեչող կիսին.

Թրղրկ մը կո բիլէ Ասրոծ գիտէ օմ (ո՞ւմ) գոլոխ պիտը դրուը.

Թեքերիս քոր մի դնի.

Թեռը հասած տիղը հանկըցէ (հանդոյցէ).

Թո՛ւղ ուր անմիղք մկ մը քործըծէ.

Իտուէն (ատք) կորի թը՝ ծոռ պիտը փուանոյ,

Իրկիր քու բիրանը հոց գընը նը՝ փիւրիտ չէ ըցուը.

Իրր ածիս նը՝ էան տկամը գագրճէ.

Իրկէնքըն ի վիր քոր կու քարիս՝ գոլոխիտ գէմը կո կոտոս.

Իմ թուրը կո քեշիս՝ իմ վրդը կո կըպցընիս.

Իտուէտ ուղուենկնըն կուրոյ մեկնէ.

Իրկոթը շիւղ իրկան ծիծիլոյ է.

Իրկու իտուէտ մկ բատրանը մէջ կոյ.

Ինտէան չէտ կոտոս ուր՝ մեռիլնին կո ծիծաղըն.

Իս աղո (աղա) գոն աղո, ջաղորցքն ֆուվ թուղ աղոյ (աղալ).

Լոիս նը՝ էածիւիրը օտուպ կուտիս.

Լափրատիկ (նապաստակ) դավրումն (գավուրնա) միջը քաքոր (ապականեցիր).

Խապորը պոլուզ տրղէն օտ (ա՛ռ).

Խեան հասի մուրազքն՝ իրլանընէա տրատիր է կիսզիմիշ կո կենէ.

Խեաը հարանրքնէ կիցոծ նը՝ ասիր է թը՝ էաս զէնա միր տանը ըռընտ է.

Խրլանուն հիտը փուշ կիտուրա ըռընտ է՝ զէնա խեաուն հիտը իսկի.

Խեա մ՝ու իրլանը մը քատատն տարը դերծան մ՝է

քեշոծ՝ չէ՛ կանցոծ կարոծ.
Խեւը գիտէ թը աշխարհ խեւ է.
Սըլանը տուշմանը ըռընտ է գէնտ խեւ բարիկոմը.
Խեւն ասոց խեօլթիւղըն (խաղք իտեն) աւասց.
Միր մուկը իրկոթ կո կարէ.
Կուրդը՝ քաղցածըն մանարը կո փրթէ.
Կեչուտը չիրթոծ իրհան մի՛ աբթըվը (սոթտուիլ).
Կիսին թը՝ գոն էտատ բոնը չենիս նը մըկնիրը ղըզեր կիւսին.
Կիսին թը՝ չիրք իլէ նը կարդացուղէն կիլէ.
Կիրիկը (կորեակ) ջըրը ալիղը կու ցանին.
Կիսին թը՝ կուշկորը բիպեկ (բոպիկ), ջհալոկը միրկիկ (մերկ) կուենը.
Կոտրոծ հոցը չէ՛ կցուը.
Հիդէս թըզըն կըտըն միջը կոյ.
Հիդէս քըթըս ծէտրը կոյ.
Հարըստանան համար կիսին թը՝ էտատ կիրիկ ուենը էօտիւր չէօռը կո բռնըվը.
Հոցը հոցպանըն տուր, կիսը ուտէ նը՝ կիանէտ պէտք բիրէ։
Հիւանդութէօն համար կիսին թը՝ ղանդրէօվ (գանքար իլի) կո մատնոց տիրիմէօվէտ կիլէ.
Հաւկըթըն մըջը մոզ կը փնտռիս.
Հովը (հաւ) հովէ նը՝ ջոր խումիլնիրհան դարվիր կո հիյէ.
Հալպոյ (Հալէպ—Բերիա) ճամբոնքը ըղտը իզ կո փնտրուէ.
Զէտաքիդ չը հատոծ ոխղը մի՛ իրկէնցընի.
Զէտղըն(*) մէտրը ձագիրնի կիշնի.

(*) Զէտղ (ձագ) բառն կը գործածեն ամէն Ծոչնոց համար։

Ղայէն (գայատան) ընկնէօզը չէ՛ մեռնը իլլա՝ իշու փորձու

Նախալ մը իրիտ տեղիս նախալմէս իրիտս.
Նիֆուս մարդոն կիսին թէ՝ քրիքս կէտիրէ կս կուտս.
Նի՛ կուտին՝ նի՛ կէ կերցընին, կու գընին կու հրտրցընին (հատեցնել).
Շանը (շուն) խառընէն չիրք կառնու.
Շատ խուսուզընն կիսին թէ՝ գուզը (զոզ) քոր գիտնոյ չինկիսաս.
Շանը շո հարկին նը՝ տէրնէս չին հարկի.
Շանը իշիցոք՝ գազվանը (գաւազան) հազարիցոք.
Ուռոնը (մանզաղ) իր կիւթը չո՛ կիսի.
Ուսէսզընն ըշգիտէ, փրթէսզը գիտէ.
Ուզաը թիրզուրթընն չո՛ կանը էնի.
Ուռոմ կիսի (կիսի) տայիմ գէսի քիզ մի՛ նը.
Զիքր (ինչ որ) ցանիս՝ էսն կս քաղիս.
Զս հաւնոմ քարիզ էզեզ կս պատռէ.
Զս խաղթիւնէսզ (գաղթ իրմէ) մարդ չէ՛ նը, վարզոպիտնէս կս խաղցինոյ.
Զո՛քնը (որչափ) բոնարը լեռէս նը նը՝ վարձովն ճամբանք կելիվը.
Զի՞րք էնէ սիմն (սեռ) ու սէսպիւնը, խիվընն ու խորատը.
Պախրէն սէսակի նը՝ գանակը կս շատնոյ.
Պուչէս իվիր մի՛ ցատկս.
Պալուզ տըզընն բոն տրր՝ խոխը գանոյ.
Պապը տըզընն էգէ մ՝է տըվի՝ տեղէսն պապան կիզ մը խէսազ չո՛ տըվի.
Ջորը գացեր՝ անջիրզը իկիր.
Ջաղարցնէ կիշնի՝ չախալտոխը կս վնատրէ.
Սիւը քեզ է (երապի կամ ալ գուշակութիւն մէջ?

սեռաւն արագութեան նշան է).

Սկան ևերշկա՝ սեխսկան ևերշկա պլուզքն ասոնէ, խայլու ևա նը նը՝ բան չէ.

Վէդէօղ ջանոխը չո՛ լըցուը.

Վազէօղ ձրան գոլոխը չինն կըպցընի.

Վազէօղ ձրն աղլիկը կո շատցընէ.

Տենկիզը (տենիզ) ընկնը էատ՝ ցամաքը կիլէ.

Տենկիզը ընկիր է՝ տոլ կո փնտրուէ.

Տատոկը չանի թը իմ ոսկը սիւ է.

Տոն մը հեռանոյ նը ծոկը կո շատնոյ.

Տէօկմիւր մը կյրան կո բէնը՝ Ասրոծ գիտէ ամ քուշ պիտը անցընը (մարէ).

Փուշը մուոծ տիզոցը կո հանին.

Փիս էշուէն քորը կո հալէ.

Քու իշն մնոծ տիզը խոն (խան) մը չինք կանը չինի.

Քիմիանը ջոր չո կանը գոտնոյ խուսիլոյ՝ հիմիանէա կեչուս չո կանը գոտնոյ անցնիլոյ.

Քհորը մեկ մը ասնը իլէ նը՝ քոր կո քարին խուրը թը՝ նախրմէա չի գոյ.

Քհորը բան բանուզքն կիսին թը՝ մուտա կո կալնուա.

Քարիրան (հաար, մատակ, շահ) մեջ էանկ հհորիան տանպուրոյ քրթիլն է, էանէ էար մը պիտք կու նը.

Քրթիլն խրլընք՝ ուտոցնէա էրին հոտոզ.

Օղուանկը (եղուանք) մրսէն չի գատուը.

Ոնթատա տրատը՝ մուրուքիս կո փիտա.

ԳԼՈՒԽ Է.

ՅԱՆԴԱՒՈՐ ՉՐՈՅՑԻՆ

Ամին մարդ իրինց տանը, խէաշն ու խէօնճիւրը գե-
զիցան գոռը, մուրն ու մոր Ջորը քշին գոռը.

Աւազոլ (*), խակի գոգոլ.

Արիզէն (**), խակի գիտէն.

Պաչայիր (***), ճիրմակ պայիր, սիւ ուլկունիր
(ուլիկներ).

Արիւբ իվրի քարքն, մոր Ջիրինիրը իվրի կալքն, գո-
ցէք օսէք մոր՝ղարխալքն՝ քիուզ ասոյ մոր կիա հիլոյ
գարքն.

Ասուր, կիա հիլոյ խրա տուր.

Ասուր, փարի մը մրա տուր, կիա նուկի պակաս
տուր.

✓ Անիրմոյ կիւաէօզ, ան ատին խուսէօզ.

Աւիտա, գագոզ ուտա, ազուրնրկ մը բանիա՝ հաւ-
կրի ածրցրնիա.

Բանանք բեռը, իլմնք լեռը, ուտինք լէօռը.

Գեզ՝ արքամ մը գեզ (գեզ՝ վառօզի նշանակութիւն
ունի այս տեղ).

Գացանք Թոքոխ, բիրաք մախոր, աղայիա էա իզոք
սախոր.

✓ Գեզիցէն մուսոյ՝ մեզոյ մեզոյ, գորա իլոյ՝ տանն պե-
բոր իզոյ.

(*) Աւազոլ. Զէյթունի շուրջն գտնուող գիւղի մ՝անուն։

(**) Արիզէն—Արեգին, նոյնպէս։

(***) Տեղւոյ մ՝անուն։

Գեղեցոյ գառնակ՝ կիր իշու կոռնակ.

Իշը՝ մեր էգոն խեշը, ուռեմ խէաղը՝ իրթոյ փուրուա միջը.

Էլեր մաղինք՝ հոց իմինք, տախտակ շուռնինք չոց իմինք.

Ընկիր (ընկեր) գերմէար ընկիր.

Ընկիր, թաթանքն մը լէշէակ կիր.

Իս մամը (այս բառն մարդու անուան —Մնացական — նշանակութիւն եւս ունի) գոն մամը (մամի) քեզ ծիծուքնք իլէ տամը (տամա).

Իմ աղջկինը խլա է, իմոռ մոս է, թէաղէավիրէն սոյթոն թոս է.

Էոց լոց՝ կիր հոց.

Խիյոր (խրյար) պեհմէակ կիրոր, հեչ չէք տեսի իրոր.

Խայիրս նը հարկիրիա, ջաղորցքն իրթոյ պարկիրիա Աբոռ չիտոյ թարկիրիա.

Կարապետ կարմրը կարապետ, կոզնակիա ծիծիմ՝ տանքմ պարապետ (վարպետ, դպրատուն) համար տոմ՝ սամոր չինիմ, հիծնում իրթոմ Սուրբ Կարապետ.

Հիւրը՝ գիրզ խեթէ կիւրը (կոր).

Զէայնէավիր, ձիրն ի վիր.

Մելիս (անուն) հիծնոմ իրթոմ Քիլիս, բիրիմ թելիս (թել, դերձան).

Մարգարէ (անուն մարդոյ—Մարգար) տինիրն ի՛ զոր քարէ.

Մարգարէ՝ ոչատէ կարէ, խոռ (խոռ) ու կեչին վորոյ քարէ.

Մինոս, էսաէր կինոս վորը չի կինոս.

Մանած, մեր շոնը քիզ նիշանած.
Մըզինք, տիներբը ճըզինք.
Մբսէ բան (մարմ), օռ (սու) փեսէ բանը կոպու, մբսէ բանն՝ մապէ բանը վիրէն.
Չիս բան, չիս էնի բան, չիս հաւնը բան, չիս կանը էնի բան, չիս թուզու էնին բան.
Զախալցըք (Զախալցուց—քրդաց ցեղի մ՝անուն) գացոք՝ մանոն կիրոք, ծիծիցին՝ լացոք.
Զախոռ (ծակ) չանոխ՝ ղըմը (գատարկ) պանոխ, կիս ֆիլոյ՝ մեկ փարոյ.
Զրախկիկ ալատալկ, անուշիկ ապրըք.
Սըմբրկիշ (Սուրբ Փըրկիչ-անուն վանքի ի Զէյթուն) խակի կիսիկ.
Սուրբ Սարգէս՝ բանէ ագէս, չիկէ հիգէս.
Վանք՝ խակի թիմոնք (թիմքենկ—հրացան).
Վարդէ՝ ծառնիրը զարդէ.
Վանքս (Յովհաննէս) տարքն տասուիրկու ամիս ինծէ բանքս.
Վարդան, փըսկընքն (փրսիկ-կատու) էղեղիտ կարդան.
Տանպուրոյ՝ տանը կուրոյ (կkorկ).
Քաղձիրիմ՝ հաց կուգիմ, քուենիս կոզոյ՝ բորձ կուգիմ.
Քեռաք՝ մէջկիս կեռը, մանուն քրսիմ՝ ուղուրդը.
Ցըրնէս (Յոհնուզ—գիւղանուն) շիւրս դըհը բիմպէս։

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՔ (Մասալշար)

—

ՓԱՌԱՍՈՒՆ ԵՒ ՄԷԿ ԵՂԲԱՐՑ ՎԵՐԱՑ

Իլի կիցի քառասունը մէկ էղբէար, քառասուն հոտը տեմիրճի իզոտ է՝ մէկնէա եշեկճի. էսիր քառասուն հոտը մէկմէկի ատոտ է թէ՝ օտոյ մէր եշեկճին իւր, էօնիւր անոնէա «Քեչոկ Քհուսա» ենէ՝ իզատինք զէան, իզատոտ է. էնէա իլի տէ՛ գացիր է՝ էշը ատիր է, փեռէ գացիր է նը՝ ճամբունքը հարբատէ մը իրկուք իրիք իսկի փիւնա ատիր է. իրր էղբերատոցը խանութնուն մատիցիր է նը՝ իսկիքը իշուն տակը խեթիր է, խանութնուն կիսը գացիրէա նը՝ էշը փընիր է, Քհուսանէա դեշնիր է փընը քրքրիրել. էան վոխտը էղբերաէաքը մէկմէկի ասիրն թէ՝ տիսէք, տիսէք մէր Քհուսան խեւցով, փնատից իսկիքը գոտով, իրիտնք օտոյ էշը գնինք չիանիր՝ էօրը իրիք, շիւրա իսկի կո փընէ, մէզ ինատէատ էշ մը պիտք է. էալ նէ՛չ շինք բանը ենէա՝ էան իւրը չէ՝ մէկէալ էօրը պիտիանէա ըրբկվընէ գացը խեշը ուր՝ Քհուսան օշ գոյ (ոշ գոյ). էան վոխտը մարդ ուղարկիցին՝ տրվընը բիրի ու ասը, Քհուսա՛ օտոյ էշը մէզ ծատէ. էանէա ատոց թէ՝ ուճախնրա անցնը, էվէա տիսէաք ուր էշիա էօրը իրկուք, իրիք իսկի կո փընէ, կո կառնում կո հարբատնում տէյի իկէաք. ինիրէա ատը թէ չէ՝ պէգ

(պէ՛զ) մինք ալուշուխ (ալաշ վէրիշ—սատ անդ պահանջներ) ունենք, մեզ կոշիւկոկ (կոշիւկ—ընդ-հանրապէս բեռնարարձ կենդանեաց այս անուն-ներն կուտան) մը պիտք է տեսի իկոք առնուլ. էան տեսանը էանէ ասոց թը՝ հայտնի՛ կո ծախիմ, քոսոն ֆիսոյ ոբվէք տոմ. էնիրէա ասրն թը՝ ճանրմ սուղ կունը ընտի՝ գոն գիտես. ոբվրն քոսոն ֆեսուան ու ասրն թը՝ չո՞ց էնինք նը էաս շոտ կու փրնէ իսկի. էանէա ասոց թը՝ ութ աւուր ուտիւիքը գրէ՛ք առ-ցիւը, ջոնէա ինոյ գրէք ինտէան ու՝ չը կանը հանը, եէօթը էօրէա խեշը միրթէաք։ Զոցեր ա-սոց նը ինտէան էրին. եէօթը էօր իղով ու ութը լուսցով նը՝ գացրն խեշը գոռը հերիցին նը՝ չը բացվիով. օ՛խ ասրն, իլէնքը էգիր է իսկին, գոռը չո բացուը, գացրն էալ մէկմիկի խապոր ոբվրն ու ասրն թը՝ տիսէ՛ք իսկին փառղամրշ կունը—իշուն ուտոցը լուանրն (լուան—նաղ) համոր կոսրն։ Ճը-վացրն հանորը (հիւան) գոռը ոբվրն բանոյ ուր՝ իսկի հի՛չ օշ գոյ, էշնէա կո սատկի. էան էօրը էշը սատկիր է։ Թա՛ էան վոխտը կո վազին կորթոն ֆեսուն խեշը, շիրթոծէն կոսին թը՝ իրթոնք օտոյ սպանինք. գացրն ուր ֆեսուան օշ գոյ։

Էնիր էաս շէօրը շիրոծէն ֆեսուան լեռը գոնոց իրկու լաֆուսոսոկ (նապաստակ) բռնից, բիրով տո-նը. միկը կոնկոնը խեշը դրով, միկնէա հիտը տա-րով թը՝ իղով ուր էնիր տոնը իգոն նը՝ էան լա-ֆուսոսոկը կրնրկը փրցրնէ թը, գոնոյ ֆեսուան օռ ու արկոնը՝ էանէ լեռը կու փախշի շիրք գիտէ, խա էա էաս լաֆուսոսոկը կառնում ու կուրթում, թուղ փախրլրամրշ նրն ու աս տապոյ էաս գնին թը՝ ա՛սել մեզ էաս պիտք է։

կընկրկը ասածը կիմի էրով, իկին նը՝ կպուց լա-
փրատկէն թը՝ գանոյ ճոմոյ։ էանէա լեռը գանոց։
անանոյ Քհուսան իկիր նը՝ մէկմիկի ասքն թը՝ ամա՛ն
միզ մարդ ինամէատ բա մը պիտը է, էվէա լափուա-
տանէա գնիցին ասը հուոյ, գացքն իրինց ասնը։
Գացքն պիգորը, մանարքմէա ճարդերիցին ու լափրա-
տրկէն ասքն թը՝ գանոյ տի՛ անոյ քաղքը ամոյ մար-
գան ատր էաս մանարքը ու ասոյ թը, հրհան (ա-
դա) բարիս ունը, կոսէ թը՝ անոյ իրկիրիք դուռուշը
թուզ ասոյ։ Փրրցքցքն լափուատանը նը՝ տի՛ իլով լի-
ոը գանոց։ Բուան, էուան էար կիցան՝ շը կանցին
լբոի։ լափուատանէա չիկիր (շնկուա)։

Իլով Քհուսան էանիւնց հէատրը կիցով, ատով
ուր՝ կուգին իրոյ էան էարը ոտանի գընը։ Իր մէրն
թիզ մը գանոց պիգիրէն քաղքերդ մը ասով, մէջնէա
էրին լոցով, բիրով կանիկանը փիւդքը կապից ու ա-
ասոց թը՝ էնիր իրան նը տուշոկ մի՛ քարի։ Իս էա իր-
մի տարանմրշնրմ, գանոկը փիւդքիս խեթիմ ու մա-
ունը (մանի՛ր) գանէա։ էան ասինը ասոյ ատրատանը
անկէնիս գընիմ ու փրշիմ նը՝ իլ կանէ։ էան իր-
կանը իկին քարանն էգրէրատաքը նը՝ կընկրկը տու-
շոկ չի քարից նը՝ Քհուսան իլով ուշէ ասածը կի-
մի էրով, գնէնից նը, ասքն թը՝ թո՛ւ լը մուրն ի վը-
րէտա։ Շոց գնէնցիր կընկրկիս նը՝ ինքէա կս ծի-
ծաղէր։ Իլով ուշէ կանիկանը շիրք ասոց նը ինամէան
էրով։ էան տարմը իրր էնիր ատրան՝ էվէա ասքն
թէ՝ ի՛ր, ի՛ր միզ ինամէատ բան մը պիտը է, միր
կնիկաքը գիժոր շոր ին ու իւժէով, շիւր միր ա-
ասածն անկէնիս չս գնին նը՝ գնինք ու գալոիքը կը-
ռինք, իլան քանը մը հուոյ էա էան գարատանը ա-

ոքն։ Առջէ ճիւրը մինձ էզբէարը առով գոնոց առ-
նը իր կոնկոնը նիզացով ձերը տիզ, էանէա ասոց
թը, ճա՛նըմ չիւրք կուգիս լը սիվ խէանձիւզ, կրա-
ոշ մեռիլ. էան վոխաչ հիրիմը տառընմը նէալէով
իլով պառկըցուց իր կընընը զենից, մանաբրկը-
նիրնէա ամինը զըհ մը ճենչիցին նը՝ ինքէա ծիծա-
ղել գնշնից թը՝ պիտը իլէ ասղընէ, իլով տարա-
կէօն տիւ՛ղ էրով՝ բան օշ գոյ, տիւղ, պրա՛ տիւղ,
տիւղ էրով բան չիզով նը՝ մլատօրը ասոց թը՝ էալ
իմը նալան (ըլլալուն) հիրի օտիւնց ապայուանէա
թուզ նը։ Ա տապոյ միկէալը՝ մինձ էզբէօրը էրածը
կիմի էրով կոնկոնը, տիտով ուր բան օշ գոյ. չիր-
կընցընինք, ապայինէա առչէ մինձ էզբէօրը կիմի
էրին ու ապայուանէա մրտով։ Էան վոխաչ պիրիւն
էզբերտէաքը տանուշուխ էրին թը՝ աս նախըլը խա-
զիւրզ իրթոնք ապանինք. իլան կորթին նը՝ իրինց
մըջէն միկը ասոց թը՝ պիրտնն չ՝ապանինք. հապը՝
զընգըոզիլէն ապանինք, էնիրէա ինտէաա թուզ նը
ասքն։

Գացքն Քkoukան բանիցին, հակէ մը մէջ գըրքն
գացքն պայիրէ մը ծէար գըրքն ուր՝ էանիր ասկ-
նէա մինձ կիօղ մը կէար, իրինքէա գազման կրա-
ոիլ գացքն նը՝ անգոհան չուպոն մը հա՛, հո՛ւ
տավրրնքն արծիլէն կոգէար նը, Քkoukան ասոց
թը՝ իս թէագէավիրէն ապէկինը չի՛մ առնու. էա-
նէա ասոց թը՝ իս կառնուամ. Քkoukանէա ասոց թը
ինտէաա է նը՝ հուասոյ քելէ մնա. իկիք չուպոնը
մոով Քkoukան տիրը. Քkoukանէա իլով տավրը ար-
ծիլէն տ՛ գոնոց։ Էնիր էզբէրտէաքը իկին գնշնի-
ցին էօտիր կըպցընիլ (զարնել, հարկանել) էանէա

ասաց թէ՝—թէ Հապէ ամիրէն ազջիկը կառնում—Հ-նիրէա նրդացան թէ՝ ոչ (ան՛ս) ինչ ասիկիրան գնա չէ՝ա կո կուտաց, հի՛ս, հի՛ս (սո՛ս սո՛ս) ասէն կըպաշէն, գուլուրիցին ջորը բանգիցին։

Բանը մը ասրը խաբը Քհուսան իկիք (նկաս) էգ-բերասոցը խանուքնուն առշիւր նը՝ էգբերտէաքն-էա միկ միկի ասէն թէ ը՛, ը՛ ասաց մեր Քհուսան է. Քհուսան էա ասաց թէ՝ մուրն ի վրենէ՛գ, ջը-ըրն նէ՝ օրաբ ոիրը շուրսն քարիցիք, խուռաս ոիրը թուզ քարրը (քարէիք—նեռէիք, ձգէիք) նուր՝ ան-հա չաս ասէրր բիրը (բերէի)։ Էան վոխաբը էնիրէա ասէն թէ՝ գիրգ էա ջորը քարէ. իրամ Քհուսան գո-նաց աշայինէա ջորը բարից, կո քարիր նը՝ պառ-պուկ (պառաս) մը իկիք. հարցուց թէ՝ շուրսն ջո-ըրը կո քարիս. էանէա ասաց թէ, կո քարիմ թէ պիտը իրիմն ասէրր բիրին. ի՛, ասաց իմ պուիկն էա քարէ. էանէա քարից. ջըրն մէջը դի՛ֆ, դի՛ֆ կո կենէր նը՝ կընիկը գիտէր թէ, կասէ թէ քառ-ասն հաս կու բիրիմ. էանէա ասաց թէ՝ «դիրգը մրգը պիրմհամ՝ բուիրա ա՛ա կիբիր»։

ԱՂՔԱՏԻ ՄԸ ՎԵՐԱՑ

Իրի կիցի ազքատ հիրիֆիկ մը, էաս հիրիֆը ան՝ դուրգաբ կորիս. իրիմգնիհան իրինց բընը սե-սիր է ուր իրիք հասկրիմ կոց, իրիքնէա կո կառ-նու ծիւցը կո գնէ ան՝ կորիս. մատը մը (կնա, թլուր կը նշանակէ) ծէաբ կորիս նը՝ գնա մը օտուաց կո-

գոյ « բարբիկան » (բարբ երեկոյ) կոսկ նը՝ գեան-
էա կոսկ թը ճաշ կորթոս էպրէար, էնէա կոսկ
թը դուրսկաք կորթոմ։ Դեաբ կեռիր է գիա-
նէն քար մը առիր է, ափրն մէջ փոխիր (անգմել)
է ու էլիր էրիր է. ապքառանէա կո կեռը գիանէն
քար մը կո կառնում տէյի՝ ծուցէն հաւկրթը մէկը
կո կառնու կո փրոխէ, ջար կո կենէ. գեաբ կոսկ
թը՝ ճանգրամ, ինա իմ գեա՝ գոն իա fhopիս (ակար)
մորդ, շատ կոնը ուր գոն իենոէատ կորրճուրթը
կո կենէրա։ Հասպը շիրք պիէլու կո կենրը, իենոէատ
կրարրճ իմ կոսկ մորդը. գեաբ կոսկ թը քու հիտը
էպրէար շինրնք. էնէա կոսկ թը՝ նրնք։

Կորթոն գիւէն ասնը, էար մը կո կրնան. էան
մէկ էարը գեաբ կոսկ թը՝ գոն ջարը գոնոյ, իա-
է փեսակ իրթոմ. կո կիլլէ հաւկրթ կրատէարը
գուշոյ ակաճիւր մը կո կառնու, իրթոմնիհան
ակաճիւրը չո կանը չալէր՝ գուտրն կո կածէկ, կո
կապէ քեշիլէն ջրրրն խեշը կո տանը, կո փշէ, կո
կուռուցանէ ակաճիւրը, քեշիլէն կոգոյ տանը ուր՝
գեռ գեաբ շիկի. ղրնթիկ մը կեցիր է նը՝ գեաբ ի-
կիր է գաղառն տրատիր է, ասիր է թը՝ իլ ջար մը
տար. իլի էանէա էռէաջ ինը խուռմ պատրաստի,
ղրնթիկ մը ջար թառգիր է, էանէա գիւէն տրվիր է.
գեաբ շաշմրշ էպիր է էասիւր կրարրճուրթանը հա-
մար։ Էան մէկ էարը ապքատը ասիր է թը ինա
կուրթոմ փեսակ. իլի գացի, չէ՝ կանցի կալի ճոկու-
ը, ուր փէատ կրարէ, հէան ձիւր (ձոր) մը քա-
ղիր է ճոկուռը տէ՝ իկի գացի, ասիր է թը ճանրամ
հէշ քէնէատ թիթիւ ճոկուռ կուռը՝, կալոյ՝ կրարը-
ը ձեռոցիս թառով տէ՝ գոնոյ. կորթոն գիւէն հի-

ոը կո շալկէ դեւը փէսա՝ կոգոն. դեւը կոսէ թը՝ էալ քու ասունը չիրթոնք. իրթոնք կոսէ աղքատը։ կո կուենոյ շալակ մը իսկի քըրթը մը միջ տէ՛ կորթոն. էալ ասնը մուսցոն նը՝ աղքատը ասոց թէ՝ գոն եավոշ եավոշ արկոյ, իս իրթում ասնը տրանում կը-նիկիս կոյ. կոգոյ ասնը կոսէ կոնկոնը թէ՝ միկ մը կոգոյ ըսմը՝ շալկին իսկի է, իգոնը շալկէն իսկին օռ, տիղ մը պապցու՝ ամոնէա բանպակ լէց (կից) տրատէ նէա նը կոլ (կանչ) քուրքը գիտենը կոպու։ կոգոյ դեւը, կընիկը կո կալնու քուրքը գիտենը կո կըպցընէ թը՝ օսոյ նէ բիրոտ վասոակիտ. դեւը վախէն կո հրեռնոնը. գիւէն դուվարէօն հարիվը արուսոնը կո կիլէ. դեւը կոսէ հէօտ չիրք կո կենիս, էանէա կոսէ թը՝ իմ պապուն թուրը հէօտ կոյ, էան կո փնտոիմ։

ԳՈՂԻ ՄԸ ՎԵՐԱՑ

Իլի կիցի պառոյ (պառաւ) մը, էաս պառոյը աղջկին մը ու տղոյ մը ունցիր է, աղջկինը միկի մը նիշանիր է, էաս աղջկընըն նիշանոծը գուզուքըն կո կենէ՝ ինք էա ուզացիր է էնիլ. էաս մըտքէօվը գացիր է մէօրը ասիր է թը ան (մայր) հնիշէն գուզուքըն կո կենէ, իսէա կենիմ. էանէա ասիր է թը՝ եանիրամ Ասոծ կու նիզանոյ. տըղէան ղոր մէա ասոց թը իլկա կենիմ. մէարնէա ասիր է թը՝ Ի, կանէ գեղիցէն իրթում, Ասոծ տրանում չիրք կոսէ, հիկար իզին ասոյ նը՝ էրոյ, շիտոյ էա նը՝

մենի։ Էաս ասած վոխաբը տեղէան գաղտակ կորթոց գեղիցէն կո մտանոց ու խուրանքն խոխբ կո պահ-ուք

նու թրդլիկը, կո կիջնոյ կո տխանոյ ուր շալվորը ՕՀ գոյ. կոսէ թը շալվորիս շնգով (ինչ եղաւ) պոլուզը կոսէ թը հատիկ, իշտա ինուէաս կենին. էնէա ամնոպիլով (ամայիպ) կոսէ թը՝ գոն գինուէս իվիլ իս. էհ ինուէատ է նը՝ ուզէ՝ (քաղէ) իրթոնք. էնէա կոսէ թը եօր իրթոնք. էն էա կոսէ թը՝ թէագէավիրէն խուզնուան պատոիլ (կը նշանակէ գողանալ) իրթոնք։

Էաս մոքէով կորթոն գիշիրով կո պատոին թէագէավիրէն խուզնուան, կոգոն տոնը. պոլուզը կոսէ թը կնիշտոյ, իս բոն մը էնիմ, էնէա կոսէ թը չիրք. — իրկու ղուռուշ տուր՝ իրթում պեզիրէն սոմուն առնում, ուրուան (սարայ) իրթում ծախում նուամիլէա (նամ sk) տխանում թէ չիրք կոսին խազնին համար. նիշտուան էա իրկու ղուռուշ կո կուտոյ։ Էաս կորթոյ կո կառնու սոմուանը ծախիլ, ուրուան կո մտանոյ սոմուանը կո ծախէ, կո տխանու ուր պինպաշին կոսէ թը՝ գիշիրիս թէագէավիրէն խուզնուան պատոոծ է. պոլուզը կոսէ թը հատը չիրք պիտը էնիք. պինպաշիքնէա կոսին, ինցո ինցո տիղ պիտը իրթոնք տրատրնք, պեհինք (հսկել, պահպանել) կկար գիւզը իզոյ նը՝ պիտը բռնինք ապանինք. էաս թուխուրը կո լսէ, կոգոյ նիշտին կոսէ թը՝ ինցո ինցո կոսին։ Էաս թուխուրը տանուշուխ էնիլէով՝ էան գիշիրը էան տատոոծ տիղվին ի վիր շորթոն (չեն երթար) հատո պաշխոյ տիղոց մը կորթոն կո պատոին, կո գոն իրէկու տիղը կոնոն նը՝ պոլուզը էվէ իրկու ղուռուշ կո կառնու կորթոյ սոմուանը կո կառնու, ուրուան կորթոյ սոմուանը կո ծախէ, կո տխանու ուր պինպաշիքը կո-

սին թը՝ գիշիրեէա էվէա պատռոծ է. պոլուզնէա կոսէ թը հապը չիՐք պիտը էնիք. էնիր էա կոսին թը գիշիրիս պիտը իրթոնք, հիւր (հոր) մը պիտը բանոնք, քռացոծ ձըդ պիտը նոնք (լեցնել) գիւղը իգոնը՝ միջը ընկնը։ Էաս թիվուրը կո լսէ, կոգոյ իր մըտքը կո դնէ, կոսէ թը՝ հնիշտին շասիմ. էան գիշիրնէա ձըգըն պարապարնէա (կը նշանակէ ուղղութեամբն, դէպ ի ձիւդն) գացըն նը՝ հնիշտին կոսէ թը դոն էռէաջ անցէր. էանէա էռէաջ կո անցնը. ղընթիկ մը կորթոյ նը՝ կո կընկնը ձըգըն միջը, շիւր փիւղքը կո կիլլէ, պոլուզնէա թիզ մը իկլիան կո կարէ կո պեհէ, թէագէավիւրէն իսկզնեան կո փնտռէ, կո պատռէ, իկլինէա կո կառնու, կոգոյ տոնը կո թենպեհէ թը հիչ մի՛ լէաք։ Ինտէաս կոսէ, կորթոյ սոմուն կո կառնու կորթոյ սերեան. էվէա սոմունը կո ծախէ նը՝ պինպաշիքը էվէա կոսին թը՝ գիշիրիս գիւղը գոտոք ըմմը՝ իկլիան օշ գոյ. պոլուզը կո հարցնէ թը հապը չիՐք պիտը էնիք. էնիր կոսին թը քաղաքը պիտը իկլինք իւվ կո կուլոյնը՝ էան տունը պիտը կըտըցընինք. պոլուզնէա թիզ մը կո վազէ տունը կոգոյ, կոսէ թը՝ շիլէք, շիլէք կուլէաք (մի՛ գուցէ լայք) էնիրէա կոսին թը չի՛նք լոյ։

Պոլուզը ըլըվիցով նը՝ լոլ ու խաղալ դեշնիցին. անանոխ էան տունը պինպաշիքը չտա հսկար էա հիտվուն իկին տխան ուր կո կուլոն, հիմանը գոտը մեսնիւրեմիշ էրին՝ իլոն տէ գացը։ Պոլուզը իկիք տխով ուր գոտը մեսնիւրեմիշ էրոծ է, հարցըցիր է թը էաս մինիրին ուսալը (ասալը, սեպեպի) չիՐք է. էնիրէա ասոծ է թը՝ մինք կո կուլոք նը պին-

պաշիքը իկին մեսնիւրկիշ էրին տէ գացը։ պո-
լուզնէա գեշնից իւշիւցք (յիշոցք, հայհոյութիւն)
ասիլ։ Մթնիր է նը՝ պոլուզը տիւշիւնիշ էզիր է,
ինմանը էզ ու մուր էրիր է, գացը աշխարհը գոռ
իրինց գոռը կիմի մեսնիւրկիշ էրիր է։ լուսցիր
է նը պինպաշիքը, եսիրնին էա իկոծ է թը՝ պիտը
կըտրցընին, տիտոծ է ուր՝ աշխարհը գոռ մեսնիւր-
կիշ էրոծ է, կորթոն կոսին թը մինք իրէկ գոռ
մը մեսնիւրկիշ էրոք, էսէր գացոք տիտոք ու
աշխարհը գոռ մեսնիւրկիշ էրոծ է։ Թէագէա-
վիւրը տիւշիւնիւշ իզով ասոց թը՝ ինատէատ է նը
ինվ իւր ասէ թը քու գիւզն իտ նը՝ ազգկին մը ու-
նըտ, իր կուտոտ։ Էտաս պոլուզը կո կիլէ թէա-
գէավիւրէն սերեան կորթոց, կոսէ թը՝ ինա իտ
թէագէավիւրէն գիւզը։ պինպաշիքը կոսին թը՝
մուրն ի վրէսան, գոն ամ շունիս (գոռ ում, որտ
շունն ես, կամ որպէս սովորաբար ռամկօրէն —
գուն որ շունն ես) ուր թէագէավիւրէն խեզնեան
պիտը պատասխ։ Էան էա կոսէ թը գացէք, ասէք
թէագէավիւրէն, կուզէ նը՝ թուզ գոյ փերեան (փա-
ռայ) ցըցընիտ։ Էան է ասոց, գացէք, տիսէք
սահիր (սահին) իրոմ է։ Էնիր էա կորթոն կո տիտ-
նուն ուր՝ հուրը (հոր) մը մէջ իրէնքը խակի կոյ,
կոգոն թէագէավիւրէն կոսին թը սահի տիտոք
էտա է։ Թէագէավիւրը կո կավոց, կոսէ թը հէտ
ճըվացէք։ գացին ճըվացին, իրիրն թէագէավիւրէն
առէիր, թէագէավիւրը ասոց թը՝ եավոր՛մ, հուռ-
մոյ իզիւրդ գոն իտ իտ գիւզը։ Էանէա ասոց թը
ինա իտ։ Է եավորմ, ասոց, հուռմոյ ինա ազգկին մը
ունըտ՝ քիզ պիտը տում, եկեար բոն մէա ասիտ կանը

էնի նը. էանէա ասոց թը չիրք է. ասոց թը հաւմ-
ոյ տէ օնոյ միկէալ թէագէամիւրը գըսրկ (գիս) թա-
լրք կո կենէ, կոսէ թը՝ չո՞ց գիւղ էղիր է ուր քէ-
նիկաս ասին չո կանրա գոռնոյ, հեյէ ասիմ,
հաւմոյ գոն էօնիւրէա քոն մը կանրա՞ էնի. էանէա
կոսէ թը բոնը ղուլոյ է, իլէք կոսէ մաքի մը ու
էած մը բիրէք. էնիրէա կո բիրին, թեզ մը կո զենէ,
ալօկիրը կո հանէ, կո կառնու հիրը տէ կորթոյ
թէագէամիւրէն սարին խոսրը. հէօն էա պըսրիկիկ
տենիզ (տենիզ) մը կո կինոյ. էաս պոլուղը ալօկ-
հիրը կո կուռուցուն, կո հիծնոյ ջըրրն վորձանն
կորթոյ թէագէամիւրէն սարին քէօվը. մաքուն
ալօկհիրին վիրէան մաղը գոլոխ (ամէն մէկ մա-
գի գլուխ) զիլ մը կո էանցնէ, ալօկհիրը կո
հազնը, խրշա մէա ձէաը կո կառնու, քառան
սիրկոյ (գամ) կո կուռնցնոյ, կո կոցրնէ սիրկոյ մը՝
կո կիլէ, քառաուններա կո կոցրնէ պաստիհնէն կո
հիյէ ուր՝ թէագէամիւրը սաղմիս կոսէ. պիրտան
կիսիմ՝ պէատիհնէն նիրոը կո մառնոյ, գաղմանը քե-
ջոնը կիմի արքսիրնրն կո շարէ, զիլիրը կո խըլ-
խըլցրնէ, կոսէ թը՝ իկիք հիգէա առնէօղը. ին-
ալաս ասոնը կիմի թէագէամիւրը կո գոդոյ, կոսէ
թը ամանն մեզոյ, իրիք էօր ինճիկաք ասեր. էա-
նէա կոսէ թը ինճիկաք թուղ նը. կո կիջնոյ սիր-
կինին կո հաւրէ, կո պառկի սարին տակը։

Թէագէամիւրը առաւաուն կո կիլէ. կո ճոլոյ
խուշիր մարդկոցը (աւազանի) կոսէ թը՝ իրիք ա-
ւարը իս պրար մեռնրմ, հրիշտակ իկիք, հիգէա
ուղիղ, իսէա շատ իրիսարիլ ասը թը՝ ամա՛ն իրիք
էօր ինճիկաք ասեր, էան էա ասվոլ հիտ ձիզ

հազարդաշտը նալոյ համար. էնիր էա թոլոք էրին, ասքն թը, բաւ է էաա բաժէով հրիշտակը իւր պիտը գոյ քու հիգէն առնու. էանէա կոսէ թը ճանր՝մ գոք էան տիանէաք նը՝ սրրտովընդ կու փրրթը։ Իրիք էօրը կո կոլոմնոյ. պինպաշիքը ksfkrտէաքը կո հազարին թը հրիշտակը իգոյ նը՝ պիտը տպանին տէյի. ամնանա էվէա պոլուզը էան թիվուրը իկիք նը գազվանը քնչից, գիլիրը խբլխբլցընիլ գնշնից, շոք մը մորդ, ksfkar, պինպաշի կէտր նը՝ վախվուանուն մեզու կիմի մեռան. պոլուզը կո տիանու ուր քէովը մորդ օշ գոյ՝ թէագէտվիբրը առնծը կիմի տէօկ-ճիբրը գորով, բիրոնէա կատից. մաքընին ուռուցուց հիծով ջորը ըլբվիցով. իկիք քաղոք մը նը՝ պրզրնձ շինէօղ մը onous իկիք. թէագէտվիբրը ա-սոց թը նօր է էաս տիեզը, չիրք է էաա բախ բուխ կո կուանը նը. պոլուզնէ կոսէ թը սուտ աշ-խորհը պրզրնձ շինուզնը ծախած է ու հումանէա գբլխընը կո ծիծին. թէագէտվիբրը տէկճիրին մը-ջը իրկան մեզոյ, մեզոյ կոսէ։

Ճամբանքը կո պատպրնին կոգոն առջէ քաղոքը, թէագէտվիբրէն կո մտանոյ նը՝ կոսէ հանիկ (ահա-ասիկ), կո փրրցընէ տէօկճիբրին բիրոնը. ան էան միկէալ թէագէտվիբրը կո տիանու ուր զինուէք կիմի ինանն (ինանան) ին, թէագէտվիբրը կոսէ դէպի էա-նիբ — էաս է իմ գիւղը — հէօն անայիպ կո մտնոյ էան թէագէտվիբրը։

Էալ՝ էան պրլբզրն ֆեշիշ լաթիր կո բիրին, կո հագցընին կո տրատրցընին մեճլուսրն մէջ, էալ առջէ թէագէտվիբրը կոսէ, ի՛, եավրում, ագջկինիս քիզ պիտի տամ. կո կիլէ միարին կիանէա կո կու-

ատ, աղջկինն էա, ու ութ էօր ութ գիշիր հարսնքք կենին։

Լան է հաստ մուրազքն, մինքէա հանքնք։

Ի ՎԵՐԱՅ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ԵՒ ԱՆՎՐԷՊ ՎԱԽՃԱՆԻ ՆՈՐԱ

Թէագէավիւր մը ու վիզիր (վիզիր) մը թիփտիլ բիւսիլ գացքն ու գուշքն (գիւղին) ճիւրը աղքատ մի-կու մը ատն իջան. էան գիշիրը ատն տիւրիւջը կը-նքկը պոլուզ մը ունցով. իրինքէա հէան իջնալնքն փուշանն իրան. էան սահնրը նիքսէն տէլիդանլը մը մատով, գոյա կո կիլէր նը՝ թէգէավիւրը քըշրիլ կիմի ատոց, ճա՛նքմ գոն շո՞ց մարդ իա, մինք հէօա ալատքլոյ էա կամշնանք ու գոն էա իկիր նիքսէն մատար. տէլիդանլրն ատոց, ճա՛նքմ ինցո ինցո թէա-գէավիւրէ մը կանքկը աղջկին մը ունցով ու էօսիւր ճակատը գրիցի թը՝ էաս պոլուզը էան աղջկինը պի-տը առնու։ Լան սահնրը թէագէավիրը շաշմքշ ի-զով թը՝ հէշ միւմի՞ն է (հիշ միւմֆին մի տիր) մեր աղջկինը էօսիւր ատնք։ Էնիկէ սանդրոյ թէագէա-վիւրը ու վիզիրը տանուշուխ էրին թը՝ շո՞ց թիվուր էաս պոլուզը կանքնք ապանի օյա. վիզիրը ատոց, էրիանը ասինք թը միկիս թէագէավիւր ինք՝ միկ-ակա վիզիր, էաս ոխդվինքը թիփտիլ կո բիւսինք թը ըշցի պոլուզ մը կանքնք գնի, չիւնմի, միկակա պոլուզ չունքնք, ըսքնա իրով գոն չիւր հինգ պո-լուզ ունքա գուհանում գնաբոց, հուսնոյէա գոն պո-

լուզ մը ունցար ու կըրցընիլոյ բան շունըս, քելէ ասոյ նիւր իզած պոլուզը միզ ծախէ, կոշուէօրը (կշռոմքն) իսկի կուտանք. կընիկը սրրա շունցով ընէր՝ էրիկը ասոց թը կուտանք։ Աստն պոլուզը ու զուչն զոր գացն նը՝ թէագէամբրը ասոց վիզիրէն թը հուտոյ գենէ՝ քարէ. վիզիրէա ասոց թը գենիլոն՝ ասոյ ուրմանը (ormanն — անտառ) մինէա քարիմ նը՝ կու մեռնը քարից։ Էան տիզվընքը չուպոն մը տաֆոր կը կարծէր, էծուն միկը գոնոց էան պոլուզը ծծցուց։ Քէլէյու (նկ տես որ) էածը պառպուկոն մ՚էր. իրր ըրկըվընէ իզով՝ չուպոնը տանը գոնոց. պառպուկը ճենչից (պոռաց) չուպունը միրէան թը՝ Աստծէ չիս փոխի, չոց իս միկ էծուկ ունիմ նը՝ էան կը կրթիս. չուպոնը ասոց, մինծ տանն (մեծ մայր) իս իսապոր շունիմ։ Ու տանիկատանը իզով նը՝ էվէա չուպոնը արծիլ գոնոց. ըրկըվընէ իկիք չուպոնը նը՝ էվէա պառպուկը ճենչից, նանիմ էվէա կրթիցիր, Աստծէ չի փոխած միկ միս իզի գոն։ Էան միկէալ էօրը պառպուկը տառընմըշնէալով իզով իծկանը խոխը գոնոց, էածնէա արծիլն արծիլն՝ իզով իւգիւրդ պըլըգրն խնշը գոնոց ու կը ծծցընէր. պառպուկը ուրախընիլէով ասով պոլուզը տանը գոնոց, ճոմոց դրացնիրը ասոց թը՝ տանն, չուպոնը չէ կրթի էզիր էծիկիս, իմ էծուկը պրարկ մը ունցիր է։

Էաս պոլուզը ծառիցին՝ շիւր մինծցով. քանն քանը հինգ տարուն առնդրոյ էան թէագէամբրը ու վիզիրը բիլիլն իկին էաս պըլըգրն կիցած ֆեայը, տեսնան ուր՝ պոլուզ մը կոյ ու էանիւր ակ-

ծու տողոյ » կո ճովոն. թէագէավիւրը ասոց թը ճա՛նլում, շուրո՞ւ էսոթիւր էծու տողոյ կո ճովէաք-ասլն էնիրէա թը՝ պառոպ մը էծուկ մ'ունէր, էսա էածը տայիմ պարոպ կուգէար, ծըծը կոթ չիր կինէար, էօր մը պառոպը գոնոց ախսով ուր էածը պլտիկոն մը էղեղ (գլուխ) շուքիր է կո ծծցընէ, առավ տոնը բիրով ծառից, մոնծցուց տէյի կո ճովոն էծու տողոյ։ Իսան ասինը թէագէավիւրը, ու վիզիրը տանուշուրա էրին թը՝ էսա միր ջալուն մըջ քարած պոլուզնէ, գնա սող (սաղ-կենդանի) կոյ. միկ միկի արկոյ ասըն, օտիւր ձէառը թուղթ մը տոնք, խարինք ու գոլոխը կարինք. ուրվըն ձը մը, թուղթ էա թը՝ ասոյ տէ փոշոն թէագէավիւրէն ukrkան տոր. ու էանէա իլով ձըն հիծով, թուղթնէա առավ թը՝ տանըմ։ Պոլուզը իւզիւրդ ukrkան գոնոց. կարթէար նը՝ ստարին (սարայ) քէօվը պաղջոյ մը կէար. էծուն տէղէան մոէօքը ասոց թը պէշջկան (պաղջոյ եւ պէշջկա մի եւ նոյն նշանակութիւնն ունին, այսինքն պաղչա—պարտէզ) պառկիմ, կո տանըմ զանար (զանկր, զանկր—հարկաւ, անտարակոյս)։ Հէօն պառկիլնիրկան՝ թէագավիւրէն պլտիկ աղջկինը ախսով ուր՝ պաշջին մըջը կըտրած մը պառկիր է, գոնոց աղջկինը կըտրածն քէօվը հաւնիցով, ախսով ուր ծիւցնէա թուղթ մը կոյ, բացով՝ թուղթը կարդոց ախսով ուր մէջը գորմն է (գրեալ է) թը՝ էսա պոլուզը չիր իգոյ նը չո խուսուցունիլէօվ հէլկան կարէք. աղջկինը էան գորմածը անցուց ու ինքէա գրից թը ստրիս (սարայիս) գէմը սարոյ մը չինէք ու քառան էօր էա հարանքք էնէք, պլտիկ աղջկինիս էօսիւր ասէաք.

էաս թեվուրը գրից, խմենից՝ էվէա ծիւցը գորով. շիւր էան ատենը իլով պոլուզը թուղթը սեռեան տարով. թուղթը բացը՝ կարդացը տիսան ուր՝ թէագէավիւրէն ու վեզիրէն մեհենուրը մէջը կոյ։ Գորվոծը կիմի էրին, շինիցին սեռեան. քառասուն էօր ու քառասան գիշէր հարանքք էրին, էան պոլուզը էան ազջկընքն հիսը փըսակիցին։ Մէկ քանը տարուն սանդրոյ թէգէավիւրը ու վեզիրը կոգին նը՝ թիւմ քաղքըցը գէմ գացը, իր փեսանէա հեսմեհլու սանսաղաթէօվ գէմ իլով. թէագէավիւրը իրր էան ազէան ճենչոց նը՝ շաշմրշ իլով մանոց. խոքը ճոմոց իր վեֆիլխորնը ու ասոց՝ էաս բռնածնըդ չիրք է, էաս պըլուզը շուրռ ինտէաս էրիք. շիւր էան ատենը վեֆիլխորնը թուղթը ծուցէն հանից թէագէավիւրէն ու վեզիրէն ցուցուց. էնիր էա իրր թուղթը տիսան՝ զարմացան. շիւր էան ատենը թէագէավիւրը թուղթը պագով, գոլիսան գորով ու տըղը ասոց թը՝ դոն էալ իմ ազէան իա, ԳՈՐՎՈԾԸ ՉԱՆՑՆԸ ԷՂԻՐ է։

ԲԱՂԴԻ ԵՒ ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՑ

Իլի կիցի ազքուա հեքիմիկ մը, էաս կընդկ մը ու իրկու պոլուզ ունցիր է. էաս՝ հեքիմը տայիմ փեսէ իրմալէօվ (փայատահաս) ու կընդկն էա մանիլէօվ տիրլիկ կենին էղիր է. էօր մէա հեքիմը փեսէ գացիր է նը՝ ծառը մը ծէար բրն (բոյն) մը տիսիր է. էաս հեքիմը ծառը իլիր է, տիսիր է ուր՝ հաւկըթ

մը կոյ. էան առիր է, փէատնէա շալկիր է՝ իկի առ-
նը. ասղուխ առիր է նը՝ հիրիֆը ասիր է թը կընչիկ
ինցո ինցո հաւկրթ մը գոռոյ էօսէօր, էաս էա պէ-
զարը հանիմ իշտի իրկիրիք փարոյ եէա էաս կանըմ
ծախի. կընչիկնէա ասիր է թը ըռընա կուանը։ Իրիր
է հիրիֆը պէզարը նը՝ ձեռոցը հաւկրթը եահուտը մը
տիսիր է, հարցրցիր է թը կո ծախիս. էնէա ասիր
թը կո ծախիմ. եահուտուն էա ասիր է տոսը ղուրուշ
տամ. հիրիֆնէա ասիր է՝ բեահի՛ա պրլուզ տոզոյ
կո խաղցընիս. եահուտուն էա էմէա ասիր է թը՝ քոռ-
ան ղուրուշ տամ. հիրիֆնէա ասիր է թը, իս քու
խաղցընիլիքը չի՛մ. եահուտուն էա ասիր է թը՝ օ՛ռ
հանասիկ իսկի մը տամ, հիրիֆը իսկին առոծը կիմի
փախիր է, կո վախէր թը եահուտուն հաւկրթը ի-
տիմոնց կուտոյ, եահուտունէա կո վախէ աս տաստոյ
թը՝ հիրիֆը հաւկրթը իս կառնու։ Հիար նեա իսկա
(հիր նիկ իսկ) հիրիֆը տոնը գոնոց ուրախընլէն, կոն-
կոնը ասոց թը՝ կընչիկ տիրլիկին ղուշեան (տիրլիկին
զօրայրնը—գիւրութիւն ապրուստի) գոտոք, միկ
հաւկրթը միկ իսկի ծախիցի, էան բընրն տիղը գի-
տիմ, վաղնէա կորթոմ հոտմէա կառնում, հերիր (հա-
ւիւր) ղուրուշէա էան կու ծախիմ՝ ինտէսէօվ կո
հարստանանք էօր մը։ Իրթոլնիֆեան գոնոց բընրն
վրրովրն ձոգը (ձագ—այս տեղ թռչնոյ նշանակու-
թիւն ունի) բռնից բիրով. իրկիրիք աւուրը սոնդ-
ոյ հիրիֆը իլով թը՝ շոք մը (որշամ) փէատ բի-
բիմ նը տիրլիմ չո՛ կանըմ էնի, հապո՝ ղուրպհար
կուրթոմ տարը մը, իրկու տարը կու կինամ ու հա-
զոր եա իրկու հազոր ղուրուշ կո վատակիմ ու կո-
գամ, էօնիւվէօք տիրլիմ կանընք էնի։

Անձոյ (անձաղ) հիրիմը իլով դուրսկաք գոնոց. ամուսնոն մը սանդրոյ ձոգը հաւկթի մէջ ածից. պոլուզը էմէջ հաւկթը պիզորը հանից ծախլոյ համար։ Նիւրիկն հաւկթը եահուտրն առով ուչէ գէնը կիմի. ամբամէջ կիցոք նը՝ եահուտրն պառ-պուկ մը բանից, ասոց, հաստը քիզ իրկու խակի, գոնոյ օսոյ տի՛ օնոյ կոնկոնը տար ու խիլքը օտ՝ ըշտի ըսրկ (գիս) առնու, կընդրկնէջա ասոց թը իրթում տիանում։ Գոնոց պառպուկը ասոց նը՝ էան էա նիզէանէլէօվ ասոց թը՝ էրիկիս չի մեռով, դուրսկաք գոնոց, կո-զոյ զահար։ Իրկու աւուրը սանդրոյ եահուտուն նիւ-րիւկն պառպուկոնը խակի մէջա տոմով ասոց թը՝ ճա՛նրում էնիմէ ուսուտը թուզ կարէ, օնոնուզ միկ-մէջա պիտը առնու, իա ունրում անէօվ բարոյ ու տէ-զէջա չունրում, իր մանտրոքնէջա կու մեռնրն անթուա-թունիրուն, ըսրկ առնու բուսրն՝ իր էա ըսրնա կուն՝ ինծէյէա։ Պառպուկը գոնոց ասոց. կընդրկ-նէջա առով(*). Չիւր հինգ աւուրը սանդրոյ եահու-տրն ասոց թը՝ օնոնուզ հաւկթը մկոհսկան չինք, օտոյ ձոգը զենինք, ուտինք. կընդրկնէջա ասոց թը՝ զենինք. զենիցին ձոգը, տրսատը գրրրն, կո քրռէր նը՝ եահուտրն կոնկոնը ասոց թը օ՛ռ իրկու խակի, մանտրոքը հացէ իգոն նը՝ (եթէ հաց ուտելու գան) տրսատը թուզ չը բանան. եահուտուն ինամէաս ասոց ու պիզորը գոնոց. կընդրկնէջա դրացնիրուն տոնը գոնոց ասոց թը՝ մինանոկ մանտրոնքը կուզէ ճամբի,

(*) Եթէ պանդիստի մը վերայ մի երկու տարի լուր չառնուի՝ նորա կինն մեռեալ կարծելով իր այրն՝ ուրիշի մը հետ կամուսնանայ, ապա օրինաւոր ամուսնոյն գալ և իր կինն պահանջելն նոր տեսնուած է։

իզոտ օյին (զատ սեղան, կերակուր) կո կըրցընէ. զենից ձոգը, կո կիսէ, իրկու խակի էս տովով թը՝ մանարացը տուր իգոնը, պիգիրէն բոն թուղ առնուն ուտին ու տըսաը թուղ չը բանոն՝ տէ՛ տեղ գոնոց։ Դեռ էաս շուռիրը էօնիւնց կոսէր նը՝ մանարոնքը իկին հացէ. տիսոն ուր մերիրը (մայրերնին) օշ գոյ, տըսաը բացրն, տիսոն ուր ձոգ մը կո քուսոյ. մինձը՝ ձագոն գոլոխը ու պտիկնէա՝ սըրաը կիրոն տէ՛ գացրն պէարպիտ (վարպետ—վարժարան)։ Իկիք եահուտուն, բացով տըսաը տիսով ուր՝ ձագոն իկղեանէա օշ գոյ՝ սըրոնէա. Ճավոց կոնկոնը ասոց թէ՝ ձագոն սըրաը ու իկղեան օշ գոյ, թէվ կիրով. կընըկնէա ասոց թը՝ դրացնուն տոնը գացէ, զանար մանարոնքը հացէ իկին նը կիրոն. եահուտունէա ասոց թը՝ մրա (միա) պիզորնէա կէար (կար) իս էաս ինիս ձագոն մրաը հաղոս չի (չէ)։ էաս ցագոն իկղեան ուտէօղը թէագէավիր կուն, սըրաը ուտէօղը՝ պառկէ նը գիշիրը գոլոն տապրոկ մը իսկի կու կինէր տէյի կոսը թը էսիր մրաը թուղ շուտին, տառընմըշ նէալէօվ ասոց թը՝ չապրիս մանարոնքը ճովոյ ու զենէ (մորթէ) փուրուրուն (փորերնուն) իկղեան ու սըրաը հանէ. կընըկնէա ասոց թը ամա՛ն սըրաըս չէ գիմանոյ ինանէատ բանիրու, հապը՝ միկի մը իսկի մը տանք ու լեռանը անդրէը թուղ իրթոյ զենէ ու հանէ. Հրվացրն պառպուկոն մը, եահուտրն ասոց թը հատ քիզ իսկի մը, գոնոյ մանարոնքը զենէ. էսմուանց փիրը կինէօղ սըրաը ու իկղեան հանէ. կընըկնէա եահուտեն գաղտոկ պառպուն, ճովոց իրկու իսկի տովով ասոց թը՝ հիտիա միկ էա, մանարոք-

նէա, կիւսէօղ մէա, փեռ էա օ՛ռ ու գոնոյ զենէ՝ կիւսէօղը, էրինը մանուքրատուցը լաթիրը պալէ՝, կիւսէօղըն սըրտը ու ֆիղիանէա խիէ՝ ու բիր ատ թը՝ էօսիւր մանուքրատուցը փուրէն հանիցի օտոյ, էա-ռէաշ էա մանուքրատուցը մէարը թեւնպինիր էր թը՝ ղուզուշարիմ մինք ինամէաս կո կենինք պառպուն հիտը նը՝ գոք էա փախէ՝ք օտոյ եանուրդն ձեռոցը։

Իլոն մանարոնքը լալէն տէ՝ գացքն. իրկըմբնէ ի-զով նը՝ ֆեոյ չը կանցին հասի, լեռը պառկիցոն ու պրտրկ էղբէարը գոլոխը մինձ էղբէարը ծընկէն վիրէան գոտով ու քնացով. մինձ էղբէարը մոէօքը ատոց թը՝ իա օտոյ հուս թուզում տէ՝ իրթամ, իլով թոզով տէ՝ գոնոց. պրտրկ էղբէարնէա տանկնատարը իլով, ախտով ուր գոլխոն տոպրոկ մը իսկի կոյ, ա-ռով իսկին գոնոց ֆուչքն ճիւրը պառպրկոն մը տուն ատոց թը՝ անմն էսէօր ըսրկ մուսաֆիր կառնուս. պառպուկը ատոց թը՝ իա ինձէ եէա ուտիլոյ հոց չուռնում. պոլուզը ատոց, անմն մինձ անմ տոպրոկ մէա իսկի ունում. էալ պառպուկը ատոց թը անմն եավրում քելէ՝, կ՝առնում։ Իկիք պուլուզը, քանը ամբս կիցով նը՝ քէնիւէան էօրը քէնէան տոպրոկ իսկի առով պառպուկը. պըլըզքն խիլքը հատով նը, ատոց թը՝ անմն մինձ անում իրկիրիք տոպրոկ իսկի-եէա իա առնում, տախտում մը (ձեռք մը հագուստ) տում կարի. պառպուկը էան չուռքն հանաթիւն տովով. իլով պլուզը տախտում տախտում մը տովով կարի քառան ճիրկէօվ (ճեկ—գրպան) ու էան ճիրկիրը իլլէնքը իսկի լոցով։ Էան ֆուչքն տանաթիւն մը տիզ ինամէան թէազէավիւր նատիլոյ քաղաք էր, էան քաղքն թէազէավիւրը աղջկին մը ունէր, աղջկինը

տխնալոյ համար իրկու ասնարվոն համրոնք ֆնեֆիր (շուան) մը կապոն էր, ֆնեֆիրին քէօվնէա միկ մը տրատիր էր, էան աղջկինը տխանիլ ուզանէօղը կորթէար ֆնեֆիրը բռնուղքն խակի մը կուտէար, էան էա ֆնեֆիրը քեշէր նը՝ գոռը կո բացուէր, աղջկիննէա ֆկղկան հանոծը կիմի՝ խոխմոնց կո քեշէր. պոլուզնէա ասոց թը ֆնէա իրթամ օսոյ աղջկինը տխանում. գոնոց ֆնեֆիրը բռնուղքն խակի մը տոմով, էանէա քեշից ֆնեֆիրը, գոռը բացվով, անոնոյ աղջկինը հանից ֆկղկան՝ ու թկզ խոխմոնց քեշից. պոլուզնէա ասոց թը ֆնէ բոն մը պկղու շեղով, տոսը խակի տամ նը շատ գոբս չէ՞ հանի. բռնէօզնէա ասոց թը իրկու հերիր հոտ էա տոս նը՝ միկ հոտ էա տոս նը՝ միկ թկվուրէ էօնիւբ խեշը. պոլուզը ուռուսը կարից՝ գոնոց պառպուկոն մը ասոց թը համը քիզ տոսը խակի, աղջկընը խեշը գոնոյ ասոյ թը՝ տկլիղանլը մը կոյ քէօվդ կո կուզէ իգոյ զբզբիզ տխանալոյ համար. աղջկընէա ասոց թը՝ թուզ գոյ։ Իլով գոնոց տկլիղանլը տոսսով քէօվը, դոնուշնուշ իզոն միկ միկու հիտը. աղջկինը ասոց թը գինէ բիրէ՛ք, եօրբր կոյ նը գոէ՛ք ու թուզ խումէ օսոյ. բիրը գինէն կո խումէր նը՝ խիքը անցով. հանիցին լաթիրը՝ զընք քարիցին սուլուխը (սու եօղու) նիրքիւբ։ Արթընցով պոլուզը, տխով ուր սուլուխն նիրքիւբ քարոծին զընք. ասոց թը պկլեֆիմ (աղէ՛կ որ) իսկուվը ֆերեմեաբնէա չին առոծ, տխով ուր գոլիոն տոսպրոկ մը խակի կոյ նը՝ ուրախցով ու ասոց, էօսիւբ դայիլ իմ։ Առով խակին, գոնոց էան թկվուրը տախանմէա տովով կարի. նիւրիւկէն պառպուն հովոց ու ասոց, համը քիզ

իրկու խակիեէա, աղջկընդն խնչը տապոյ մէա գոնոյ ասոյ թը՝ ճա՛նրմ տէլիղանլրն էվէա քու քէօվը իգոլ կո կուզանոյ. աղջկընէ ասոց թը կո կուզանոյ նը՝ թուզ գոյ. իլով տէլիղանլրն նիւրիկէն գոնոց. աղջկընը ասոց թը՝ էօսիւր բո մը կոյ, հօխասանը հեչ միւֆիւնէ թը միկ մը թէագէավիւր չինը՝ ու էաս թէվուրը լաթիր ունցնոյ, չիւնֆի ամին լաթիր խաղնի մը գէն է. ինք իր ասոց թը էօսիւր խուսցունիմ, խիլքը անցնը նը՝ փուրուն վորձովոն լէօղ մը տանընք, փուրուն մէջ բոն կոյ. ասոնը կիմի էրով, լէօղը տարով նը՝ փուրուն մէջէն սըրտը ցոտկոց իլով, աղջկինն էա սըրտը խլից ու իր փիւրը քարից, տէլիղանլրուն լաթիրնէա առով՝ ֆհօրիւ լաթիր մը հագցուց ու քարից նիւրիկէն սուլուխընը նիրքիւը։ Իլով պոլուզը ուր՝ տախտը առոծ է, գոլխոն վիրէան փարոյ եէ օշ գոյ, խնա կիմի լեռնիրը օնկով. էօր մը, իրկու էօր բիւմնիֆհան քաղցիցով, տխով ուր ջըր իգիրը թըզինէ մը կոյ, թուզ մը առով կիրով նը՝ էշ մը իզով, զբռալէն լեռնիրը բիւմից. իրկուք իրիք էօր կինալոն ասնղրոյ էվէա ջըրը մը իգիր պառպուռինէ մը տխով, խէազ մը կիրով նը՝ էվէա նիւրիկէն մորդ իզով. ֆիլոյ մը (պիր ֆիլէ) դասոր թուզ հաւքից, ֆիլոյ մէա խէազ՝ գոնոց պիզորը խէազը ծախից՝ քառասոն պախուրցք առով, թուզնէա ձէառը առով կորթոր նը՝ միկ մը ասոց թը թուզնէա չո՞ ծախա. էաս թուզը ուտիլոյ շայնխ (շայլոզ) չէ՞ք, հապը միկէ մը պիտը տանըմ, ա՛նանոյ էան ուտիլոյ շայնխ է ասով՝ տարով սարին (սարայ) նիրքիւը ճենչից, թուզ հա՛, թուզ հա՛. աղջկինը խըզնաթֆարը

միկը համբից թը՝ գոնո koլչkակ (koլչkկ) մը եախուs (եախuոs) իրկու koլչkակ թուզ օռ. գոնոց աղջկինը թուզ ծախուզընե հարցուց թը koլչkակը քանը՞ փարոյ կո կուտուս, պոլուզնէա ասոց թը համը տիս՝ հապոյ գէնը (գին) խուսընք (խոսինք) աղջկինը համը տիսով՝ ու տեսածը կիմի էշ իղով. պոլուզը հրամին պախուրցքը վրզը անցուց, քեշից տարով խեթից ախէօռ մը։ Ղընթ մը կիցով նը՝ տիսով աղջկինը ուր խրզնաբֆորը շիկիք (շեկաւ) տաղնամը նէպով հուամէա ճամբից. էանէա գոնոց ասոց թը koլչkակը քանը՞ փարոյ է. էանէա ասոց թը ճանը՛մ համը տիս՝ ու հապոյ գէնը խուսընք, էանէա ասոց թը տուր հոտ մը հա՛յsk պրա՛ (հայsk պրկ՛) տիանուանք, տուվով հոտ մը՝ էանէ կիրածը կիմի էշ իղով։ Ղընթ մը կիցոն էան էա շիկիք. հոտ մէա ճամբից ասոց թը աղջկընատէաքնէա(*) ըլիվիցոն ինատէաս ու թուզ էա օռ՝ թեզ արկոյ. գոնոց հարցուց, էանէա ասոց թը՝ հա՛չ շի տիսոյ. իսքը հարցուց թը թուզը շո՞ց կո կուտուս, պոլուզնէա ասոց թը ճա՛նըմ համը տիս՝ ու հապոյ գէնը խուսընք. էան էա առով համը տիանուամ տեյի՝ էշ իղով. ղընթ մը կիցոն էան էա շիկիք, շիւր քուսանէա ճամբից իւնշը (ինչ որ, զով որ) ճամբից նը ասոց թը՝ հարցըցէք ու թուզ առէք ու քելցէք, իւնշը գոնոց նը պո-

---

(*) Զէյթունցւոց խօսակցութեան հետաքրքրական կէտերէն մին եւս հարցմանց եղանակն է, զոր օրինակ, համարիմ թէ մէկը իւր գաւազանն կորոյս և կուզէ հարցնել ուրիշի մը թէ արդեօք ա-ռա՞ծ է զայն, փոխանակ այս եղանակաւ հարցնելու՝ կ'ըսէ— գաւազա՞նս ալ առիր— իբր թէ առաչուց իւր մի քանի բաներն եւս առած լինէր։

լուզը առչէ ասածքն կիմի ասոց ու թուզնէ կըրցուց, ինաէան էրով ուր՝ աղջկինը իգալոյ մեկնուր իլով։ Աղջկինը տաբնմրշ նէալով գոնոց ասոց թը աղջկընաէ՞աքէա ըլըմիցոն ինաէաս, էան էա ասոց թը շո տրաոյ. շո տրանուս նը տէ՞ ինաէատ ճենշէ, գոն հէօտ հոյո՞ւխ (զորգուլուզ) իս տրստիր ասոց. պոլուզնէա ասոց թը թուզ ծախէօղը ըրընատ պիտի նը. աղջկինը ասոց թը հերիք, իլ կանէ տէ՞ գոնոյ կըշնըվէ, իլով աղջկինը սանտրիրն (սանգուզ) իրկու մատը մանոց նը՝ պոլուզը էվէա թուզ հա՞, թուզ հա՞ տեյի ճենշից. աղջկինը փուշմոն իլով, իտիվոնց գորձով ասոց թը՝ հոլչկակ մը շատէ տուր. պոլուզնէ ասոց թը ճանը՛մ հոմը տրա՞ հապոյ օ՛ռ, պկաղիը (պկղի) լեզը եէ, գիտիմ իտիվ լեզը նը նը՝ իտիվոնց կո ճանրիա. ինաէաս ասոց նը՝ բկվուր մը իլով, ասոց թը տուր տրանում հոտ մը. էան էա հընտոից մինձ թուզ մը տավով, կիրածը կիմի՝ մինձ էշ մը իլով, քեշից իշվին քաուրնը միկ հոտ բանրցընիլ գոնոց։ Էաս հէօտ թուզ կինոյ, իրթոնք միկէալ էզրէարը գոտնոնք։

Էան՝ էան գիշիրը իւր էզրէարը թուզով տէ՞ գոնոց նը՝ իրկուք իրիք աւուրը ասունդրոյ քաղաք մը գոնոց. իրկու տարիան ասնդրոյ էան քաղքրն թէագէավիւրը մրուով, էօնիւնց հէհաքը թէագէավիւրը մրանը էզիր է նը՝ շանոն (շանան գուշը) մը կու փըրցընին, օմ վիրոյ իշնոյ նը՝ տիզը էան կու գընին. փըրցըցրն շանոնը գոնոց էան ալըրզրն վիրէան իլով, շիւնիի՝ ձագոն (ձագին—թոչնոյն) հիշկան էան իր կիրի. ժոզովուրդը ասրն թը շիրք, խուցով շանոնը. տապոյ ո՞էա փըրցըցրն՝ էվէա էո-

նիւր վիրէան իջով. էվէա ասքն թը խեւցով, պո՞
լուզը ձէար (ի պահեստ դնել, բանտարկել) մը
գերքն, նիւրիւկէն շանոնը փերցեցքն, իրիք էր պա-
ռքն չիւրա քէօվը բիւմց՝ իսէ տեպեն ծրծկրվիցով
ծոկ մը բացով՝ հրմանը՛ն պերերզքն գոլոխը իջով. ժո-
ղովիւրդը ասոց թը Աստուծու գորոծը մինք կա-
նը՞նք անցքնի (աւրել) էօսիւր էա՛ թիվուրը գերը-
վիր է։

Դերքն էան պոլուզը թէագէավիւր մը էրին. էաս
թէագէավիւրը իլով թը՝ իա նիւր սուռ (սարայ) մը
պիտը տում չինի, գիշերը ինոիրազքն մէջ հրիշտակ
մը իկիք թը՝ քառասնը մեկ իշէօվ քոր պերը տոս
կերի, օնենուզ նիյորիա տաիր նը, ըմանը՝ քառասքնը
մեկ իշէօվ տոս կերի նը՝ քիզ հիմանաք ըռքնա
կուանը։ Թէագէավիւրը տանկ նատանզը ասոց թը
քառասքնը մեկ էշ իւվ ուանը նը՝ չապրնա թուզ գոյ,
փերհան տում, կերէ։ Էան իր էղբէարը ուր քառա-
սքնը մեկ էշ ուանէր՝ մոտոքը ասոց թը, իրթում օ-
տոյ թէագէավիրէն ամբա մը ձերը քոր կրիմ։ Գո-
նոց ասոց էղբէօրը թը՝ իա պիտը կրիմ քիզ ամբա
մը ձերը քոր, ըմանը մեկ մեկի էղբէար նել հա՛չ ըշ
գիտքն. էան վոխտը թէագէավիւրը ասոց թը ը-
ռքնա կուանը. գեշնից հերիվը քոր կերիլ ամին էր.
էան պերտը ուտէօզ ազջկինը իւր՝ պոլուզը մինձ
թուզ մը կորցուց ու մինձ էշ մը իլով՝ էամին իւր
քանը տապոյ իրթէր՝ պոլուզը զէան կու հեծնէր,
տոպրոկնէա գարան ու իրդէն (գարեոյ եւ յարդի)
տիզը քոր կուանէր, էան քարնէա խակի կուանէր,
չիւնի պերտը կերիր էր։ Հինգ աւուրը սանդրոյ
մշակնքն ասքն թը՝ նա՛նում ձերը քոր կո կրիա տեյի

իշուցը առպրակնէա գարոյ տիզ քոր կուենա. էան էա ասոց թը էսարբմէն (ասոր միայն) քոր կո կուենամ. ճա՛նրմ էսարբ քոր կո կուենա նը հեչ տեղի էամիւն էր էաս մի՛ հեծնոյ ասրն։ Հինգ վից աւուրը սանդրոյ տիսոն ուր էան թեմուրը կո կենէ էվէա գացրն թէագէավիւրէն ասրն. ճոմոց թէագէավիւրը ասոց թը խեւցոր էա, միզք չէ՞ էշը. էանէա ասոց թը ձիզ կուրոյ չի՞րք, իա ձիզ ասիս մը քոր պրտը կրրիմ, եկեար թը սէատեի նը՝ հոտ մէա կառնուամ, էվէա քառասրնը մեկ հատէավ կու լրմցրնիմ. թէագէավիւրը ասոց թը գոնոյ կրրէ ընմը էաս թեմուրը մենի, միզք է էշը։ Գոնոց էվէա առչէ տեսկն կիմի էրով. մշակնրն ասրն թը՝ թէագէավիրէն ասինք նը հեղկաս կու կորէ. էս տեսկան գացրն էվէա թէագէավիրէն ասրն, թէագէավիւրը ասոց թը՝ ճրվոցէք էսարբ հեղկան կորիմ. ճրվացրն հեռիմին. թէագէավիւրը ասոց թը եան հեղկաս կո կորիմ՝ եաս հէսա բոն մը կոյ, ինծիկէ պիտը ասիա. հեռիմնէա ասոց թը՝ գէմիտ խուսիլոյ էա շայեխ չիմ ընմը՝ հրամեն էրոյ ըտիր գորս թուզ իլլին։

Դեշնից հեռիմը խուսիլ ու գոլիսոն իգոծը պատմից նը՝ թէագէավիւրը ասոց թը գոն իմ էգրէարը էգիր իա, էնիկէ սանդրոյ գրլիսրնրս չի՞րք էկիք նը էանէա իա շարվրցրնիմ. էալ էասիր (ասոնք) պիւրիւն գրլիսրնրն իգոծը պատմիցին. գեռ պրտիկ էգրէարը շաւոց կիմի՝ ասոց թը իմ պապան անոնը չի՞րք էր. պապան անոնը հանից նը աս տապոյ մէօրը հարցուց, աս տապոյ իրը. մինծ էգրէարնէա իր անունը հարցուց էանէա հանից նը՝ էալ մեկ մեկի

աւտացքն. մինծ էղբէարը ասոց թը՝ հապը օտոյ խ-
ջան ինտէան կո կենիս նը էօտիւր մենեան (մանեան-
սը) չիրք է. էան էա չոց թիվուր էռէաջ իղով նը՝
պատմից։ Էնիկէ սանդրոյ պրտրկնէա հարցոց թը՝
դան չոց թիվուր թէագէավիւր իղոր. էնէա իր է-
ղեղը (ըղեղն —գլխուն) իգոնը պատմից. մինծ էղ-
բէարը ասոց թը էտիր մորդ էնիլոյ միւիիանը (միամ-
իին) կոյ էանէա ասոց թը մորդ կենիմ ըմմը՝ մինծ
էշը իս պիտը առնում, մէկիլնինէա իւնշը կուզիս
նը՝ դան օռ, էանէա ասոց թը ինտէատ թուզ նը։

Մորդ էրով իշվիքը, աղջկինէա քաղքէն դուրս
ջերը իգիրը տարով արօխ (օղի) խուտցուց՝ խիլքը
անցով, դեշնից փիւրը սէապիւնիլ, սահարվան մը
սանդրոյ լէօղ մը տարով փուրուն վորցովան, որ-
տը ճարբասանոխ դուրս իլով ու առով փիւրը քարից.
առով աղջկինը իկիք նը՝ առըն նիւրիւկէն քառասնը
միկ էշ, տրվըն կերի քոր, չինիցին սերեան։

Տանուշուխ էրին ասըն թը՝ մինք միր մէօրը խե-
շը սկվկիւշի էօք (էինք) զահար, չը տովով զենի,
ինտէատ է նը՝ զայեխ է միր մէարն ու եահուրդն
հէօս տոլ բիրիլ. տրվըն բիրի մէարը՝ իզոտ ուսо
մը (սենեակ) տրվըն, եահուրտունէա իկլկան կրտ-
բիցին։

Էնիր հատած է մուրազնուն մինք էա հատնընք։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԱՍՏԵՂԱՆՈՒԱՆՔ

Ագէ.
Բալի.
Գեղրն օղ (ասաղ).
Եէօթն էղբէար.
Է՝ագիւվիւր օղ.
Էրֆհաֆ (hrfkh) օղ.
Թուփոյ կուշկոր.
Էէօս օղ (լոյս ասաղ — արուսեակ).
Խէաշ.
Կիշեոք.
Կէսկէրէաք.
Կաւոն.
Ղաշեմ օղլի օղ.
Շամիրուր.
Զհոյ արապը.
Զախրյոնիւ.
Զարխը փհիֆաֆ.
Զաթոյ օղ.
Զոր (չար) օղ.
Պիւղիւս Պիւտրիւս.
Սուփրոյ.
Տիշի օղ.
Փալիաճուխ.
Քիւրիւտիւսի կերպարանք.
Քիվրան դոռոն։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ՀԱՆԵԼՈՒԿՔ

Անմէար մանուկ, անօգուտ (անպէտուր) հարա-
նուկ.
Բո մը (բան մը) ունիմ՝ եօր (ուր) իրիմ հիւսիս
կոգոյ.
Բո մը ունիմ՝ բոն չիրմանի (չ'նմանիր) հաւկիթ կո-
ծէ՝ հոմ չիրմանի.
Բո մը ունիմ աշխարհ կո բիլէ, իրկոն տոնը իգոյ
նը՝ բիրոնը բոց կո մանոյ.
Բո մը ունիմ՝ աշխարհ կո բիլէ, իտուէ (ոտք)
չ'ունը, բիրոն չ'ունը ընմը՝ շիրքիր քարիս նը կու
կոլնոյ.
Գոտնում՝ օխ (ամիս) շիմ տաք, կիշնիմէա նը՝ վոխ
(վանիս).
Դիգալիկ մը էղիկ ունիմ՝ աշխարհ կուգիմ չէ
պարպը.
Էրոյ պէշիր (պեանէր, լեր աջուզակ) քիրմէ խիշիր.
Ինք փեսա է, ինք քոր է, ինք ջիր է.
Ինք քոր է, կիւթը փեսա է, ագէն մաղ է, իս կու
քնշիմ՝ ինք կու վազէ.
Իրկէան իրէց՝ գուտիլարձակ.
Իրկու կիշի միկանզ մնշի.
Լոն լուանիմ՝ Ջահոն անցնիմ (լուն պայանում եւ
Ջահան գնան անցնիմ).
Կապիմ՝ ան կուրիմոյ, ածկիմ՝ կու կանը.
Կիծիկ մը թեռ ունիմ, կու կծկիմ կու կծկիմ՝ չէ
պարպը.

Հէալվիւրոկը (ծուռն) ծառը, յուփուկն (յօտ, կեզեւ) ուռուկը.
Ճիրմոկ պաֆարէ՝ գիտէնն 'ի վէար .
Ճարճար պատինճոն՝ սիվուկ հընտրկ արդիմոն.
Մասկոն բաղնրք՝ ուֆ էար ուֆ գիշիր հարանրք.
Մասը մը ծէար տուքում մը խիւա կոյ.
Պէատիհնի մը մէջ տուֆ մը ուռոֆ (ուրաֆ) կոյ.
Պայիր մը 'ի վէար իրկու գոնա հէաս կո գըլբրվը.
Պէատիւհկոն մը մէջ լրսրկ մը կո վառը.
Սիվ պաֆարէ՝ գիտէնն 'ի վէար.
Սիվ ուլկուներ՝ ճիրմոկ պայիր.
Ցիր մոզ մը վէգ ունրմ, միջնէա հապանը մը կոյ.
Քառոն հոբա միկ սավրնը մէջ կոյ։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

(Ասողուբիւն Զէյրունցւոց)

Հայր մերկինք տուրբ եզիցիկ անուն քո, էկեսցէ արքայութիւն քո, էզիցին կամքո (կամ կանքո) որպէս սիրկինս սիւերկրի , զհաց մեր հանապազորդ՝ տուր մեզ այսօր եւ թող մեզ զպարտս մեր՝ որպէս եւ մինք թողուցց մերոնց պարտապանաց, էմմի տանից մեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա մեզ ի չարէ , զի քոյէ արքայութիւն եւ զօրութիւն եւ փառք յաւիտեանս ամէն։

ԲԱՌՔ

Ա.

Ագէ	Ագի
Ագիօր	Էգիյեր, Նեզութիւն, տանջանք
Արքամ	Նեռելիք
Այայիս էա	այայրմիզ տա, հեփիմիզ տի, ամենքս ալ
Այս չայիր	Այս չայիր—անուն տեղւոյ
Այլկ	Այլկ, եհմ, կեր կենդանւոյ
Աթոռնա, աղբոնա	Շունչ
Ախոռիս	Անհաց
Ածկել, կ'ածկէ	Քակել, արձակել. կը քակէ
Ածուք	Ածուս, փոքր պարտէզ
Ակռին	Ակռային, առատան
Ակնդել, ակնտել	Անձրեւոտ աւուր մէջ յորժամ արեւն ամպոց մէջէն հառագայթէ՝ յատկապէս ապն բառն կը գործածեն
Ակնուս	Ակնուս
Ակցոնք	Աքցան

Աղբնծել	Խորոմել. խանձել
Աղիխ, աղեխ	Թաշկինակ
Աղջեր	Եղջիւր
Աղջկին, աղջկէն	Աղջիկ
Աղքատ	Աղքատ
Ամանոր	Իմանակ
Ամբա	Ամիա
Ամուշնել	Ամաշել
Անատեն	Ան տեն, ան ժամանակ
Անգոն	Անագան
Անբիթը	Անօթի, քաղց
Անիթիոյ	Այնթատ քաղաքի
Անլը	Անմ
Անմէար	Անմայր
Անպատոյ խէօսք մը	Անպատեհ խօսք մը
Ան օգտաւոր	Ան սկեսուր, առանց ըսկեսներ
Աշխարը	Աշխարհի, աշխարհական
Ապուրճոն	Ապարանջան
Ապրիկ	Ապուրիկ
Առէջ	Առէջ
Առէօջը	Առնելիքը
Առընց	Առանց
Առնտ, արնտ	Դարակ, տօղաւոյ
Առջէ	Առաջ, առաջի
Առով	Առաւ
Աբոծ, Ապոծ	Աստուած
Աբծու, Աստուծու	Աստուծոյ
Աթիզ	Ատեղ
Ախմ. ասիր. ասոց	Ասեմ. ասեր, ասացեր. ըսաւ

Ասլան	Ասլան, Առիւծ
Ասկիցով	Յատակն իջաւ
Արժամ տարժամ	Յարաժամ տարաժամ
Արիզէն	Արեզին—Զէյթունի մօտ եղող գիւղի մ'անուն
Արիւ	Արեւ, Արեգակն
Արիւծէաղգ	Արեւելք
Արծթմանն	Արծաթագործ, արծաթապատ
Արկոյ, առկոյ	Եկո՛ւր
Արոխ	Բազը, օղի
Աւագոլ	Աւագալ—Զէյթունի մօտ եղող գիւղի մ'անուն
Աւճար	Լուբիա, բակլա, սիսեռ եւ ոսպ, այս ամենն մէկէն աւճար կ'անուանեն
Աւշել	Երգել
Աւտոց	Հաւատաց
Աքցը կըպուց	Աքացի զարկաւ

Բ

Բակդաս	Բակի դուռ
Բաղեղ	Գետնի վերայ տարածեալ մանր եւ երկայնաձեւ կանաչեղէն մը, յորմէ ժողովելով կերակուր կը պատրաստեն
Բաղնիք	Բաղանիք

Բանբս	Բանիս, գործեա
Բապրձ	Բապուռ կանանց, սանդ-գալիկ
Բառնոնք	Բեռցնենք
Բարը	Բարի
Բարիկամ	Բարեկամ
Բարտք	Բարոի ծառ
Բեռաբլ, փեռաբլ	Պատառել
Բէճ. բիճիրը	Կռնակ. կռնակներն
Բքաբի. բքսիոն	Կատու. կատուին
Բիաբ, բիաբ	Ճրջիլ, պրտրտիլ
Բիպէկ	Բոպիկ
Բիպիկ	Սեռ պղպեղէ նուագ մեծուքեամբ կուտով եւ իւղոտ հատիկ՝ մ'է, որ հատունցած առենն կը սեռանայ. խորովելով զայս՝ կը մանրեն եւ իւղն կը հանեն կամ կերակրոյ վերայ կը լեցնեն, որ իւղ եւ համ կուտայ
Բիրան	Բերան
Բիրք. բիրէ	Բերաք, բերինք. բերէ
Բիւմպէօս	Ծաղիկ, կապտագոյն ծաղիկ մը
Բիւրնէտ	Բերանէդ, բերնովդ
Բո, բոն	Բան, իր
Բոնձր, բոնձրը	Բարձր
Բորձ	Բարձ

Բու կը մնանիս	Բու կը նմանիս
Բուվանդակ աշխարհ	Բուվանդակ աշխարհ
Բանվիլ. բռնէօղ. բռնիս	Բռնուիլ. բռնող. բռնես

Գ.

Գագաթել	Գագացումն, կըթկըթումն հաւուց
Գագաթ	Գագաթ, գլուխ
Գագով, քաքով	Կաքաւ
Գազվոն	Գաւազան
Գանկաբել	Գանգատել
Գարնօկ, գարնոկ	Գարնան ակը, որք ի գարնան կը բղխին, կը հոսին եւ յամարան կը ցամաքին
Գացըն	Գացին, գնացին
Գեղ, գեղջ	Գիւղ
Գեղիցէ	Եկեղեցի
Գէալ, գէլ	Գայլ
Գէնծիլէ, գէլծիլէ	Գործելի, ածուխ
Գըլբիվիլ	Գլորիլ
Գինէ	Գինի
Գիւղ	Գող
Գիտանալ	Գիտնալ
Գիտէն	Գետին
Գոբ	Գաբ կամ Գաբ. ծառաձեւ եւ առ առաւելն կանգնաչափ բարձրութեամբ եռագոյն (կարմիր, կանաչ եւ սպի-

	տակ) եւ հատարաղուկ թթուահամ բոյս մը մի կամ երկու մեծ, թանձրը եւ բոլորշի տերեւաք, որ Զէյթունի եւ շրջակայ Պէրութ անուն լեռն կը բուսանի Ապրիլ ամսոյ վերջերն եւ Մայիսի սկիզբն. սորա միայն բաղուկներն կուտուի կեղեւելով։ Յոյժ յարգի է ընդ հովանեաւ քուոյ բուսեալն, զոր «սհաղ իրկին զոր» կանուանեն, այսինքն սաղ (տափակ) քարերու շուքին տակ բուսնող
Գոլոխ	Գլուխ
Գոլմ	Գուեռ. գնտակ ծոպաձեւ
Գոռնո՛	Գնա՛, երթ
Գոռնոլ	Գռնալ
Գոռոկ	Գռակ
Գուռուզխեռիր, կուռուսխեռիր	Գուռզ—խառնիր, քարտոն կարտոն, մաղտանիզ
Գուտը	Գոտի
Գուտըլարցոկ	Գոտին արձակեալ

Դ

Դանոկ	Դանակ
Դեզ	Վառօդ

Գեշնիլ	Սկսիլ
Դէրվէար	Դար ի վայր, զառ ի վայր
Դէօրդիւշիւն	Ռուսի եփելու թզաչափ խորութեամբ պղնձեայ մեծ տաշտ, պազարտան ղեկեն
Դըհ. գըհը	Կողմ, կողմը
Դընէօղ	Դնող
Դիպնոլ	Դալչիլ
Դոգոլ	Դրգալ
Դոմոկ	Դմակ
Դոն	Դուն
Դոռ	Դուռ
Դրացնոն	Դրացուցն
Դրուբլ	Դրուիլ

Ե

Եարաց իլով	Ի բաց ելաւ
Եանը	Եանի, այսինքն
Եարոյ	Վէրք
Եոք	Եռալ
Եար, եուր. Եարբր	Որ. ուր որ

Զ

Զէնա, զէնաէան, զինականչեան, քան զայն	
Զըգ	Զոյգ
Զընգըռդել	Զարաչար ապանել
Զըրբեցք	Զրոյցք, խօսք
Զինցո զինցո	Այսպէս այսպէս

Է

Էագիւզք	Այգուց
Էագիւմ, էածիւմ	Ազոմ
Էաղտիւր	Ազտար
Էաղցիւծ	Ազացած, աղացեալ
Էան	Այն, ան
Էաշիւնիւրք	Անշնորհք
Էառջ. էոջոն	Առջ. առջուն
Էգէ	Այգի
Էլեր	Ալիւր
Էմիա ու դեմիա	Ամիա ու բազմանաս
Էմի. քմիտէաք	Հար եղբայր, հար եղբարք
Էյրօն	Այրան, շիճ
Էնէա, էն էա	Այն ալ
Էնքռ	Գրաստուց ագեստակի կաշեկապ, փայտրն
Էնիլ	Ընել
Էնամէալ կո խուսը	Ընդ այլ կը խօսի
Էնա պէատիւհիւնը մուռով	Ընդ պատուհանն մտաւ
Էշուէ	Աշք
Էռ, էռք, էօռք. էռցընիլ	Եռալ. եռացնել
Էռէաջ. էռէաջ էա	Առաջ. առաջ ալ
Էռեմիճ	Արմիճ, կապարեայ զընտակ հրացանի
Էռցիթ	Եռ—ձիւթ, դժոխք
Էվէա, էվէ	Եւ ալ, դարձեալ
Էվէաշք, էվէաճք	Երգ, եղանակ
Էրգ	Յարդ

Էրբնձկլատալ	Յօրանջել
Էրին	Արիւն
Էօձ	Օձ
Էօնիւր	Անոր
Էօնիւվէօք	Անոնցմով
Էօշնիւց	Աշնոց, ակնոց
Էօսէօր	Այսօր
Էօսինց, Էօսիւնց	Սոնց
Էօսիւր	Սոր
Էօր	Օր

Ը

Ըլվալ	Անցնիլ երթալ
Ըձգել. կու ըձգին	Զգել, նետել. կը նետեն
Ըզա	Ուզա
Ըմմը	Ամմա, եմմա
Ընիկից	Անկէց
Ընիր, Էօնիւր. ընիր էա	Անոր, անոնք. անոնք ալ
Ընձան	Հնձան
Ընքուր	Յանք
Ընէհէավիւր	Ծնորհաւոր
Ըշպաղը, ըշբաղը	Դգուշ, տեսակ մը դդում
Ըշ. ըշ գիտիմ չիրք	Ոչ ոչ գիտեմ ինչ
Ըռահոն	Ռահան
Ըռահոնք	Հրահան, չագմաղ
Ըռընա	Աղէկ, լաւ
Ըսիր, Էօսիւր	Ասոր
Ըսկըվալ	Հեռանալ
Ըվալնալ	Եւելնալ, եւելցնել
Ըտվընին	Ոռքերնին

Ըրկընէ քոր	Երկանաքար
Ըրկբրը	Օտարի, այլոյ

Թ

Թարխանոյ	Թարխանա
Թարտոկ	Պարապ. Ջուհալակի կը-կոցի եղեգ. եղեգն
Թէագէավիր, Թէագվիր	Թագաւոր, արքայ
Թէղը, Թեղը	Թեղի, Թփաշափ վայրի ծառ մ'է, որոյ արմատոյ կեղեւն Թրջելով կը ծեծեն եւ ընդ ալեր խառնելով եփելէ յետոյ՝ նոր ելած վէրքերու վերայ կը դնեն զայնս հասցնելու կամ պատռելու համար
Թիվուր	Թավուր, որպէս, պէս
Թիֆիր	Թիֆիրլիք, անիւ
Թը	Թի
Թըզլկ	Սպիտակ գտակ, բաճա բաճկի
Թըզրկ	Ձեան սիւն, հիւս
Թրմրն, թրման	Որովհետեւ, քանզի
Թընաթբրիրս	Թոյն Թափես
Թընքբրցընել	Պայթեցնել (մանաւանդ զատրճանակ)
Թիւմ	Ամբողջ
Թիօկ	Թիկունք
Թիֆանկ	Թիւֆենկ, հրացան

Թմբուկ	Թմբուկ
Թոլոք	Ծաղր
Թուղ	Թող

Ժ

Ժէանկոխոկ	Ժանգոտել

Ի

Իբր	Երբոր
Իգուղբն, իգողբն	Եկողին
Ի զոտ	Զատ
Ի ժամ	Եկեղեցի
Իլինք	Լեցուն
Իկիր	Եկար
Իկիք	Եկաւ
Ինկէզ	Ընկոյզ
Ինակաս	Ընդ այս, այսպէս
Ինակատ, ինակատ է նը	Ընդ այդ, այդպէս. այդ-պէս է նկ, եթէ այդ-պէս է
Ինական	Ընդ այն, այնպէս
Ինախիկոց, ինախիկոցք	Ընդ երեկոյս
Ինախրոզ	Ընդ երազն
Ինա իւր	Ընդ որ, յոր. յորմէ
Ինցո ինցո	Այսպէս այսպէս
Ինք իր քմէաքը կո խուսը	Ըստ իւր քմաց կը խօսի
Իսկի	Ոսկի
Իվրը, իվրի	Ի վերայ
Իվրը երիսէն ընկով	Ի վերայ երեսի անկաւ

Իսէ ճիւրը	Ցեսին ճոր-ծայրը, վերջապէս
Իսի տպկա, իսէ տպկա	Վերջապէս
Իսիւ, իսիվ	Եսուս
Իսուէ	Ոսք
Իսվրնրն	Եսուսնին
Իրանը	Երանի
Իրեկ, իրէկ	Երեկ
Իրինք. իրինք էա	Իրենք. իրենք ալ
Իրիս	Երես
Իրից	Երէց
Իրկիրիք էա	Երկու երեք հատ եւս
Իրկոն	Երեկոյ
Իւղիւրդ	Ուղորդ, ուղիղ
Իւնչը	Ինչ որ, զով որ
Իւշիւցք	Ցիշոցք, հայհոյութիւնք
Իւսպ	Ոսպ
Իւվ իւր	Ով որ
Իւր	Ուր որ
Իփեան	Եփեալ, եփած

Լ

Լանպոնք, լանպոնք	Մանկանց գլխարկն չխնալու համար ականջակոզմ եղրն կարուած կապն, զոր ծնողին տակէն բոլորելով հակառակ կողմն կը կոճակեն
Լապշապ	Լեպիսկի
Լոխատակ	Նապաստակ

Լէար օձ	Լար օձ, իժ
Լեշփէատ	Լեշ-փայտ, դագաղ
Լեչկակ, լեչկակ	Քաղցրաւենիք, քաղցրեղէն, տեչիշ
Լէօղ	Ցանեաց վրայի լոգ քար
Լէ՛, ը պէՀ. ը մարդ	Զայնարկ առ արս, որպէս Պօլսեցի ռամիկս ծո՛, ծո՛ ազգ. ապէ՛ մարդ
Լը	Լոյս, կրակ
Լըվկոս	Լուրիա
Լըտոը	Լիտր
Լը հըլա՛	Զայնարկ առ կանայս եւ աղջկուանս, որպէս Պոլսեցի ռամիկս հա՛
Լիւկ	Լոկ
Լո, ը	Լու
Լոցմանը, լոցած	Լցեալ, լցած
Լուսրանը	Լուսին ձիոց, պայտ
Լուսունկոյ	Լուսին
	Խ
Խանդ քար	Է մի տեսակ յեսան, որով կացին եւ այլ հատ երկաթէ գործիքներ կը սրեն
Խաբանը, խաբրանը	Պահապան շուանն իւր վըզին կապեալ շուանն չ'կրծելու համար՝ վըզին մատ թ զաշափ կամ ատկաւ ինչ երկար գա-

	ւազան մը կը կապեն որ չ'կարողանայ փրցնել. այդ փայտն « խարը » կ'անուանեն
Խառընամել	Խառնուիլ
Խեթել. կու խեթին	Խոթել, մխել. կը խոթեն
Խեղուրել	Քիթ բերան ծռելով ծաղրել
Խեշ. խեշը	Քով. քովը
Խեռուկ շուանրկ	Նարօտ
Խեռվրլը	Սպիտակ մեռաքսով բանուած, նկարեալ, ծաղկանկար
Խէած գոռնոլ	Որ եւ է պտղոց նոր հասածն գտնել, թուրքանտա
Խէաղ	Խաղող
Խէաշ	Խաշ
Խէանծիւր	Խնձոր
Խելանը լէր	Խելացի լէր, եղիր
Խելէկ	Խոց, վէրք
Խելբրբշտել, խրելբրբշտել	Ցամքշտակել
Խելպալիկ, խրելպաշիկ	Խոց, վէրք
Խընձիպ	Կեղեւ
Խընց. խընց մեծ	Խիստ. խիստ մեծ
Խրշտ	Խրշտ, տէք, նիզակ
Խրա	Բաժին
Խրա	Շուտ, արագ
Խուշիւր	Խոշոր, մեծ
Խուփ	Խոփ, երկրագործական գործիք

Խոզ	Խաղ
Խոխոնձոլ, խոխոնձոյ	Վրնջիւն, խոնջալ. վրնջէ
Խոլպ	Սիւն
Խոռոս, խրոռոս, խրոռվիւր	Հեռու, հեռաւոր
Խորոսմ	Սարսռնում, խրաշիմ
Խոսխիցոն	Խորհեցան
Խունծուլու	Դեղնագոյն ծաղիկ մը, որ գարնան սկիզբն կը բուսնի եւ որոյ հիւթն յոյժ ախորժանաք կը ծծէ մեղուն
Խուսլլ	Խոսիլ
Խուսի, խլսի	Խուսի
Խորանիրս- խորանիրա	Ընտանիք

Ծ

Ծաղիկ, ծաղկի	Մոխիր
Ծաղկիջոր, ծաղկէջոր	Մոխրաջուր
Ծիրէարիւց	Ծրարոց
Ծնոծ	Ծնաած
Ծոռ	Ծաա
Ծոռ	Ծուռ

Կ

Կալնիլ. կալնլէօվ, կալնիլէօվ	Կալնուլ. կալնլով
Կախլընկ	Պարզան
Կանլ	Կանգնի
Կանլ	Կարողանայ

Կանկոր	Կանկար, է մի տեսակ փուշ որ բարձրանայ ցկէս կանգուն. նոր ելած ժամանակ կեղեւելով կուտեն եւ կաթ նորա ժողովելով կը շորցնեն, որ ծամելու ծխիկը լինի. եւ յորժամ փուշն հասուննայ՝ հունտերն կը ժողովեն եւ հաց ուներցողներու իբր դեղ կը գործածեն որպէս սուրճ խորովելէ յետոյ խմցնելով
Կավռա	Ջրոյ ընթացքն պարտիզի կամ արտի մէջ հոսեցընելու սկզբնակէտ. բաժանակէտ ուրդի
Կավռան	Կանգուն
Կարաս	Կարաս
Կեծխիցց	Կայծն եփեաց, կրակի, կայծի վերայ եփած
Կեղմիմ	Կեղեւեմ, կեղեւն հանել
Կենծիլէ	Գործելի, ածուխ
Կեռիլ, կիռիլ	Կեռիլ, ծռիլ
Կէապուց	Կապոց
Կէսկէրէա, կէսկէրէք	Կասկարա
Կիօշիկ. կիօշիկաէաք	Բեռնարարձ շորքոտանի, գրաստ. կիօշիկներ, գրաստք

կընկ, կոնկ	կին
կըշավել, կուշավել	կեղծել, շփռանալ
կըպցընել, կըպցընիլ	Հարկանել, զարնել
կըսպել	Խանծիլ
կըսպիցով	Որ եւ է լաթի՝ կրակէ առանց այրելու խանծելն
կըտ	կուտ
կըտիմ. կըտիլ	Այրիմ. այրիլ
կիթվը	կը թուի
կիմի	Կիպի, պէս, որպէս
կինոյ	կենայ, ըլլայ
կինէօղ. կինողնըն	կեցող, կեցած, մնացող. մնացողներն
կիչի	փոքր երկան
կիշնիլ, կիշնել	կորուսանել
կիր	կոյր
կիրակոծ մախրը	Կրակ եղած մոխիր
կիւղի-շիմբիկի	Կիւղի—շիմբալի, գեղձ—վարդագոյն, կարմրագոյն
կիւսէօղ	Աքաղաղ
կիւտիւց, կտիւց	կոյտ, դէզ
կիւրծպէհ	Կրծապահ, կրծկալ
կիւրկիւտ	Կորկոտ, ծեծուած ցորեան
կո, կօ, կու	կը
կոսէ. կոսէք	Կըսէ. կըսէք
կոր	Կոր, կարիճ, ագրեպ
կորակ, կորոք	Կրակ

Կուզակաք	Կզպանք
Կուզպուրա, կոզպուրա	Կոզոպոյտ
Կունոյ	Կը լինի
Կունոն, կունքն	Կը լնուն, կը լեցնեն
Կունցնոյ	Կուններնայ
Կուշնակ	Կոշնակ եկեղեցւոյ
Կուրդ	Փորը կուշտ, կշտացած
Կուրոյ	Kkorh, շատ, շատով
Կտիբ	Կտոր
Կտուց, կտիւց	Կտուց թռչնոց
Կրիոյ	Կրիայ։ Զէյթունի յատուկ փայտեայ դրան կղպանք որ կրիայի ձեւ ունի
Կցիւրդ	Կցորդ

Հ

Հազոր	Հազար
Հալվոյ	Հելվա
Հախլուքիս	Հախերնիս, իրաւունքնիս
Հակտուն	Խաղախորդարան
Հապո. հապոյ էա	Հապա. ապա եւս, եւքն ալ
Հասը, հասաբկ, հասիկ հասսիկ	Ահաւասիկ
Հատեղէն	Ընդեղէն
Հատիրալ	Արտորալ
Հաւասալ	Հաւեա, փափագել
Հաբճ, հաւնճ	Պղպեղ
Հախուտոյ	Օգայէ եւ ոսոխէ շինեալ քարգրեղէն մը

Հեյկ Լ	Հայել, Նայել
Հէալվիբ, Հէալվիբոկ	Ալեւոր, Ծեր, Նուռն
Հէամբ	Ցանդիման, ընդդէմ, դէմ. վրէժ
Հէանկիւց	Հանգոյց
Հէաս, Հէս	Հայս, խմոր
Հիչէա	Հիչ ալ, երբէք
Հէսի չկկեն	Հայս շաղելու տաշտ
Հէօն	Հոն, անդ
Հընտռել	Ընտրել, զատել
Հիսնօ, հիսնոյ	Հիսնայ
Հիրռ	Հեռու
Հիւղ, խիւղ	Հող
Հո՛, Հուօ՛	Այ՛
Հոտը հընտրը	Հատընտիր
Հուղը գոզմ	Հոզակոյտ
Հուրքիր	Հրաքոյր
Հուօտ	Հատ
Հուօրա, Հորա	Հարա

Ղ

Ղաղկիլ	Ղաղկել. բուրդն գաւազանաւ ծեծելով թմբելել
Ղղիւց	Դուռ մը ամրափակելու համար եռանէն գրուած փայտակամ որ եւ է իրն
Ղը	Ղի
Ղըգըռատ	Ղգռատ

Ղ

Ղայղու	Հոգ. նեղութիւն
Ղասնող, ղասնոխ	Շրջանակ նքուրի
Ղեմկ, ղամոյ	Գամա, գաշոյն
Ղընթիկ. ղընթիկ մը	Սակաւ. սակաւ ինչ
Ղրմրզ	Գրմրզը, կարմիր
Ղոռոն	Գրոռան, Ջարդ
Ղուքնու, ղուրչու	Ղուտնու, գունաւոր կերպաս մը, յորմէ Ասիացի գեղջուկք իւրեանց ընտրելագոյն հագուստն կը պատրաստեն

Ճ

Ճանղամոյ	Աղաղակ, աղմուկ
Ճապըակրվըլ	Ճապկտել
Ճարդըրում. ճարդըրվըլ	Զարդարում. զարդարել
Ճենչիմ	Ճչեմ, ճայնեմ
Ճէաչք	Ճաշու առեն. կէս օր
Ճըխրէաք	Ճախարակ
Ճիւրը	Ճորը, ծայրը, եզերքը
Ճակուռ	Սակր
Ճանկ ճանկ	Աւր աւր, ամուն ամուն
Ճառոլ. ճառոյ	Շողալ, վազել. շողայ
Ճավոլ, ճրեալ	Կոչել, կանչել
Ճուլ	Զուլ, քուրմ

Մ

Մաղմուզոկ	Մաղմզուկք, արմատին բարակ թելերն

Մաթշո	Հիւծու�ն, հիւծախտ
Մանկող	Մանգաղ
Մանոծ	Մանած, կտաւ, թել
Մանարք	Մախաղ, հնչակ
Մանարոք, մանրոք	Փոքր տղայք, մանուանք
Մասկոն	Շնորհաւորական բառ
Մաա	Բլուր
Մարգարջոր	Մրգաջուր, մրգաշարբաթ, խաշաք
Մեշիլ	Մաշիլ
Մերում, մհրում	Կամք
Մէաճ	Մաճ
Մէար	Մայր
Մլա	Միա
Մլաբն փուխք	Կարմիր միա առանց իւղի եւ ոսկեր
Միակոլ	Միակոլ։ Մէկ կուռ մրայն ունեցող խաղողոյ մ'անուն
Միմ	Մամ
Միրեղել	Կորնչել, անհետանալ
Մող	Մաղ, նքոյր
Մուհնա	Մահանա, սեպկպ, պատճառ
Մուտնոյ	Մտանոյ, մերձենոյ
Մուրքիր	Մարաքոյր

Ց

Ցանկրծրկէ, անկրծրկէ Ցանկարծ, յանկարծակի

Ն

Նաթը	Ո՛վ դու։ Որ լինի, ըլլայ որ, Աստուած վերսին տ
Նախըլ	Նագըլ, անդամ
Նը. նը նը. նընք	Լինի, ըլլայ. եթէ լինի, ըլլայ նիւ. լինիմք
Նընդէավիւր	Նենգաւոր
Նըվըկ	Նուիրկ, կանաչեղէն մը
Նիշանծիւնց	Նշնաձի, առ խօսեցեալն
Նիւր	Նոր
Նիւրիկէն	Նորէն, վերստին
Նիքսէ	Ներս, ներքնակողմ
Նուկի	Նուկի, ուենկի

Շ

Շաբթո	Երկար եւ բարակ ձող
Շանքոր	Շաքար
Շէագ	Անյաջող, հակառակ
Շէաժ	Շարժ, գետնաշարժ
Շէաշ	Կանանց ծաղկանկար տեռ
Շեհիրոյ, շեհիրկա	Շեհիրիյկ, բարակ խմոր մը, զոր արեգակի մէջ կը չորցնեն եւ ընդհանրապէս իւղով խորովելէ յետոյ թանձրապուրի (բիլաւ) մէջ կը խառնեն
Շեոլֆիւն	Փոքր դդում
Շէօռ, շէօր	Խօսք, խօսակցութիւն

Շինկիրար, շինկիրար — Է մի տեսակ վարուանգ մինչեւ 3/4 մետր երկայնութեամբ, վրան ուղիղ գծաւոր եւ քարդրահամ քան զհատարակ վարուանգ, զոր ի թարմութեան ախորժանաք կուտեն. իսկ ըստ սովորութեան՝ ձմրան պահելու համար կը կեղուեն եւ մէջն ալ գըդմոյ պէս պարպելէ յետոյ՝ կը շորցնեն, յորմէ միայն կերակուր կը պատրաստեն մէջն ծեծուած միս եւ ձաւար լեցնելէ զկնի եփելով

Շիրիփ — փայտեայ յոյժ մեծ գըրգալ

Շողլ. շողցունել — Տաք. տաքցնել

Շատ — Շատ

Ո

Ուզնիլ, ուզնել — Քսել, սրբել

Ուլըկ. ուլկունիր — Ուլիկ. ուլիկներ

Ուխանէք — Օրհնութիւն

Ուղել, ուղղել — Քայլել

Ուղըն — Շրէշի բոյսին տերեւն

Ուղորդ, իւղիւրդ — Ուղորդ, ուղիղ

Ուղընկըն — Անկողին

Ունցնել. ունցով	Ունենալ. ունեցաւ
Ուշթըփել, Ուշթուփիլոյ	Ուշաթափիլ. ուժաթափիլ անկարողանալ
Ուտոր, ուտոր	Օտար
Ուտոց	Ոտից

Զ

Զա՛, չո՛, չէ՛	Ո՛չ, չէ՛
Զափախ	Զափազ, տեմիր զրրնիքրար, թափթփուք երկաթոյ
Զափրա, չեպիշ, ձեպիշ	Նոխազ
Զէ՛ նը, չա՛ նը, չի՛ նը	Զ՚լինիր, չ՚ը՛լար
Զըրցընիլ	Զորցնել
Զիկիտամ	Գնաաւոր արմատ խուն-ծուլու անուն ծաղկի, որոյ հատիկք կը լինին հրացանի գնտակաչափ-ի վերջ գարնան՝ գիւ-ղացիք եւ հովիւք կը հանեն զայս եւ կապո-ցելով միմեանց կ՚ըն-ծայեն, որք խորովելով կամ խաշելով եւ կամ կաթով եփելով կուտեն
Զիրթան, չըրթըն	Զորթան
Զի՞րք. չիրքէտ	Ի՞նչ. ինչ որ
Զիւր, չուր	Մինչեւ, մինչեւ որ
Զիւրա կոզմ աշխարհ	Զորս կոզմ աշխարհ, բո-լոր աշխարհ
Զիքըր	Ինչ որ (համառօտեալ չիրք —ուր ի)

Զոր եռք	Զոր հոք
Զոց, շոց թեմուէր, շոՀ	Թնշոչ՝, որոչ՝, թնշոչ՝ որ. ինչոչ՝
Զուխոյ	Զուխտ
Զուզտոկ, Ջուխտոկ	Փաստոկ
ԶուրոՀ, ջիրոՀ, չուրու խրիՀնեզ Էր, թնշոՀ, թնշտ որ	
Զոք մը	Որշոք, չոք

Պ

Պախրէ	Պանար
Պապու հանգիստել	Պապուն, այսինքն տու հոյր հանգիստել։ Հարտանեաց որէն ուր որ առաջ տու ազգիկան հոյրն երթալ՝ ամուսնութեան պայմաններն վերջնապէս որոշելու համար, զոր կ. Պոլսեցիք Քնուկ—պիչի կ՝ անուանեն
Պապցունել, պապցնել	Աւարտել, լմնցնել
Պառպառինէ	Զէյթունի լեռներն եւ մանաւանդ գեղեցիկներն գտնուող վայրի որթի մ՝է, որ սիրեուաչափ եւ խապղանման տու պըտուղ մը կուտայ
Պասեխ	Սեխ
Պասուհաս	Պասուհաս
Պատրեզ	Պատրոյգ
Պատրեսիլ	Պասուասել

Պարպիտ, պէարպիտ	Վարպետ, վարժարան
Պարպիլ, պէարպիլ	Հառնիլ, մեռանիլ
Պարսիկ	Պարսատիկ
Պէզար	Պազար, բազար, շուկայ
Պէհմեն, պահմեն	Պահեալ
Պէպէր, պէսպէր	Դայեակ
Պէսզ	Բացագոյն կապոյտ
Պէլեմ, պլեմ	Պէլեր
Պէշգոլ	Պիգալ
Պոլուզ, պէլուզ, պլէզ	Տղայ (մանչ)
Պոզ	Պաղ, ցուրտ
Պոյլուր, պօյլուր	Զաւար, կորիստ
Պոպ	Պապ, հայր
Պոք. պոք նը նը	Պահք. եթէ պահք լինի

Ջ

Ջաղցրպոն	Ջաղացքան
Ջըղցոխ	Տերեւալից վայրի խոտ մ'է, զոր կը գոր ծածեն վէրք պատառելու կամ ոչնպիսի վիրաց՝ որոց բերանն գոցուիլ չեն ուզեր
Ջրրն առոկը	Յառակ Ջրոյ
Ջիրէ. Ջիրեքը	Ջորի. Ջորիներն
Ջիրնամ	Ջեռնում
Ջիւկ	Ջոկ, սիւրիւ
Ջուհալոկ	Ջուլհակ, կտաւագործ

Ս

Սանտրը առում	Առամունք սանտրոյ

Սապալախ, սապալոխ. սապալբխել	Կլոր, կլորել. կլոր եւ միանգամայն տափակ ձեւ մը տալ
Սէգ	Սէգ, կանաչ խոտ
Սէնէմէար	Սանամայր
Սլովակիա	Սուլեմ
Սընծ	Խոտ մը որ կարի ուներ. անեփ կուտեն ոմանք
Սրrkով	Սրայով, կարգաւ
Սրրում	Կաշեայ բարակ ծրուրաթել
Սիկ	Սեկ
Սինի, սինիքը	Սեղան, սեղանները
Սինկիֆիլ	Սերկեւիլ
Սիակալ	Սոակալ
Սիւխ	Սոխ
Սկըսուր	Սկեսուր
Սոզ. սոզչի	Սազ, տաւիղ. սազչի, սազ չալող, տաւղահար
Սող	Սալ
Սոնարը	Սանար
Սուսն	Սան
Սուֆրա. սուֆրիզ	Սեղան. սեղանիզ
Սրիւց	Սրոց, յեսան

Վ

Վեթիմ	Վայթեմ, վաթեմ
Վելըցնել	Վայելցնել
Վէօղնիւց	Վզնոց

Վերցնել	Վերցնել, կալնուլ
Վոլոցք	Լուացք, լուացարարութիւն
Վոխտ. վոխքիա	Վազր, ժամանակ. առենդ
Վորցավոն, վերցավոն	Վրայէն

Տ

Տանպուրո	Տանպուրա, փանդիռա
Տանկ նամազը	Յառաջ քան զարշալոյսն, ընդ արշալոյսն. առաւօտեան եկեղեցւոյ առնն, որ սովորաբար արշալուսոյն կամ ալ կանուխ կ'սկսին ի Զէյթուն
Տապակ	Տապակ
Տապոյ, տկպկա	Տեղա, անգամ
Տէարա, տէարդ	Տաշտ, թեֆնք
Տեարs	Տերs, հոգ
Տէաքր	Տաքր
Տեսկիշ	Կոխ, պատերազմ
Տէսկիմբեր	Տիկ
Տնկեցնել	Տնկեցնել
Տբաա	Սան
Տբաալ. կու տբաալ	Նատել. կը նատի
Տինէր, տիներ	Տանիք
Տղիկ. տղիկոն	Տղայ. տղուն
Տակ	Տակ, արմատ, ցեղ
Տուն	Տուն
Տնակ	Տնակ, տնիկ, տուն

Տոսք
Տուշակ

Տասք
Տեսշեկ, անկողին

Ց

Ցլակոլ. կամ ցոակոն
Ցլուքք

Ցաակել. կամ ցաակեն
Ցլուքք, եզերք կամ ծայր տանեաց

Ցիր
Ցիրին
Ցոխ

Ցրուեալ, ցրուող
Ցորեան
Ցախ, տերեւ որթոյ

Փ

Փալախել
Փախրլամբշ
Փեռ
Փլզլրել
Փրքի գլ՚ր
Փիտոտ
Փչել
Փոչոնք, փչրոնք
Փոռմոն
Փոխել

Գայթակղեցնել
Փափագումն
Փայտ
Փոռել, փզռել
Փոյթ դ՚ր
Փայտատ
Փչրել
Փչրանք
Փռուած
Կրակել, մանաւանդ ատրճանակ

Ք

Քաղրքի
Քար
Քարիմ
Քարմոն

Քաղքրքի
Քեար, վաստակ
Նեռեմ, ձգեմ, արկանեմ
Քար—մոն, կեռ—մոն, բամպակեայ կամ քլրդ-

	եայ թել ոլորելոյ խաշանձեւ փայտն, զոր ոտքի վերայ կանգնած ի կախ կը գառցնեն
Քեղիշ, հեղիշ	Լաւ, աղէկ
Քեռեռէաք	Քեռիներ
Քիմիջոյ	Քիմիկնջի, Ջուբակ
Քէն զէաս քոզդր է	Քան զայս քաղցր է
Քէն էա մինծ է	Քան զայդ մեծ է
Քէնիյան	Այնքան, քան զայն
Քինիսոյ	Այսքան, քան զայս
Քենտիր	Զուան
Քէրէար	Քարայր
Քէօվ, քուվ. քուվիրը	Քով. քովերը
Քըշիլ, քըշրոնք	Կշռամրանք, յանդիմանութիւն
Քըռացընել. քոռոյ	Եփել, եռացնել. եռայ
Քըրթել	Նուագել
Քիմին նը. հիմին նէա	Որ մէկը, ոմանք. ոմանք ալ
Քիշիլ. կու քիշէ	Քաշել. կը քաշէ
Քիր. քիրիա	Քոյր. քոյրս
Քիրգիր	Նպր քուշի
Քիծիր	Ծայր քուշի
Քոբ, ան՛ս գոբ	
Քար	Քար
Քուշ	Քուշ. օձագ
Քուվրոյ, հուվտոյ, հուվրոյ Քհօվրք, ան՛ս ի կերակուրը	
Քարքասմ	Բարբասմ

Օ

Օզգ	Ազգ
Օզգիտ ու տոկիտ	Ազգ ու ազինդդ, ցեղդ
Օղ	Աղ
Օղունկ	Եղունգն
Օ՞մ	Ո՞ւմ, որո՞ւ
Օնթ, ունթ	Գիրկ
Օնղ, օնկղ	Անգեղ, գուլբ
Օնճուղ	Ընջուղ
Օ՛ռ	Ա՛ռ
Օռուզ	Որիզ
Օռուզապուր	Թանձրապուր, բիլաւ
Օռուպ, ըռբպ	Ռուփ
Օսղ, օսխ	Ասող
Օսոյ, օսո, սսօ	Ասա՛, ըսէ՛
Օսոյ	Ա՛յս
Օտոյ	Ա՛յդ

Ֆ
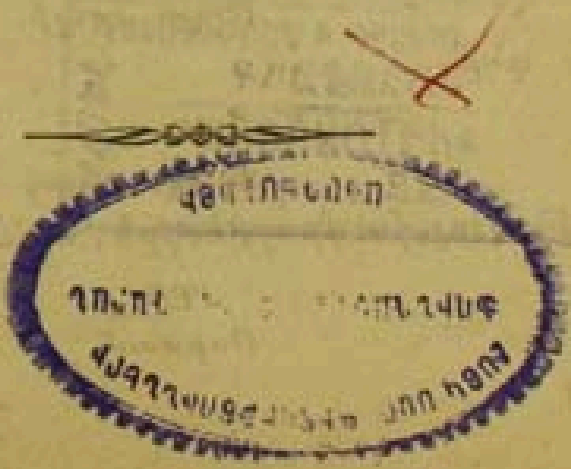
Ֆեսաս	Ֆես, կարմրագոյն գտակ
Ֆոլոն	Ֆիլան, ոյս ինչ